

**UCHWAŁA NR 294/XLVII/22
RADY GMINY GRAJEWO**

z dnia 21 grudnia 2022 r.

w sprawie przyjęcia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Grajewo na lata 2023-2028

Na podstawie art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 559, poz. 1005, poz. 1079, poz. 1561) oraz art. 16b, 17 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 2268, poz. 2270, z 2022 r. poz. 66, poz. 1079, poz. 1692, poz. 1700, poz. 1967, poz. 2127, poz. 1812) Rada Gminy Grajewo uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Grajewo na lata 2023-2028 stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Grajewo.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie od dniem 01 stycznia 2023 r.

Przewodniczący Rady

Jan Dąbrowski

Załącznik do uchwały Nr 294/XLVII/22
Rady Gminy Grajewo
z dnia 21 grudnia 2022 r.

STRATEGIA ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH GMINY GRAJEWO NA LATA 2023-2028

2022

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	3
I. UWARUNKOWANIA TWORZENIA STRATEGII	5
1. PODSTAWY PRAWNE	5
2. UWARUNKOWANIA STRATEGICZNE I PROGRAMOWE	6
II. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY	15
III. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ W GMINIE.	
OBSZARY PROBLEMOWE	16
1. UBÓSTWO I WYKLUCZENIE SPOŁECZNE	16
2. POTENCJAŁ GOSPODARCZY I PROBLEM BEZROBOCIA	22
3. PRZEZWYCIĘŻANIE TRUDNYCH SYTUACJI ŻYCIOWYCH I WSPIERANIE RODZIN... ..	29
4. SYTUACJA DEMOGRAFICZNA I PROCES STARZENIA SIĘ	39
5. ZDROWIE I PROBLEM NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI.....	44
6. DZIAŁANIA GMINY W ZWIĄZKU Z PANDEMIĄ COVID-19.....	48
7. UZALEŻNIENIA I PRZEMOC W RODZINIE	49
8. EDUKACJA I WYCHOWANIE	56
9. KULTURA, SPORT, REKREACJA I TURYSTYKA	57
10. EKONOMIA SPOŁECZNA I SOLIDARNA	59
11. BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE	62
12. KWESTIA UCHODźCÓW	64
13. WYNIKI BADAŃ ANKIETOWYCH „PROBLEMY SPOŁECZNE W ŚRODOWISKU LOKALNYM”	65
14. ANALIZA SWOT	80
15. WNIOSKI Z DIAGNOZY	83
IV. MISJA, CELE I KIERUNKI DZIAŁAŃ.....	86
V. PROGRAMY I PROJEKTY.....	101
VI. WDROŻENIE, MONITOROWANIE I EWALUACJA STRATEGII.....	102
SPIS TABEL I WYKRESÓW	106

WPROWADZENIE

Strategia rozwiązywania problemów społecznych jest jednym z podstawowych narzędzi służących na poziomie lokalnym realizacji polityki społecznej. Przedstawia koncepcję działań zmierzających do racjonalizacji tej polityki, szczególnie w aspekcie rozpoznawania zagrożeń społecznych, ich profilaktyki i minimalizowania negatywnych skutków występujących problemów społecznych. Strategia stanowi podstawę do realizacji stosunkowo trwałych wzorów interwencji społecznych w obliczu zagrożeń dla prawidłowego funkcjonowania lokalnej społeczności.

Niniejsza Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Grajewo została przygotowana na lata 2023-2028. Powstała w Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej w Grajewie w procesie partycypacyjnym z uwzględnieniem interesów różnych grup społecznych i przy szerokich konsultacjach społecznych. W pracach nad dokumentem uczestniczyli przedstawiciele samorządu lokalnego, poza przedstawicielami sektora pomocy społecznej, przedstawiciele oświaty, kultury, sportu i rekreacji, rynku pracy, ochrony zdrowia, a także policji, organizacji pozarządowych, kościoła oraz mieszkańcy gminy.

Strategia ma umocowanie w dokumentach strategicznych z zakresu polityki społecznej przygotowanych na poziomie globalnym, europejskim, ogólnopolskim i samorządowym skąd, stosownie do potrzeb mieszkańców, przenosi priorytetowe cele i kierunki działań na poziom lokalny. Dokument umożliwi ubieganie się o środki zewnętrzne, m.in. z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej, i stanowi materiał wyjściowy do opracowania szczegółowych programów i projektów pomocy społecznej.

Strategia składa się z sześciu części. W pierwszej z nich zostały przedstawione podstawy prawne tworzenia dokumentu oraz jego uwarunkowania strategiczne i programowe.

Druga część strategii obejmuje ogólną charakterystykę gminy, z kolei trzecia część zawiera diagnozę sytuacji społecznej na jej terenie, która została przygotowana w oparciu o dane pozyskane z instytucji i organizacji działających w gminie bądź obejmujących zasięgiem działania jej mieszkańców, identyfikację mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń lokalnego systemu polityki społecznej (analiza SWOT), a także analizę ankiet skierowanych do mieszkańców gminy, w tym przedstawicieli samorządu lokalnego. Diagnoza została

przeprowadzona w następujących obszarach: *Ubóstwo i wykluczenie społeczne; Potencjał gospodarczy i problem bezrobocia; Przewyciężanie trudnych sytuacji życiowych i wspieranie rodzin, Sytuacja demograficzna i Problem starzenia się, Zdrowie i problem niepełnosprawności; Działania gminy związane z pandemią Covid-19; Uzależnienia i przemoc w rodzinie; Edukacja i Wychowanie; Kultura, Sport, Rekreacja i Turystyka; Ekonomia społeczna i solidarna; Bezpieczeństwo publiczne; Kwestia uchodźców.*

W czwartej części strategii, na podstawie wniosków płynących z przeprowadzonej diagnozy oraz przy uwzględnieniu kompetencji samorządu gminnego, zostały sformułowane: misja, cele strategiczne i operacyjne oraz kierunki działań niezbędnych do podjęcia w okresie programowania dokumentu. Zostali również wskazani realizatorzy strategii, przedstawione źródła finansowania dokumentu i czas realizacji wyznaczonych w nim kierunków działań, ramy finansowe strategii oraz prognoza zmian.

W piątej części dokumentu wskazane są programy oraz przedstawiona jest informacja na temat projektów mogących służyć realizacji strategii.

Szósta część strategii zawiera informacje na temat sposobu realizacji dokumentu oraz prowadzenia jego monitoringu i ewaluacji przy wykorzystaniu przygotowanego zestawu wskaźników monitoringowych.

Istniejące obecnie ogromne zapotrzebowanie na myślenie i działanie strategiczne wymaga podkreślenia, że przygotowanie strategii to dopiero część teoretyczna procesu, którą należy uzupełnić praktyką i działaniem, czyli wdrożeniem dokumentu. Za jego skuteczność odpowiedzialni są lokalni politycy, działacze, przedstawiciele instytucji gminnych współpracujący z administracją rządową i samorządową szczebla ponadgminnego, a także z przedstawicielami sektora prywatnego (tzw. „drugiego sektora”) oraz sektora pozarządowego (tzw. „trzeciego sektora”). Tylko bowiem skoordynowana współpraca, wola i determinacja w przeznaczaniu i pozyskiwaniu środków finansowych przełoży się na skuteczność realizacji strategii.

I. UWARUNKOWANIA TWORZENIA STRATEGII

1. PODSTAWY PRAWNE

Obowiązek opracowania Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Grajewo na lata 2023-2028 wynika z art. 17 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, który w ramach zadań własnych gminy przewiduje „opracowanie i realizację gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka”.

Do aktów prawnych regulujących treść strategii oraz wpływających na jej realizację należą również m.in.:

- ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym,
- ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi,
- ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej,
- ustawa z 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych,
- ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów,
- ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie,
- ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii,
- ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy,
- ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym,
- ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych,
- ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci,
- ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych,
- ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych,
- ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych,

- ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej,
- ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego,
- ustawa z dnia 8 grudnia 2006 r. o finansowym wsparciu tworzenia lokali socjalnych, mieszkań chronionych, noclegowni i domów dla bezdomnych,
- ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego,
- ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych,
- ustawa z dnia 5 grudnia 2014 r. o Karcie Dużej Rodziny,
- ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”,
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie,
- ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty,
- ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe,
- ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa,

2. UWARUNKOWANIA STRATEGICZNE I PROGRAMOWE

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Grajewo na lata 2023-2028 pozostaje w zgodności z dokumentami strategicznymi i programowymi, które opracowano na szczeblu globalnym, europejskim, krajowym i samorządowym. Należą do nich:

- Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030,
- Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju,
- Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności,
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030,
- Umowa Partnerstwa na lata 2021-2027,
- Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021-2027, polityka publiczna z perspektywą do roku 2030,
- Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej,
- Strategia Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego do roku 2030,

- Powiatowa Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Grajewskim na lata 2017-2025.

Przekształcamy nasz świat: Agenda 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju jest przyjętym przez Organizację Narodów Zjednoczonych programem działań, definiującym model zrównoważonego rozwoju na poziomie globalnym. Zgodnie z Agendą 2030 współczesny wysiłek modernizacyjny powinien koncentrować się na wyeliminowaniu ubóstwa we wszystkich jego przejawach przy równoczesnej realizacji szeregu celów gospodarczych, społecznych i środowiskowych.

Dokument obejmuje 17 celów zrównoważonego rozwoju oraz powiązanych z nimi 169 zadań. Cele te są następujące: 1. wyeliminować ubóstwo we wszystkich jego formach na całym świecie, 2. Wyeliminować głód, osiągnąć bezpieczeństwo żywnościowe i lepsze odżywianie oraz promować zrównoważone rolnictwo, 3. Zapewnić wszystkim ludziom w każdym wieku zdrowe życie oraz promować dobrobyt, 4. Zapewnić wszystkim edukację wysokiej jakości oraz promować uczenie się przez całe życie, 5. Osiągnąć równość płci oraz wzmocnić pozycję kobiet i dziewcząt, 6. Zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wody i warunków sanitarnych poprzez zrównoważoną gospodarkę zasobami wodnymi, 7. Zapewnić wszystkim dostęp do stabilnej, zrównoważonej i nowoczesnej energii po przystępnej cenie, 8. Promować stabilny, zrównoważony i inkluzywny wzrost gospodarczy, pełne i produktywne zatrudnienie oraz godną pracę dla wszystkich ludzi, 9. Budować stabilną infrastrukturę, promować zrównoważone uprzemysłowienie oraz wspierać innowacyjność, 10. Zmniejszyć nierówności w krajach i między krajami, 11. Uczynić miasta i osiedla ludzkie bezpiecznymi, stabilnymi, zrównoważonymi oraz sprzyjającymi włączeniu społecznemu, 12. Zapewnić wzorce zrównoważonej konsumpcji i produkcji, 13. Podjąć pilne działania w celu przeciwdziałania zmianom klimatu i ich skutkom, 14. Chronić oceany, morza i zasoby morskie oraz wykorzystywać je w sposób zrównoważony, 15. Chronić, przywrócić oraz promować zrównoważone użytkowanie ekosystemów lądowych, zrównoważone gospodarowanie lasami, zwalczać pustynnienie, powstrzymać i odwracać proces degradacji gleby oraz powstrzymać utratę różnorodności biologicznej, 16. Promować pokojowe i inkluzywne społeczeństwa, zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz budować na wszystkich szczeblach skuteczne i odpowiedzialne instytucje, sprzyjające

włączeniu społecznemu, 17. Wzmocnić środki wdrażania i ożywić globalne partnerstwo na rzecz zrównoważonego rozwoju.

Polska perspektywa działań na rzecz Agendy 2030 została sformułowana w **Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju**, która stanowi instrument elastycznego zarządzania głównymi procesami rozwojowymi kraju, wskazując cele i niezbędne działania, instrumenty realizacyjne i kluczowe projekty zapewniające jej wdrożenie. Dokument ustala także system koordynacji, wyznaczając role poszczególnym podmiotom publicznym oraz sposoby współpracy ze światem biznesu, nauki i społeczeństwem.

Strategia przedstawia nowy model rozwoju, tj. rozwój odpowiedzialny, czyli taki, który budując siłę konkurencyjną z wykorzystaniem nowych czynników wzrostu, zapewnia udział i korzyści wszystkim grupom społecznym zamieszkującym różne miejsca naszego kraju. Jednocześnie w nowym modelu potrzeby obecnego pokolenia będą realizowane bez umniejszania szans przyszłych pokoleń.

Głównym celem wszystkich działań i przedsięwzięć przewidzianych w dokumencie jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym. Oczekiwanym efektem realizacji strategii będzie zwiększenie zamożności Polaków oraz zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności jest dokumentem określającym główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego kraju oraz kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju, z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju, obejmującym okres co najmniej 15 lat.

Celem głównym dokumentu Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności jest poprawa jakości życia Polaków. Osiągnięcie tego celu uzależniono od podjęcia działań w trzech obszarach strategicznych: konkurencyjności i innowacyjności (modernizacji), równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski (dyfuzji) oraz efektywności i sprawności państwa. W każdym z tych obszarów strategicznych zostały określone strategiczne cele rozwojowe, które uzupełniono sprecyzowanymi kierunkami interwencji.

Do celów rozwojowych zaliczono następujące cele: 1. Wspieranie prorozwojowej alokacji zasobów w gospodarce, stworzenie warunków dla wzrostu oszczędności oraz podaży pracy i innowacji, 2. Zmniejszenie długu publicznego i kontrola deficytu w cyklu koniunkturalnym, 3. Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki, 4. Wzrost wydajności i konkurencyjności gospodarki, 5. Stworzenie Polski Cyfrowej, 6. Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „workfare state”, 7. Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego oraz ochrona i poprawa stanu środowiska, 8. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych, 9. Zwiększenie dostępności terytorialnej Polski poprzez utworzenie zrównoważonego, spójnego i przyjaznego użytkownikom systemu transportowego, 10. Stworzenie sprawnego państwa jako modelu działania administracji publicznej, 11. Wzrost społecznego kapitału rozwoju.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do 2030 roku, w którym odzwierciedlenie znajdują określone w filarze „rozwój społecznie i terytorialnie zrównoważony” postanowienia Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Strategia jest punktem odniesienia dla Umowy Partnerstwa na lata 2021-2027, będąc zbiorem wspólnych wartości, zasad współpracy rządu i samorządów oraz partnerów społeczno-gospodarczych na rzecz rozwoju kraju i województw. Dokument określa systemowe ramy prowadzenia polityki regionalnej, zarówno przez rząd wobec regionów, jak i wewnątrzregionalne. Kładzie nacisk na zrównoważony rozwój całego kraju, czyli zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego różnych obszarów, głównie miejskich i wiejskich. W strategii przewidziano skuteczniejszą identyfikację potrzeb rozwojowych wszystkich obszarów kraju, a także efektywniejsze rozpoznanie zasobów jakimi dysponują, wskazanie wyzwań i barier rozwojowych. Takie podejście ma się przełożyć na lepsze dopasowanie narzędzi interwencji (np. programów) do możliwości i potencjałów rozwojowych poszczególnych obszarów kraju.

Jednym z celów dokumentu jest zapewnienie większej spójności rozwojowej Polski przez wsparcie obszarów słabszych gospodarczo; wskazano w nim obszary

strategicznej interwencji, które otrzymają szczególne wsparcie (tj. obszary zagrożone trwałą marginalizacją, miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze, Śląsk i tereny Polski wschodniej).

Strategia wspiera konkurencyjność regionów i zakłada kontynuację działań zmierzających do podniesienia jakości kapitału ludzkiego i społecznego oraz rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności. Istotny nacisk położono w niej również na rozwijanie kompetencji administracji publicznej w zakresie prowadzenia skutecznej polityki rozwoju, w szczególności na terenach o niskim potencjale rozwojowym, a zwłaszcza wspierania powiązań pomiędzy lokalnym i regionalnym sektorem publicznym a światem biznesu i nauki. W tym kontekście zakładając zwiększenie roli i odpowiedzialności samorządów lokalnych jako podmiotów decydujących o polityce rozwoju w skali lokalnej, stworzono w dokumencie warunki do większego angażowania się samorządów gminnych i powiatowych w realizację wspólnych projektów i we współpracę ponad granicami administracyjnymi.

Umowa Partnerstwa na lata 2021-2027 określa strategię wykorzystania funduszy europejskich w ramach polityk unijnych: polityki spójności i wspólnej polityki rybołówstwa w Polsce w latach 2021-2027. Budżet dla Polski wynosi 76 mld euro.

Polityka spójności na lata 2021-2027 ma obejmować następujące fundusze: Fundusz Spójności (FS), Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejski Fundusz Społeczny+ (EFS+) i Fundusz Sprawiedliwej Transformacji (FST). Około 60% funduszy z polityki spójności przekazanych zostanie do programów krajowych, m.in. z obszaru infrastruktury i środowiska, badań i wsparcia innowacyjności, rozwoju cyfrowego. Pozostałe 40% otrzymają programy regionalne w poszczególnych województwach.

Umowa Partnerstwa zakłada kontynuację realizacji dotychczasowych programów krajowych, szesnastu programów regionalnych oraz programów współpracy transgranicznej i transnarodowej.

Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021-2027, polityka publiczna z perspektywą do roku 2030 jest dokumentem, który określa ramy strategiczne dla działań służących dalszemu ograniczaniu ubóstwa, rozwijaniu usług społecznych oraz wspieraniu integracji społecznej.

Głównym celem przyjętej polityki publicznej jest redukcja ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz poprawa dostępu do usług świadczonych w odpowiedzi na wyzwania demograficzne.

Określone w dokumencie priorytety i działania koncentrują się na następujących obszarach: przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży, przeciwdziałanie bezdomności, rozwijanie usług społecznych dla osób z niepełnosprawnościami, osób starszych i innych osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, wspieranie osób i rodzin poprzez działania instytucji pomocy społecznej oraz działania podmiotów ekonomii społecznej oraz wspieranie integracji cudzoziemców poprzez rozwój usług społecznych dla migrantów oraz ich integracji na rynku pracy.

Dokument ustanawiając ramy strategiczne tak dla działań ogólnokrajowych, jak i regionalnych, umożliwia planowanie i realizację przedsięwzięć w obszarze przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu, finansowanych zarówno ze środków krajowych, jak i z funduszy europejskich, przewidzianych w perspektywie finansowej na lata 2021-2027.

Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej ma na celu wzmocnienie procesów dotyczących zwiększania spójności i solidarności społecznej, a także rozwoju lokalnego i społeczno-gospodarczego, w szczególności w wymiarze wspólnot lokalnych i samorządowych. Dokument wyznacza kluczowe kierunki interwencji publicznej mające służyć kształtowaniu jak najlepszych warunków dla rozwoju ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych.

W programie przedstawiono przede wszystkim plany i działania realizowane przez administrację rządową na szczeblu krajowym oraz kompleksową strukturę systemu wsparcia ekonomii społecznej na poziomie regionalnym, z uwzględnieniem roli innych przedstawicieli sektora administracji rządowej, a także jednostek samorządu terytorialnego i sektora ekonomii społecznej i solidarnej.

Działania przewidziane w dokumencie ujęto w czterech obszarach tematycznych: 1. Solidarna wspólnota lokalna (obejmuje działania dotyczące współpracy podmiotów ekonomii społecznej z administracją publiczną, a w szczególności samorządową), 2. Solidarny rynek pracy (zawiera działania dotyczące reintegracji społecznej i zawodowej realizowanej przez różne podmioty ekonomii społecznej oraz określające warunki niezbędne do uzyskania statusu przedsiębiorstwa społecznego i najważniejsze instrumenty wsparcia zatrudnienia w tych podmiotach), 3. Konkurencyjna przedsiębiorczość społeczna (obejmuje działania, dzięki którym podmioty ekonomii społecznej będą mogły efektywniej konkurować z innymi przedsiębiorcami i wzmacniać swoją samodzielność), Solidarne społeczeństwo (zawiera działania edukacyjne i promujące ekonomię społeczną).

Strategia Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego do roku 2030 jest dokumentem, który stanowi podstawę polityki społecznej województwa. Na podstawie diagnozy przeprowadzonej w poszczególnych obszarach polityki społecznej sytuacji demograficzno-społecznej, sformułowano misję, cele i kierunki działań polityki społecznej w województwie.

Kierunki działań zakładają: ograniczanie skali zjawiska ubóstwa i wykluczenia społecznego osób i rodzin, rozwój aktywnych form pomocy i integracji społecznej osób i rodzin, wzmocnienie funkcjonowania systemu pomocy środowiskowej, wspieranie rozwoju kadr w obszarze pomocy społecznej, współpracę międzysektorową w obszarze polityki społecznej oraz z działającymi w nim organizacjami pozarządowymi, diagnozowanie problemów społecznych w regionie, rozwój systemu wspierania rodziny i opieki nad dzieckiem, wspieranie systemu pieczy zastępczej, wyrównywanie szans osób z niepełnosprawnościami i przeciwdziałanie ich wykluczeniu społecznemu, wzrost zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami, rozwój systemu profilaktyki uzależnień, wzmocnianie procesu leczenia, rehabilitacji i reintegracji osób uzależnionych i ich rodzin, przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, wzmocnienie kompetencji kadr działających w obszarze rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy w rodzinie, poprawę dostępności usług społecznych, kulturalnych i edukacyjnych skierowanych do osób starszych, rozwój profilaktyki i bezpieczeństwa osób starszych, wspieranie aktywności społecznej i obywatelskiej seniorów, rozwój systemu środowiskowego wsparcia i dostępu do usług społecznych, rozwój usług społecznych na rzecz osób i rodzin zagrożonych lub dotkniętych ubóstwem i wykluczeniem społecznym,

rozwój systemu wsparcia rodzin z osobami niesamodzielnymi oraz ich nieformalnych opiekunów, rozwój mieszkalnictwa wspomaganego, rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej, zwiększenie roli sektora ekonomii społecznej i solidarnej w procesie deinstytucjonalizacji usług społecznych, promocję ekonomii społecznej i solidarnej, wsparcie działających przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej oraz tworzenie nowych, wzmocnienie systemu wsparcia ekonomii społecznej i solidarnej.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Grajewskim na lata 2017-2025 jest dokumentem, który na podstawie diagnozy sytuacji społecznej w powiecie, wyznacza cele i kierunki działań służące rozwiązywaniu problemów społecznych na jego terenie.

Wyznaczone cele operacyjne zakładają podniesienie wydolności wychowawczej rodzin oraz promowanie i wdrażanie prawidłowych metod wychowawczych, ograniczenie zjawiska biedy w rodzinach i zjawiska długotrwałego korzystania z pomocy społecznej, przeciwdziałanie przestępczości i patologiom społecznym, przemocy w rodzinach i uzależnieniom, w tym alkoholizmowi, ograniczenie rozluźniania więzi rodzinnych i podejmowanie działań dotyczących zwiększenia liczby rodzin zastępczych i nawiązywanie współpracy z placówkami opiekuńczo-wychowawczymi na terenie innych powiatów, ułatwienie dostępu do poradni w tym specjalistycznych: poradni pedagogicznej i innych np.: psychiatra dziecięcy, terapeuta, przeciwdziałanie wzrostowi zachowań ryzykownych w szkołach i zapewnienie uczniom właściwej profilaktyki w szkołach i środowisku zamieszkania w tym cyberprzemocy i uzależnieniu się młodzieży od Internetu, nawiązywanie większej współpracy rodziców ze szkołą i podniesienie zaangażowania rodziców i szkół w wychowanie dzieci i młodzieży i właściwe zagospodarowywanie czasu wolnego dzieci i młodzieży, zapewnienie uczniom wszechstronnej pomocy w tym: psychologicznej, pedagogicznej i doradcy zawodowego w szkołach i opieki psychiatrycznej na terenie powiatu, wspieranie rozwoju organizacji pozarządowych, rozwój wolontariatu i podniesienie aktywności społecznej i kreowanie liderów lokalnych, podnoszenie stopnia zaangażowania społeczeństwa w działania społeczne i wspieranie inicjatyw lokalnych oraz promocję działań organizacji pozarządowych na terenie powiatu.

Za ważne uznano również integrowanie seniorów i ograniczanie skutków starzenia się społeczeństwa, odbudowanie więzi społecznych i rodzinnych oraz rozwijanie infrastruktury społecznej, ułatwianie dostępu do domu pomocy

społecznej i domów pobytu dziennego, likwidowanie barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych osób z niepełnosprawnością, ograniczanie niezaradności ww. osób, przeciwdziałanie barierom psychologicznym i zjawisku biedy, niwelowanie barier związanych z podejmowaniem edukacji przez osoby z niepełnosprawnością na różnych szczeblach, ułatwienie dostępu do rehabilitacji i poszukiwanie różnych źródeł finansowania na wsparcie ww. osób i tworzenie miejsc pracy, w tym w ekonomii społecznej, przeciwdziałanie wzrostowi bezrobocia i jego skutkom społecznym poprzez promocję zatrudnienia i efektywną aktywizację osób bezrobotnych, promocję i rozwój przedsiębiorczości w powiecie, doskonalenie instytucjonalnej obsługi rynku pracy, rozwój współpracy publicznych służb zatrudnienia z instytucjami rynku pracy, pomocy społecznej i innymi uczestnikami rynku pracy działającymi na rzecz przeciwdziałania bezrobociu wśród mieszkańców powiatu, przeciwdziałanie bezrobociu ukrytemu oraz podnoszenie kompetencji i kwalifikacji dostosowanych do potrzeb rynku pracy, informowanie o możliwościach, zatrudnienia, samozatrudnienia i tworzenia miejsc pracy, w tym w ekonomii społecznej, aktywizację osób bezrobotnych, w szczególności wkraczających na rynek pracy oraz 50+, nawiązanie współpracy z Ośrodkiem Wsparcia Ekonomii Społecznej i informowanie o możliwościach tworzenia miejsc pracy w Ekonomii Społecznej, analizowanie i dostosowanie kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy oraz nawiązywanie współpracy szkół z przedsiębiorstwami celem zapewniania miejsc do odbywania praktyk zawodowych przez uczniów.

II. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY

Gmina Grajewo jest gminą wiejską, położoną w województwie podlaskim, w powiecie grajewskim, wokół miasta Grajewo. W obrębie powiatu grajewskiego sąsiaduje z miastem Grajewo oraz gminami Radziłów, Rajgród, Szczuczyn i Wąsosz, a dalej z gminą Goniądz w powiecie monieckim oraz gminą Prostki w powiecie ełckim (z województwa warmińsko-mazurskiego).

Gmina zajmuje powierzchnię 308,13 km², co stanowi 31,86% powierzchni powiatu, a w jej skład wchodzi 49 sołectw: Białaszewo, Białaszewo-Kolonia, Białogrądy, Boczki-Świdrowo, Brzozowo, Brzozowa Wólka, Chojnówek, Ciemnoszyje, Cyprki, Danówek, Dybła, Flesze, Gackie, Godlewo, Grozimy, Kacprowo, Kapice, Konopki, Konopki-Kolonie, Koszarówka, Koty-Rybno, Kurejewka, Kurejwa, Kurki, Lipińskie, Łamane Grądy, Łękowo, Łojki, Łosewo, Mareckie, Mierucie, Modzele, Okół, Pieniążki, Popowo, Przechody, Ruda, Sienickie, Sikora, Sojczyn Borowy, Sojczyn Grądowy, Sojczynek, Szymany, Szymany-Kolonie, Toczyłowo, Uścianki, Wierzbowo, Wojewodzin i Zaborowo. Siedziba władz gminy znajduje się w Grajewie.

Obszar gminy położony jest na Wysoczyźnie Kolneńskiej, na pograniczu Mazowsza, Mazur i Podlasia, w otulinie Biebrzańskiego Parku Narodowego. Przez gminę przepływa rzeka Ełk i Kanał Rudzki, na jej terenie znajdują się jeziora Toczyłowo i Mierucie.

Gmina Grajewo położona jest na skrzyżowaniu ważnych szlaków komunikacyjnych w pobliżu granicy z Federacją Rosyjską, Republiką Litewską i Republiką Białorusi. Przez gminę przebiegają: dwie drogi krajowe: nr 61 – z Warszawy do przejścia granicznego z Litwą w Budzisku oraz nr 65 – od granicy z Białorusią w Bobrownikach do granicy z Rosją w Gołdapi, a także droga wojewódzka nr 668 z Piątnicy do Osowca. Sieć komunikacyjną gminy uzupełniają drogi powiatowe i gminne; łączna długość dróg publicznych w gminie wynosi 229,96 km, z czego 131,52 km to drogi utwardzone. Przez gminę prowadzi również linia kolejowa Rail Baltica Warszawa – Helsinki, przez teren gminy przebiega ona na linii kolejowej nr 38 relacji Białystok – Ełk z przystankami w Rudzie i Podlasku. Grajewo położone jest w odległości 28 km od Ełku, 66 km od Łomży i ok. 80 km od stolicy województwa Białegostoku.

III. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ W GMINIE. OBSZARY PROBLEMOWE

1. UBÓSTWO I WYKLUCZENIE SPOŁECZNE

Ubóstwo odnosi się do osób, rodzin lub grup, których zasoby – materialne, kulturowe i społeczne są ograniczone w stopniu wykluczającym je z normalnego sposobu życia w kraju, w którym mieszkają. Wyróżnia się dwie postaci ubóstwa: absolutne i relatywne. Ubóstwo absolutne definiowane jest jako niemożność zaspokojenia potrzeb uznawanych za podstawowe, natomiast ubóstwo relatywne jest przedstawiane jako forma nadmiernej nierówności społecznej.

Wykluczenie jest sytuacją oznaczającą niemożność uczestnictwa w życiu społecznym na jego wielu płaszczyznach – w życiu gospodarczym, politycznym i kulturowym poprzez brak dostępu do zasobów, dóbr i instytucji lub ograniczenie praw. Wykluczenie dotyka i może dotyczyć m.in. osoby w kryzysie bezdomności, starsze, samotne, z niepełnosprawnościami, w konflikcie z prawem, naruszające normy społeczne, ubogie, o ograniczonym dostępie do informacji.

Działania przeciwdziałające ubóstwu i wykluczeniu zawarte są m.in. w Krajowym Programie Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021-2027, polityka publiczna z perspektywą do roku 2030”. Głównym ich założeniem jest tworzenie dla ludzi borykających się z ubóstwem i wykluczeniem perspektyw, szans i sposobności oraz zasobów, które przywrócą im możliwości pełnego uczestnictwa w życiu społecznym.

Dla efektywnego podjęcia działań zaradczych istotne jest ustalenie źródeł problemu, a te w przypadku ubóstwa znajdują się zarówno w czynnikach ekonomicznych, jak i pozaekonomicznych. W literaturze przedmiotu przyczyny ubóstwa są podzielone na trzy grupy: osobowe, subiektywne oraz obiektywno-strukturalne. Przyczyny należące do pierwszej grupy są niezależne od jednostki i zalicza się do nich kalectwo, niepełnosprawność umysłową i fizyczną, choroby długotrwałe czy podeszły wiek. Osoby znajdujące się w tej grupie trafiły tam m.in. poprzez wady wrodzone, choroby czy w wyniku tragicznych zdarzeń losowych i nie są w stanie zapewnić sobie minimum egzystencji oraz brać swobodnego udziału w życiu społecznym. Druga grupa to obszar czynników subiektywnych, do której należą przyczyny zależne od jednostki. Zaliczamy do niej postawy i cechy charakteru osób dotkniętych przez ubóstwo, a są to m.in.: odmienny system

wartości od powszechnie obowiązującego w danej społeczności, brak zasad, niechęć do pracy, a także do nauki, nieuczciwość, niezaradność i niegospodarność, lenistwo. Grupa trzecia to przyczyny obiektywno-strukturalne – niezależne od woli jednostki czy grupy. Zalicza się do niej pomoc udzielaną przez państwo, gdyż poprzez świadczenia socjalne lub inne działania społeczeństwo może także utracić motywację do pracy i kształcenia się.

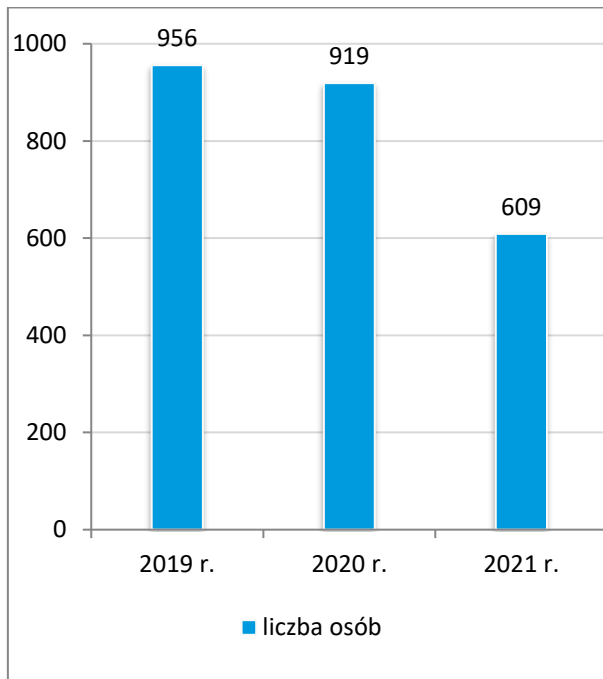
Ubóstwo i wykluczenie mogą mieć podobne przyczyny, zwykle różnorodne występujące na poziomie bliższym jednostce i rodzinie oraz odnoszące się do całych społeczeństw. Zagrożeniami są m.in.: starość, niepełnosprawność, choroby, śmierć w rodzinie, rozwód, konflikt z prawem, wychowanie się w rodzinie dysfunkcyjnej, z niskimi zasobami materialnymi i kulturowymi; dyskryminujące zachowania w miejscu pracy, zderzenie z negatywnymi stereotypami (z uwagi na płeć, pochodzenie, religię, kolor skóry)

Jak wynika z danych Głównego Urzędu Statystycznego, w 2020 r. poniżej minimum egzystencji żyło prawie 2 mln Polaków. Zasięg skrajnego ubóstwa wzrósł w 2020 r. do poziomu 5,2% z 4,2% w 2019 r. Biorąc pod uwagę liczbę ludności Polski w 2019 i 2020 r., wspomniane wskaźniki przekładają się na wzrost liczby osób objętych skrajnym ubóstwem o około 377 tys. W grupie wiekowej 0-17 lat, której liczebność w 2020 r. wyniosła 6.954.000, liczba osób objętych skrajnym ubóstwem była równa 410.286 (wskaźnik 5,9%). Populacja Polaków w wieku 18-64 lata wyniosła 22.771.000 – wśród nich ubóstwo skrajne dotyczyło 1.161.321 osób (wskaźnik 5,1%). Liczba ludności po 65. roku życia wyniosła 7.120.000, co przełożyło się na 313.280 seniorów żyjących w skrajnym ubóstwie (wskaźnik 4,4%). Z uwagi na obecną sytuację geopolityczną i spodziewaną recesję można przypuszczać, że wzrośnie zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej.

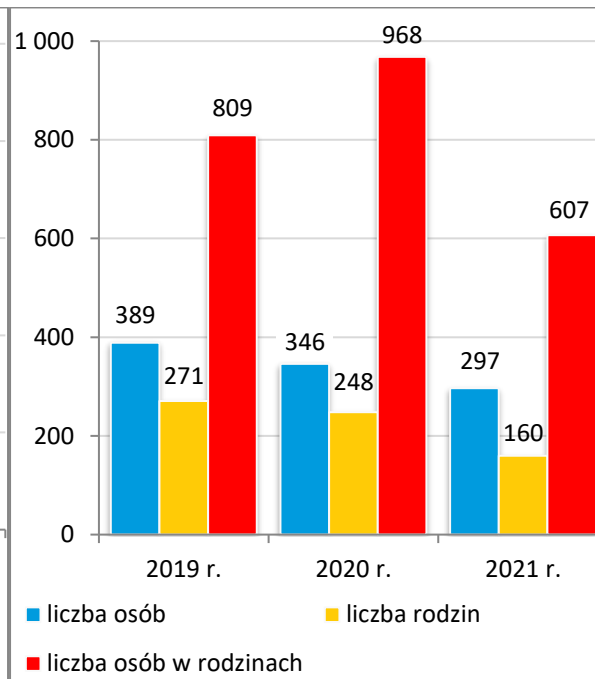
W gminie Grajewo liczba osób, którym udzielono pomocy i wsparcia w 2021 r., była znacznie niższa niż w latach 2019-2020 (956 w 2019 r., 919 w 2020 r., 609 w 2021 r.). W analizowanym okresie systematycznie spadała również liczba osób w rodzinach, którym przyznano świadczenie (z 809 w 2019 r. do 607 w 2021 r.), a także liczba osób w rodzinach pobierających świadczenie pieniężne (z 539 w 2019 r. do 321 w 2021 r.) i niepieniężne (z 574 w 2019 r. do 497 w 2021 r.). Stale zmniejszała się także liczba rodzin, z którymi przeprowadzono wywiad środowiskowy (z 271 w 2019 r. do 162 w 2021 r.).

Poniższe wykresy przedstawiają dane szczegółowe na temat korzystających z pomocy społecznej w gminie.

Wykres 1. Osoby w gminie, którym w latach 2019-2021 udzielono pomocy i wsparcia

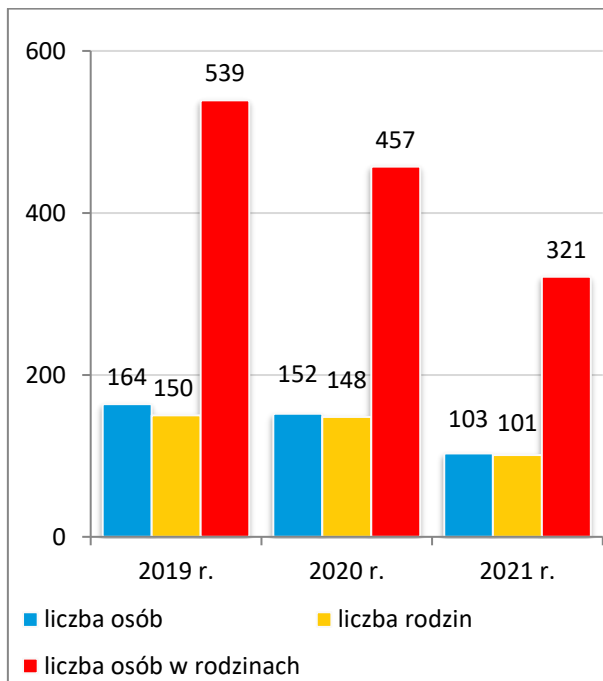

Wykres 2. Osoby i rodziny w gminie, którym w latach 2019-2021 przyznano świadczenie

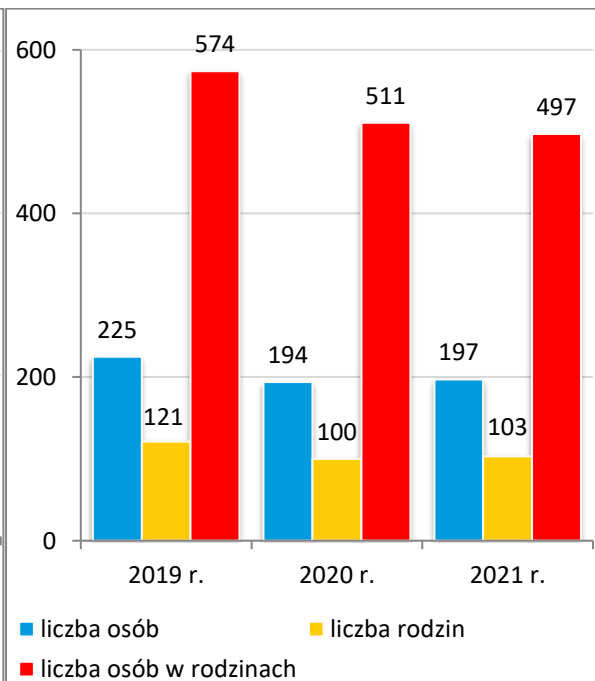

Źródło danych: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie.

Wykres 3. Osoby i rodziny w gminie, którym w latach 2019-2021 przyznano świadczenie pieniężne

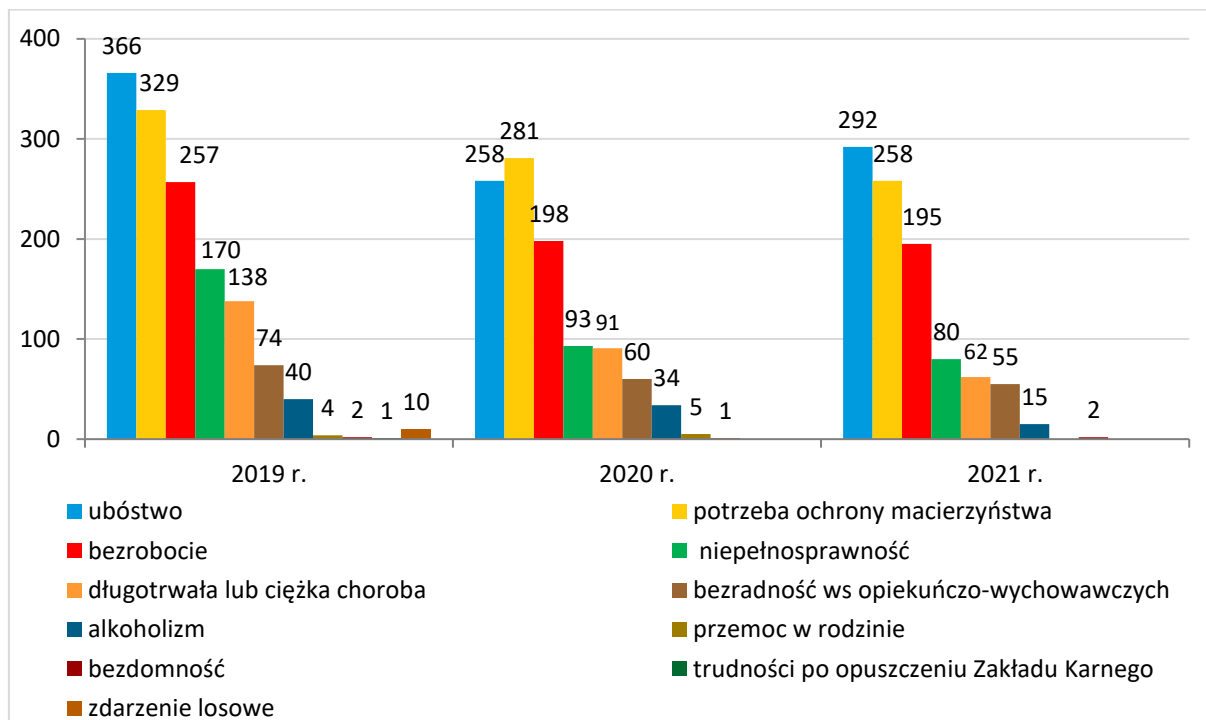
Wykres 4. Osoby i rodziny w gminie, którym w latach 2019-2021 przyznano świadczenie niepieniężne

Źródło danych: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie.

Wśród mieszkańców gminy korzystających ze wsparcia GOPS-u w latach 2019-2021 najliczniejsze grupy stanowiły rodziny żyjące w ubóstwie, wymagające ochrony macierzyństwa lub wielodzietności, zmagające się z bezrobociem, dotknięte długotrwałą lub ciężką chorobą i niepełnosprawnością. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższy wykres.

Wykres 5. Powody przyznawania pomocy społecznej w gminie w latach 2019-2021 (liczba osób w rodzinach)

Źródło danych: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie.

W 2021 r., po spadku w roku poprzednim, wzrosła liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa (366 w 2019 r., 258 w 2020 r., 292 w 2021 r.). Jednocześnie z roku na rok spadała liczba beneficjentów GOPS-u wymagających ochrony macierzyństwa lub wielodzietności (z 329 w 2019 r. do 258 w 2021 r.), zmagających się z bezrobociem (z 257 w 2019 r., do 195 w 2021 r.), niepełnosprawnością (ze 170 w 2019 r. do 80 w 2021 r.), długotrwałą lub ciężką chorobą (ze 138 w 2019 r. do 62 w 2021 r.), trudnościami w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i w prowadzeniu gospodarstwa domowego (ze 74 w 2019 r. do 55 w 2021 r.) oraz alkoholizmem (z 40 w 2019 r. do 15 w 2021 r.).

Jednym ze źródeł problemu ubóstwa i wykluczenia może być zła sytuacja mieszkaniowa. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, w 2020 r. zasoby mieszkaniowe gminy Grajewo zwiększyły się w porównaniu z rokiem poprzednim (z 1.655 w 2019 r. do 1.672 w 2020 r.). Z informacji Urzędu Gminy Grajewo wynika, iż gmina nie posiada własnych lokali komunalnych.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, na koniec 2020 r. większość mieszkań w gminie była wyposażona w instalacje techniczno-sanitarne w postaci wodociągu, ustępu spłukiwanego, łazienki i centralnego ogrzewania. Do sieci wodociągowej podłączonych było 82,3% mieszkań, ustęp spłukiwany i łazienkę posiadało odpowiednio 75,5%, 71,7% mieszkań, a centralne ogrzewanie 60,2% mieszkań.

Mieszkańcy gminy, którzy z uwagi na trudną sytuację materialną nie byli w stanie pokryć kosztów związanych z utrzymaniem mieszkania, otrzymywali, po spełnieniu określonych warunków, dodatki mieszkaniowe i dodatki energetyczne. Są to świadczenia pieniężne udzielane w ramach zadań własnych gminy. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1. Dodatki mieszkaniowe i energetyczne przyznane w gminie w latach 2019-2021

	2019 r.	2020 r.	2021 r.
liczba gospodarstw, którym przyznano dodatki mieszkaniowe	6	2	2
wartość przyznanych dodatków mieszkaniowych (w zł)	8.207	5.748	5.592
liczba gospodarstw, którym przyznano dodatki energetyczne	1	1	0
wartość przyznanych dodatków energetycznych (w zł)	266	226	0

Źródło danych: Urząd Gminy Grajewo.

Problem ubóstwa i wykluczenia w szczególny sposób dotyka osoby będące w kryzysie bezdomności. Bezdomność wynika z wielu, często nakładających się na siebie przyczyn – zwykle jest to rozpad rodziny, uzależnienia, brak pracy, przemoc w rodzinie, zadłużenia i eksmisja, nierzadko zaburzenia osobowości.

Z „Ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych”, które odbyło się w nocy z 13 na 14 lutego 2019 r., wynika, że w Polsce z problemem bezdomności zmagają się ok. 30,3 tys. osób – 82,1% stanowią mężczyźni, 14,6% kobiety, a pozostałe 3,3% dzieci. Zdecydowana większość z nich – 80% – przebywa w różnego rodzaju placówkach, a blisko 20% w miejscach niemieszkalnych, czyli

np. w pustostanach, altanach działkowych, garażach. Ostatnie badania wykazały, że coraz częściej bezdomnością zagrożeni się młodzi ludzie opuszczający placówki instytucjonalnej pieczy zastępczej, młodzieżowe ośrodki wychowawcze oraz młodzież z rodzin defaworyzowanych.

Udzielanie schronienia, zapewnianie posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom w kryzysie bezdomności to zadanie własne gmin. Zapobieganie bezdomności wymaga aktywnego, zintegrowanego i kompleksowego działania. Wykorzystanie istniejących zasobów środowiska i tworzenie warunków do wdrażania nowych form wsparcia na rzecz osób w kryzysie bezdomności i ich integracji z otoczeniem powinno stanowić podstawowy cel prowadzonej na szczeblu lokalnym polityki społecznej.

W gminie Grajewo zjawisko bezdomności występuje, a pomoc osobom nim zagrożonym i dotkniętym świadczy Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie. W 2019 i 2021 r., w związku z kryzysem bezdomności, objął on wsparciem po 2 osoby, a w 2020 r. 1 osobę.

Osobom w kryzysie bezdomności udzielane są świadczenia pomocy społecznej w formie zasiłków celowych, okresowych i stałych, a także w postaci schronienia w ośrodkach wsparcia. Jednym z nich jest Dom im. Św. Ojca Pio Caritas Diecezji Ełckiej w Ełku (ul. Kościuszki 27,19-300 Ełk), który zapewnia całodobowe, tymczasowe schronienie oraz usługi ukierunkowane na wzmacnianie aktywności społecznej i rozwiązanie problemu bezdomności.

Wykluczenie komunikacyjne jest przeszkodą w realizacji konstytucyjnych praw i wolności obywatelskich przy czym określanie potrzeb w zakresie komunikacji i zaspokajanie ich leży obecnie w gestii samorządów. Warto wyjaśnić, iż problem definiowany jako prawa i wolności obywatelskie ma bardzo przyziemny aspekt, a mianowicie są to utrudnienia w dojeździe do pracy, niemożność dotarcia do placówki służby zdrowia w razie choroby, do instytucji gminnych w razie potrzeby skorzystania z jakiejś formy pomocy, do placówek wsparcia dziennego i samopomocy (np. dziennego domu pobytu, klubu seniora, klub AA, placówek kulturalnych, jak np. biblioteka. Problem dotyczy szczególnie mieszkańców mniejszych miejscowości a nasilił się w okresie pandemii Covid-19 wobec bankructw części przewoźników i zmniejszenia liczby tras, przystanków oraz częstotliwości kursów.

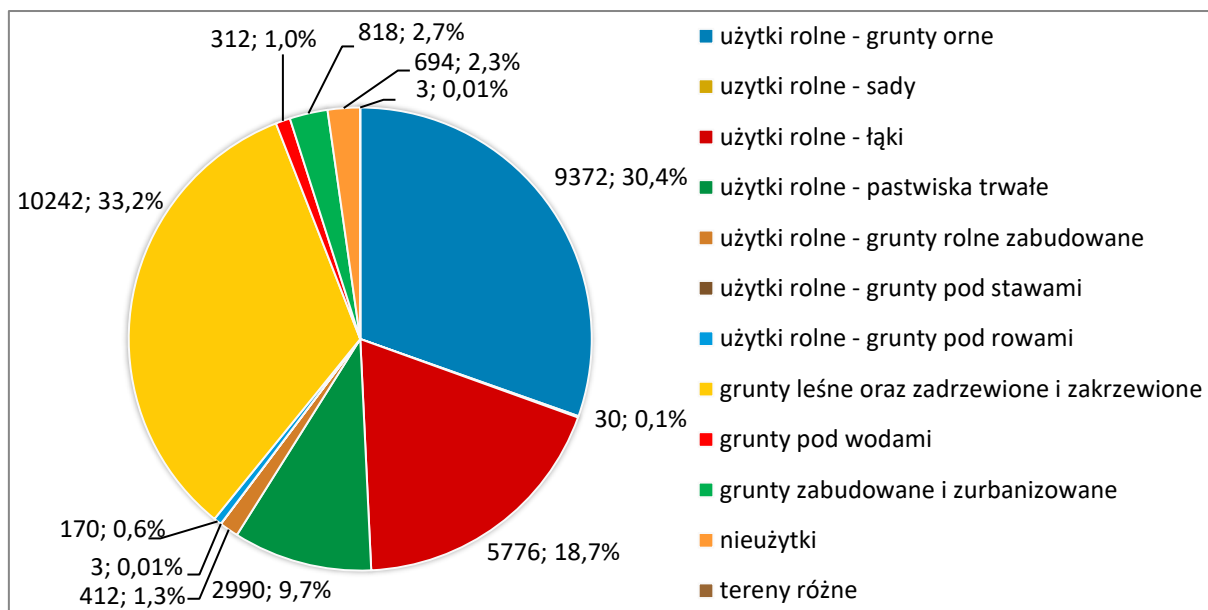
Do 2019 r. w Polsce dominowały przewozy uruchamiane przez przewoźników komercyjnych. Jednostki samorządu terytorialnego nie podejmowały się organizacji przewozów o charakterze użyteczności publicznej, argumentując swoje decyzje brakiem wsparcia finansowego na uruchomienie takich przewozów. W celu zachęcenia samorządów do organizacji połączeń autobusowych, resort infrastruktury przygotował mechanizmy wsparcia finansowego, które zawarte są w ustawie z dnia 16 maja 2019 r. o Funduszu rozwoju przewozów autobusowych o charakterze użyteczności publicznej. Przepisy ustawy weszły w życie z dniem 18 lipca 2019 r. Fundusz jest pierwszym na tak dużą skalę narzędziem wsparcia finansowego jednostek samorządu terytorialnego w organizacji publicznego transportu zbiorowego, choć nie ma obecnie danych, na ile realnie przełożyło się to na likwidację wykluczenia komunikacyjnego.

Obsługę komunikacyjną mieszkańcom gminy Grajewo zapewnia przede wszystkim PKS Nova S.A. w Białymstoku Oddział w Łomży, posiadający zajezdnię w Grajewie oraz sieć przystanków na obszarze gminy Grajewo. Przez jej teren przebiegają tranzytowe trasy relacji Warszawa – Łomża- Augustów oraz Ełk – Białystok, umożliwiające połączenia w regionie i z krajem, również przez innych przewoźników. Gmina zapewnia dowożenie dzieci do szkół własnym transportem oraz za pośrednictwem PKS Nova S.A. w Białymstoku; dowożenie odbywa się na 9 trasach.

Pomimo wymienionych powyżej możliwości korzystania z transportu publicznego w gminie, ocenia się, że usługi w tym zakresie są słabo rozwinięte. Połączeń jest zbyt mało, a z wieloma miejscowościami nie ma ich wcale. Problem dotyczy wszystkich miejscowości w gminie.

2. POTENCJAŁ GOSPODARCZY I PROBLEM BEZROBOCIA

Gmina Grajewo jest gminą o charakterze rolniczym, z funkcją usługową jako wspomagającą. W strukturze użytkowania gruntów dominują użytki rolne (60,8%), w tym grunty orne (30,4%), łąki i pastwiska (28,4%). Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione zajmują 33,2% obszaru gminy. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższy wykres.

Wykres 6. Użytki rolne, lasy i grunty leśne, pozostałe grunty i nieużytki (w ha) w gminie

Źródło danych: Główny Urząd Statystyczny.

W gminie występują gleby o różnej klasie bonitacyjnej, od pszenno-żytnich w klasach bonitacyjnych IIIa i IIIb poprzez gleby brunatne w kompleksie żytnio-ziemniaczanym dobrym i żytnio-ziemniaczanym słabym do gleb brunatnych i czarnych ziem zbożowo-pastewnych (kl. IVa i IVb). W przeważającym stopniu występują gleby mało korzystne do produkcji rolnej z udziałem gleb brunatnych w klasach bonitacyjnych V i VI.

Duży udział użytków zielonych w ogólnej powierzchni użytków rolnych predysponuje gminę do chowu i hodowli bydła, co odzwierciedla także bliska lokalizacja jednej z największych mleczarni w Polsce – Spółdzielni Mleczarskiej „Mlekpol” w Grajewie.

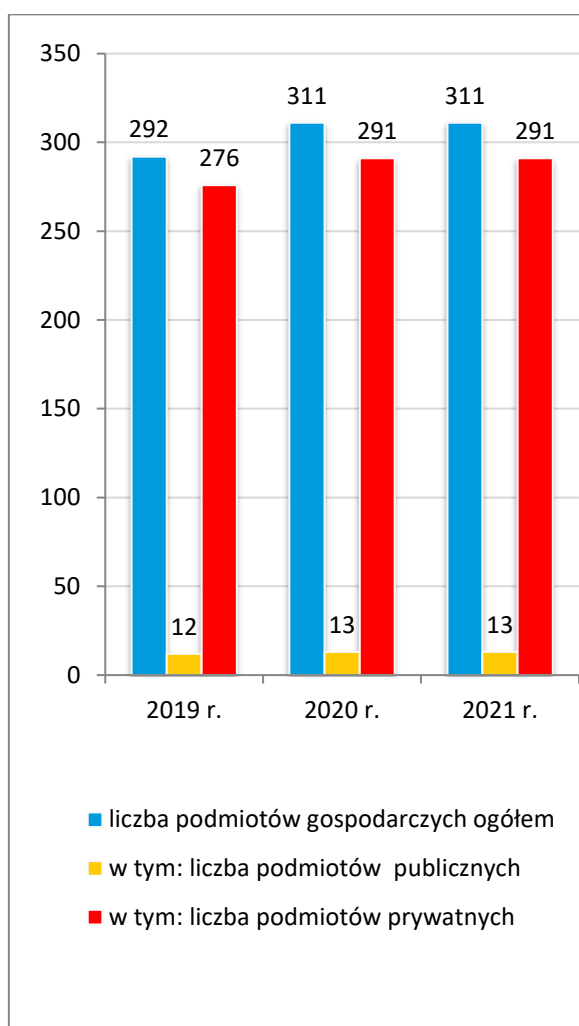
Z danych Powszechnego Spisu Rolnego 2020 wynika, że w gminie Grajewo znajduje się 918 gospodarstw rolnych, z czego 917 indywidualnych; przeważają gospodarstwa duże o powierzchni 15 ha i więcej (460). Spośród gospodarstw rolnych w gminie – 799 prowadzi sprzedaż swoich produktów, natomiast 119 działa wyłącznie na własne potrzeby.

W latach 2020-2021 liczba podmiotów gospodarczych funkcjonujących w gminie była wyższa niż w 2019 r. (292 w 2019 r., po 311 w latach 2020-2021). Zdecydowana większość z nich znajdowała się w rękach prywatnych (276 w 2019 r., po 291 w latach 2020-2021). Najwięcej podmiotów gospodarczych

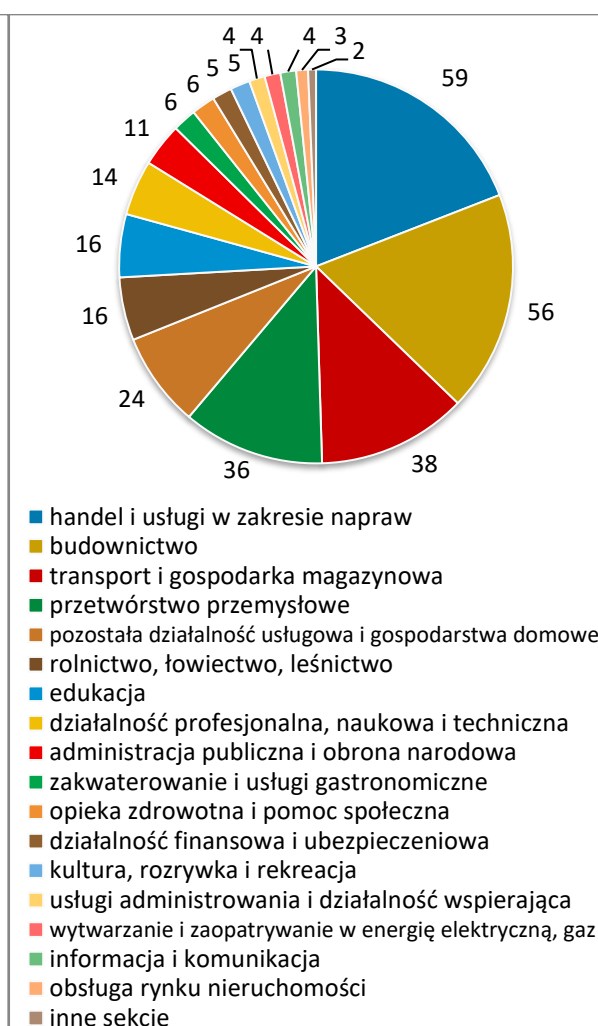
zarejestrowanych w gminie działało w takich branżach, jak: handel i usługi w zakresie napraw (59 podmiotów), budownictwo (56), transport i gospodarka magazynowa (38) oraz przetwórstwo przemysłowe (36).

Dane szczegółowe na temat podmiotów gospodarczych funkcjonujących w gminie przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 7. Podmioty gospodarcze w gminie w latach 2019-2021

Wykres 8. Podmioty gospodarcze w gminie w poszczególnych sekcjach Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) w 2021 r.

Źródło danych: Główny Urząd Statystyczny.

Na terenie gminy Grajewo występują udokumentowane złoża piasku ze żwirem oraz torf.

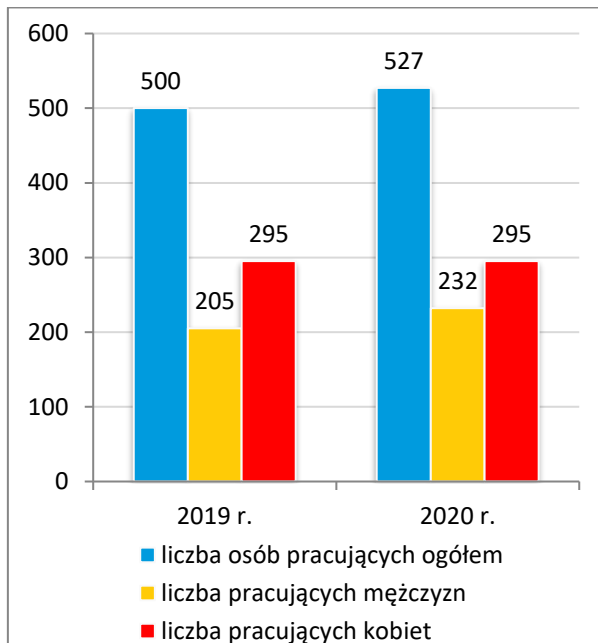
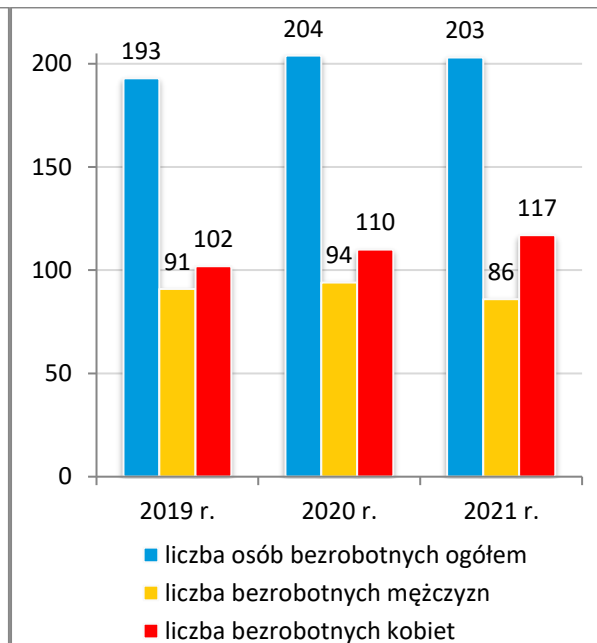
W gospodarce gminy w ostatnich latach zyskuje na znaczeniu sektor usług związany z przetwórstwem rolnym. Do największych pracodawców w gminie należą: Eko-Dom Przedsiębiorstwo Usług Ochrony Środowiska Spółka z o.o. w Szymanach; Eko-Druk Spółka z o.o. w Szymanach; Skrodzcy Piekarnia Cukiernia Konopki S.J. w Konopkach; zajmujące się sprzedażą firmy – Alvin Spółka z o.o. w Koszarówce, Gina spółka z o.o. w Koszarówce, Centrumprezentowe.eu spółka z o.o. w Mieruciach; zajmujące się transportem firmy – Krab-Eurotrans spółka z o.o. w Mieruciach, MKA Trans Milewska, Kowalczyk, Archacki, Spółka Jawna w Rudzie; Centrum Kurierskie spółka z o.o. w Mieruciach; świadcząca usługi budowlane firma Amtel Spółka z o.o. w Grozimach oraz Solnata spółka z o.o. w Białogrodach, której podstawową działalnością jest wytwarzanie energii elektrycznej.

Sytuacja gospodarcza w gminie wpływa na kondycję lokalnego rynku pracy. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, liczba posiadających zatrudnienie mieszkańców gminy Grajewo w 2020 r. zwiększyła się w stosunku do roku poprzedniego (z 500 w 2019 r. do 527 w 2020 r.; brak danych za rok 2021). Wrosła również liczba osób pracujących na 1.000 mieszkańców (z 86 w 2019 r. do 91 w 2020 r.).

Z danych Głównego Urzędu Statystycznego wynika również, że liczba osób bezrobotnych w gminie w latach 2020-2021 była wyższa niż w 2019 r. (193 w 2019 r., 204 w 2020 r., 203 w 2021 r.). Wśród osób pozostających bez pracy większość stanowiły kobiety (102 w 2019 r., 110 w 2020 r., 117 w 2021 r.).

Udział osób bezrobotnych w ogóle mieszkańców gminy będących w wieku produkcyjnym wzrósł z 5,3% w 2019 r. do 6% w 2021 r.

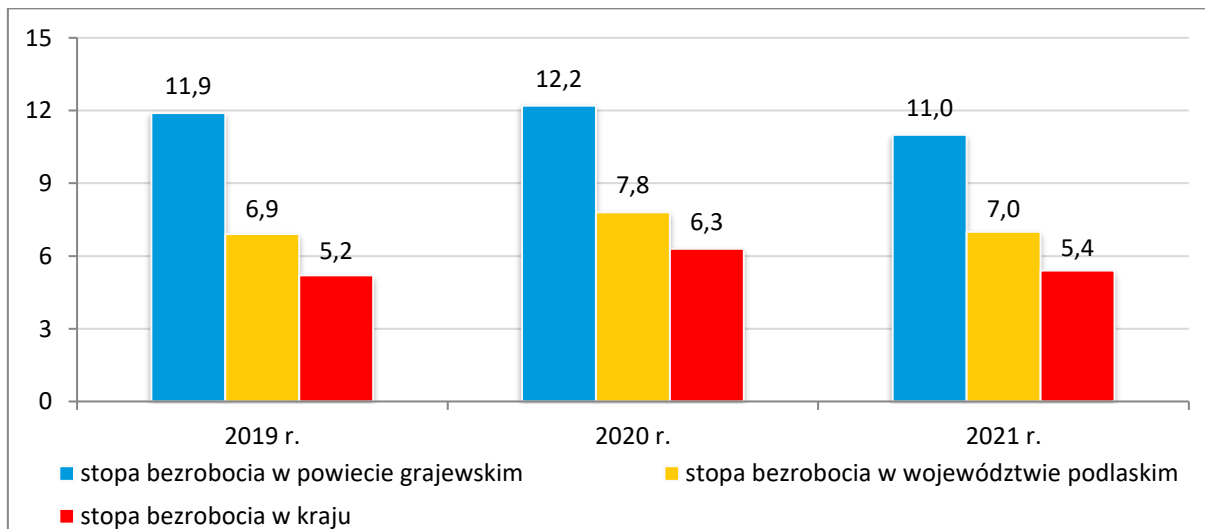
Dane szczegółowe na temat pracujących i bezrobotnych mieszkańców gminy przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 9. Mieszkańcy gminy posiadający zatrudnienie w latach 2019-2020***Wykres 10. Bezrobotni w gminie według płci w latach 2019-2021**

Źródło danych: Główny Urząd Statystyczny.

*bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w organizacjach, fundacjach i związkach, bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób.

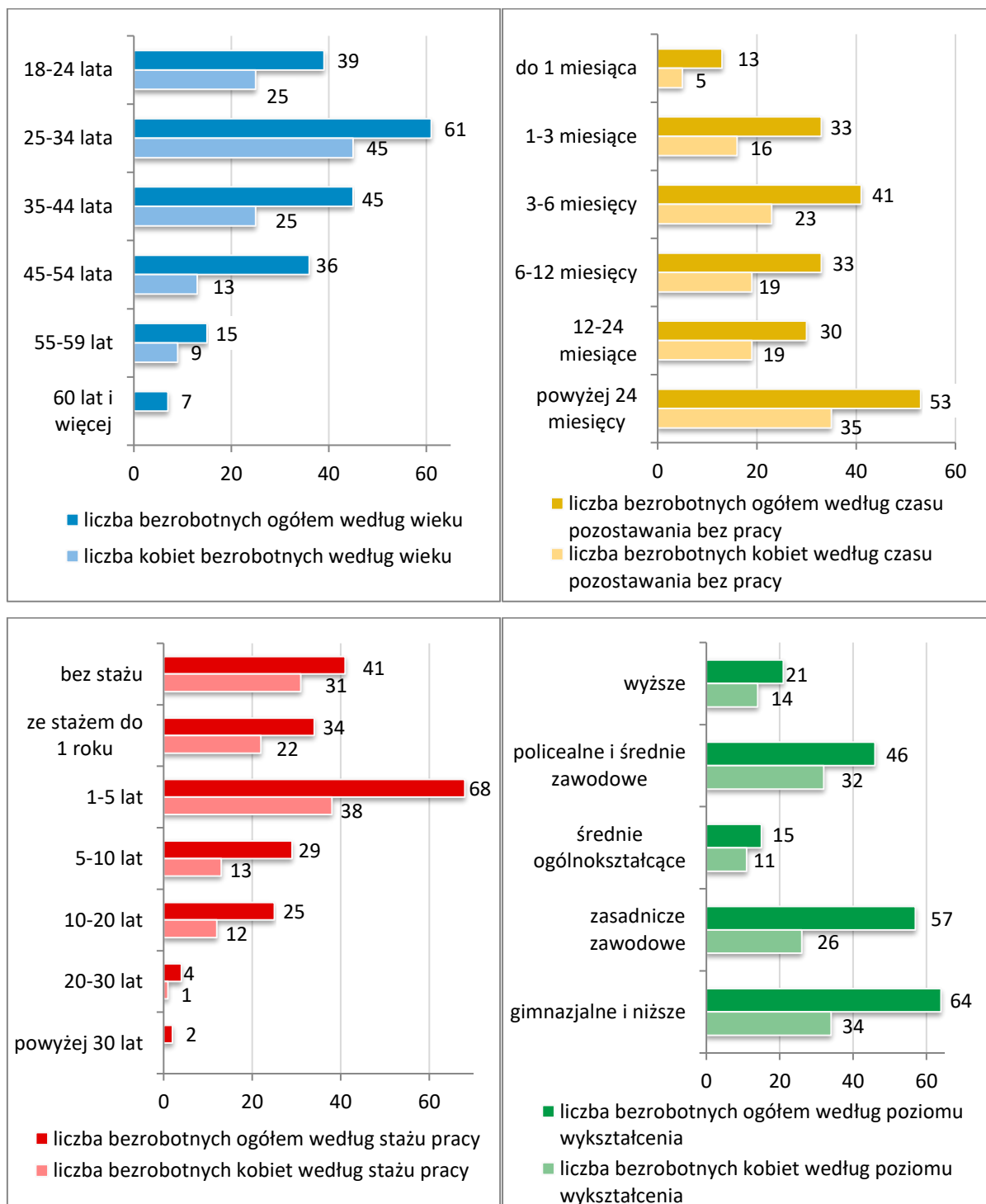
W latach 2019-2021 stopa bezrobocia w powiecie grajewskim była wyższa niż w województwie podlaskim i znacznie wyższa niż w kraju. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższy wykres.

Wykres 11. Stopa bezrobocia w powiecie grajewskim, w województwie podlaskim i w kraju w latach 2019-2021 (w %)

Źródło danych: Główny Urząd Statystyczny.

Poniższe wykresy przedstawiają dane szczegółowe uwzględniające podział bezrobotnych w gminie według wieku, czasu pozostawania bez pracy, stażu pracy i poziomu wykształcenia.

Wykresy 12-15. Bezrobotni w gminie na koniec 2021 r. według wieku, czasu pozostawania bez pracy, stażu pracy oraz poziomu wykształcenia

Źródło danych: Powiatowy Urząd Pracy w Grajewie.

Na koniec 2021 r. wśród bezrobotnych w gminie największe grupy stanowiły osoby młode, w wieku 25-34 lata (61 osób, w tym 45 kobiet), osoby pozostające bez zatrudnienia długotrwale, powyżej 24 miesięcy (53 osoby, w tym 35 kobiet), osoby ze stażem pracy od roku do 5 lat (68 osób, w tym 38 kobiet), a także osoby z wykształceniem gimnazjalnym i niższym (64 osoby, w tym 34 kobiety).

Analizując dobre i bardzo dobre informacje o malejących wskaźnikach bezrobocia w całym kraju warto zwrócić uwagę, iż o rzeczywistej kondycji rynku pracy świadczy stan zatrudnienia i bierności zawodowej. Bierni zawodowo to osoby, które nie miały zatrudnienia, nie szukały go i nie były gotowe do podjęcia żadnej zawodowej aktywności.

Powodów bierności zawodowej jest kilka, przy czym ekonomiści i eksperci najczęściej wymieniają wyższe świadczenia socjalne jako element, który wiele osób zdolnych do podjęcia pracy zniechęca do jakiegokolwiek aktywności; obniżenie wieku emerytalnego, które dezaktywowało dużą grupę osób oraz przyczyny kulturowe – w Polsce dla znacznej grupy obywateli praca nie jest wartością, pracują tylko ci, którzy muszą, by przeżyć.

Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) w 2021 r. wykazało, że biernych zawodowo w Polsce było ponad 13 mln obywateli (przy ok. 17 mln aktywnych), w tym ponad 1/3 jest w wieku produkcyjnym.

Poważnym problemem jawi się również zjawisko zwane NEET (ang. not in employment education or training), określające młodzież pozostającą poza sferą zatrudnienia i edukacji, czyli tych, którzy nie uczą się i nie pracują. Według danych Eurostatu młodzi ludzie w wieku 20-34 lata niepracujący i nieuczący się stanowią ponad 16% swojej grupy wiekowej.

Osobnym zagadnieniem jest tzw. „szara strefa” – osoby pracujące bez rejestracji, często za granicą. Według szacunków Głównego Urzędu Statystycznego, w szarej strefie pracuje ok. 900 tys. osób, czyli ponad 5% aktywnych zawodowo. Możliwe jednak, że jest to liczba mocno niedoszacowana.

3. PRZEZWYCIĘŻANIE TRUDNYCH SYTUACJI ŻYCIOWYCH I WSPIERANIE RODZIN

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężania trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Instytucja ta wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka (art. 2 pkt 1 i art. 3 pkt 1 ustawy o pomocy społecznej).

W gminie Grajewo zadania z zakresu pomocy społecznej i wspierania rodziny wykonuje Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie. Podejmuje on działania m.in. na podstawie następujących przepisów prawa: ustawa o pomocy społecznej, ustawa o świadczeniach rodzinnych, ustawa o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, ustawa o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, ustawa o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów, ustawa o Karcie Dużej Rodziny, ustawa o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci i ustawa o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”.

W 2021 r. kadre GOPS-u stanowiło 9 osób, w tym kierownik i 4 pracowników socjalnych. W analizowanym roku Ośrodek spełniał wynikający z art. 110 ust. 11-12 ustawy o pomocy społecznej obowiązek zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy 1 pracownika socjalnego na 2 tysiące mieszkańców lub 50 rodzin na 1 pracownika socjalnego, nie mniej niż 3 pracowników.

Wszyscy pracownicy Ośrodka posiadali odpowiednie kwalifikacje zawodowe – 5 pracowników posiadało wykształcenie wyższe, a 1 kierownik dodatkowo specjalizację z organizacji pomocy społecznej.

Dane szczegółowe na temat stanu zatrudnienia w GOPS-ie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 2. Kadra GOPS-u w 2021 r.

	liczba osób
kadra kierownicza	1
pracownicy socjalni	4
pozostali pracownicy	4

Źródło danych: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie.

W latach 2019-2021 wydatki na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej i innych obszarów polityki społecznej w gminie rosły z roku na rok (z 10.569.666 zł w 2019 r. do 10.865 561 zł w 2021 r.). Systematycznie zwiększały się środki finansowe przeznaczone na realizację świadczeń rodzinnych i z funduszu alimentacyjnego (z 2.760.996 zł w 2019 r. do 2.945.216 zł w 2021 r.) oraz usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze (z 105.499 zł w 2019 r. do 132.306 zł w 2021 r.). Na uwagę zasługuje fakt, iż w 2021 r. nastąpił znaczny spadek wydatków na wspieranie rodziny (z 277.243 w 2020 r. do 53.432 zł w 2021 r.). Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 3. Wydatki na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej i innych obszarów polityki społecznej w gminie w latach 2019-2021

rozdziały	wysokość wydatków (w zł)		
	w 2019 r.	w 2020 r.	w 2021 r.
ochrona zdrowia			
przeciwdziałanie narkomanii	1.785	850	1.000
przeciwdziałanie alkoholizmowi	53.256	43.882	84.199
pomoc społeczna			
domy pomocy społecznej	199.310	154.777	216.713
przeciwdziałanie przemocy w rodzinie	2.449	960	3.000
składki na ubezpieczenia zdrowotne	5.677	5.096	5.649
zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe	318.277	247.686	251.776
dotatki mieszkaniowe	8.207	5.748	5.592
zasiłki stałe	64.176	59.922	65.266
Ośrodek Pomocy Społecznej	426.293	344.037	358.917
usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze	105.499	107.065	132.306
pomoc w zakresie dożywiania	259.701	166.527	251.095
pozostała działalność	259.701	8.019.0	67.186
pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej			
pozostała działalność w zakresie polityki społecznej	250.478	42 548	0
rodzina			
świadczenie wychowawcze	5.574.527	6.195.444	6.191.538
świadczenia rodzinne, świadczenia z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego	2.760.996	2.813.054	2.945.216
wspieranie rodziny	296.765	277.243	53.432
rodziny zastępcze	4.164	2.362	3.004
składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia rodzinne	19.689	21.077	29.672

edukacyjna opieka wychowawcza			
pomoc materialna dla uczniów	198.975	200.000	200.000
ogółem	10.569.666	10.696.297	10.865.561
w tym w budżecie GOPS-u	10.231.785	10.437.341	10.504.580

Źródło danych: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie.

Świadczenia pomocy społecznej udzielane przez GOPS mają głównie charakter pieniężny, niepieniężny i usługowy. Dane szczegółowe w tym zakresie za lata 2019-2021 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 4. Formy świadczeń pomocy społecznej udzielonych w gminie przez GOPS w latach 2019-2021

formy świadczeń	liczba osób, którym przyznano świadczenie			kwota świadczeń			
	2019 r.	2020 r.	2021 r.	2019 r.	2020 r.	2021 r.	
pieniężne	zasiłek stały	10	11	13	64.176	59.922	65.266
	zasiłek okresowy	103	75	83	300.704	233.731	234.372
	zasiłek celowy	136	59	75	141.873	70.684	80.474
niepieniężne	posiłek	220	191	190	156.199	107.706	186.445
	schronienie	0	2	0	0	131	0
	ubranie	0	0	0	0	0	0
	sprawienie pogrzebu	0	0	1	0	0	1.580
	odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej	6	6	6	197.801	154.777	216.713
usługi	usługi opiekuńcze	1	1	1	8.895	4.974	6.735
	specjalistyczne usługi opiekuńcze	0	0		0	0	
	specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi	6	7	7	96.813	102.092	118.616
	poradnictwo specjalistyczne	22*	8*	17*	X	X	X
	praca socjalna	154*	96*	74*	X	X	X
	interwencja kryzysowa	0*	0*	0*	X	X	X
	kontrakt socjalny	16	1	0	X	X	X
	projekt socjalny	0	0	0	X	X	X

indywidualne programy pomocy	indywidualny program wychodzenia z bezdomności	0	0	0	X	X	X
	indywidualny program zatrudnienia socjalnego (CIS)	0	0	0	X	X	X
wspieranie rodziny i piecza zastępcza	wspieranie rodziny przez asystenta rodziny (liczba asystentów rodziny)	13* (1)	13* (1)	12* (1)	X	X	X
	liczba dzieci w pieczy zastępczej/odpłatność za pobyt dziecka w pieczy zastępczej (w zł)	(1) 4.164	(1) 2.362	(2) 3.004	X	X	X

*liczba rodzin

Źródło danych: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie.

Spośród świadczeń pieniężnych najczęściej udzielaną formą pomocy w latach 2019-2020 był zasiłek okresowy, a w 2021 r. – zasiłek celowy. Zasiłek okresowy przysługuje w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego. Zasiłek celowy jest z kolei przyznawany na zaspokojenie niezbędnej potrzeby bytowej, a w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, obuwia, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, dopłat za gaz, energię, wodę i czynsz, a także kosztów pogrzebu. Po spadku w 2020 r., w 2021 r. liczba osób objętych zasiłkiem okresowym i celowym wzrosła (odpowiednio 103 i 136 w 2019 r., 75 i 59 w 2020 r., 83 i 75 w 2021 r.).

Dominujący rodzaj pomocy niepieniężnej stanowił z kolei posiłek, który był wsparciem udzielanym głównie dzieciom w ramach wieloletniego programu wspierania finansowego gmin w zakresie dożywiania „Posiłek w szkole i w domu”. Program na lata 2019-2023 zakłada wsparcie finansowe gmin w udzieleniu pomocy w formie posiłku, świadczenia pieniężnego w postaci zasiłku celowego na zakup posiłku lub żywności oraz świadczenia rzeczowego w postaci produktów żywnościowych. Program „Posiłek w szkole i w domu” zapewnia pomoc zarówno osobom starszym, niepełnosprawnym, o niskich dochodach, jak i dzieciom, które wychowują się w rodzinach znajdujących się w trudnej sytuacji. Istotnym elementem Programu jest zapewnienie dzieciom i młodzieży w wieku szkolnym

gorącego posiłku przygotowanego w stołówce szkolnej. W ramach Programu mogą być także posiłki dowożone osobom dorosłym, w tym osobom niewychodzącym z domu (np. ze względu na podeszły wiek czy niepełnosprawność), niebędącym w stanie przygotować sobie codziennie gorącego posiłku. W latach 2020-2021 liczba osób objętych posiłkiem była niższa niż w 2019 r. (220 w 2019 r., 191 w 2020 r., 190 w 2021 r.).

Ważną formą wsparcia niepieniężnego było także pokrywanie kosztów pobytu mieszkańców gminy w domach pomocy społecznej. Ich liczba była na tym samym poziomie (po 6 w każdym roku).

Wśród usług kluczową rolę odgrywała praca socjalna mająca na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych i tworzenie warunków sprzyjających temu celowi. Pracownicy socjalni prowadzili szereg działań celem rozwiązywania problemów rodzin i osób, przeprowadzali rozmowy, podejmowali działania interwencyjne, pomagali w załatwieniu spraw, współpracując z innymi instytucjami i organizacjami. Każdego roku, w okresie zimowym, wspólnie z dzielnicowym funkcjonariuszem policji, odwiedzali kilkanaście osób i rodzin z problemem alkoholowym, osób samotnych, starszych i z niepełnosprawnością (17 w 2019 r., 10 w 2020 r., 13 w 2021 r.). Ogółem liczba rodzin, które objęto pracą socjalną w latach 2019-2021, stale zmniejszała się (154 w 2019 r., 96 w 2020 r., 74 w 2021 r.).

Wśród usług istotne znaczenie miało także poradnictwo specjalistyczne. Liczba rodzin nim objętych, po spadku w 2020 r., rok później ponad dwukrotnie wzrosła (22 w 2019 r. 8 w 2021 r., 17 w 2022 r.).

Realizując zadania z zakresu wspierania rodziny i rozwoju pieczy zastępczej, OPS zapewniał pomoc asystenta rodziny dla rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych oraz pokrywał koszty pobytu dzieci z gminy w pieczy zastępczej. W latach 2019-2021 pracował 1 asystent rodziny (środki na pokrycie kosztów jego zatrudnienia pozyskano w ramach Programu „Asystent rodziny i koordynator pieczy zastępczej”), pod którego opieką pozostawało kilkanaście rodzin (po 13 w latach 2019-2020, 12 w 2021 r.). Głównymi problemami, z jakimi borykały się rodziny objęte jego wsparciem, były: bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego, bezrobocie i uzależnienia.

W analizowanym okresie liczba dzieci, za pobyt których w pieczy zastępczej gmina ponosiła odpłatność, była niewielka (po 1 w latach 2019-2020, 2 w 2021 r.). Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 5. Dzieci z gminy w pieczy zastępczej w latach 2019-2021

dzieci w pieczy zastępczej	2019 r.	2020 r.	2021 r.
liczba dzieci przebywających w pieczy zastępczej ogółem	1	1	2
w tym: liczba dzieci w rodzinie zastępczej	1	1	0
liczba dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych	0	0	2

Źródło danych: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie.

W analizowanym okresie GOPS wypłacał świadczenia wychowawcze. W latach 2020-2021 liczba przyznanych tego rodzaju świadczeń w gminie była wyższa niż w 2019 r. (11.048 w 2019 r., 12.338 w 2020 r., 12.282 w 2021 r.). Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 6. Świadczenia wychowawcze przyznane w gminie w latach 2019-2021

świadczenia wychowawcze	2019 r.	2020 r.	2021 r.
liczba przyznanych świadczeń	11.048	12.338	12.282
liczba złożonych wniosków (rodzin)	648	72	554
kwota przyznanych świadczeń (w zł)	5.501.303	6.142.782	6.138.910

Źródło danych: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie.

W latach 2019-2021 Ośrodek zajmował się także przyznawaniem świadczeń rodzinnych, których ogólna liczba stale zmniejszała się (z 15.001 w 2019 r. do 13.478 w 2021 r.), podobnie jak liczba wypłaconych zasiłków rodzinnych i dodatków do zasiłków (z 13.213 w 2019 r. do 11.719 w 2021 r.). Jednocześnie stale rosła liczba przyznanych świadczeń pielęgnacyjnych (z 389 w 2019 r. do 516 w 2021 r.).

Dane szczegółowe na temat przyznanych w gminie świadczeń rodzinnych przedstawia poniższa tabela.

Tabela 7. Świadczenia rodzinne przyznane w gminie w latach 2019-2021

	2019 r.	2020 r.	2021 r.
zasiłki rodzinne i dodatki do zasiłków rodzinnych			
liczba świadczeń	13.213	12.571	11.719
zasiłek pielęgnacyjny			
liczba świadczeń	1.140	1.075	1.105

świadczenia pielęgnacyjne			
liczba świadczeń	389	393	516
specjalny zasiłek opiekuńczy			
liczba świadczeń	92	90	32
jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka			
liczba świadczeń	47	34	38
świadczenie rodzicielskie			
liczba świadczeń	120	98	68
ogółem			
liczba świadczeń	15.001	14.262	13.478
zasiłek dla opiekuna			
liczba świadczeń	12	12	10
jednorazowe świadczenie w wysokości 4.000 zł			
liczba świadczeń	0	1	1

Źródło danych: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie.

W analizowanym okresie Ośrodek przyznawał także zasiłek dla opiekunów osób z niepełnosprawnością. Przysługuje on osobom, które utraciły prawo do świadczenia pielęgnacyjnego z dniem 1 lipca 2013 roku w związku z wygaśnięciem z mocy prawa (na podstawie art. 11 ust. 3 ustawy z dnia 7 grudnia 2012 roku o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2012 r., poz. 1548) decyzji przyznającej prawo do świadczenia pielęgnacyjnego. W latach 2019-2021 GOPS wypłacił odpowiednio 12, 12 i 10 zasiłki dla opiekuna na łączną kwotę odpowiednio 7.440, 7.440 i 6.200 zł.

W latach 2020-2021 Ośrodek przyznał po 1 jednorazowym świadczeniu z tytułu urodzenia dziecka, u którego zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą jego życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu. Świadczenie to przyznawane jest w oparciu o art. 10 ustawy z dnia 4 listopada 2016 roku o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”, wynosi 4.000 zł i jest finansowane z dotacji celowej z budżetu państwa.

Kolejną formę pomocy udzielanej przez GOPS stanowiły świadczenia z funduszu alimentacyjnego, które służą wsparciu osób znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej w przypadku bezskuteczności egzekucji zasądzonych świadczeń alimentacyjnych. W 2021 r. liczba rodzin, którym przyznano tę pomoc, była niższa niż w latach 2019-2020 (po 10 w latach 2019-2020, 6 w 2021 r.), podobnie jak liczba świadczeń (186 w 2019 r., 200 w 2020 r., 159 w 2021 r.). Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 8. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przyznane w gminie w latach 2019-2021

	2019 r.	2020 r.	2021 r.
liczba rodzin, którym przyznano świadczenie	10	10	6
liczba przyznanych świadczeń	186	200	159
łącznie kwota wypłaconych świadczeń (w zł)	66.603	76.300	59.050

Źródło danych: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie.

W latach 2019-2020 GOPS przyznawał także świadczenie „Dobry Start” – jednorazowe wsparcia dla uczniów rozpoczynających rok szkolny w wysokości 300 zł. Ośrodek wypłacił odpowiednio 781 i 747 tego rodzaju świadczeń na łączną kwotę odpowiednio 234.300 i 224.100 zł. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 9. Świadczenia „Dobry Start” przyznane w gminie w latach 2019-2020

	2019 r.	2020 r.
liczba przyjętych wniosków	470	463
liczba przyznanych świadczeń	781	747
łącznie kwota wypłaconych świadczeń (w zł)	234.300	224.100

Źródło danych: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie.

Realizując zapisy ustawy o Karcie Dużej Rodziny, stanowiącej system zniżek dla rodzin wielodzietnych, w latach 2019-2021 Ośrodek zajmował się również wydawaniem Kart Dużej Rodziny. Ich liczba w latach 2020-2021 była niższa niż w 2019 r. (225 w 2019 r., po 96 w latach 2020-2021). Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 10. Karty Dużej Rodziny przyznane w gminie w latach 2019-2021

	2019 r.	2020 r.	2021 r.
liczba przyjętych wniosków	92	41	41
liczba przyznanych kart	225	96	96

Źródło danych: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie.

W latach 2019-2021 GOPS realizował programy: Program Aktywności Lokalnej Gminy Grajewo (kontynuacja od 2016 r.), polegający m.in. na aktywizacji społecznej i zawodowej mieszkańców wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym; „Krok do pracy, kompleksowe wsparcie społeczno-zawodowe” – edycja II (w partnerstwie z Ośrodkiem Wspierania Organizacji Pozarządowych w Białymstoku i Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej

w Grajewie), którego celem było zwiększenie kompetencji społecznych i zawodowych jego uczestników (15 osób z terenu gminy Grajewo); Program Operacyjny Pomoc Żywnościowa 2014-2020 współfinansowany z Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym (FEAD), w ramach którego Ośrodek wydawał skierowania do otrzymania pomocy żywnościowej (w latach 2019-2021 z tej formy pomocy skorzystało odpowiednio 641, 600 i 580 osób); Program Priorytetowy „Czyste powietrze”; GOPS wydawał zaświadczenia (9 w 2020 r., 35 w 2021 r.) dla osób fizycznych, które zamierzały składać wnioski o przyznanie dofinansowania z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej lub z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej; Program „Wspieraj Seniora”, który polegał na udzielaniu pomocy zamieszkującym samotnie osobom starszym w czasie pandemii Covid-19.

Ośrodek angażował się również w działania na rzecz organizacji prac społecznie użytecznych w celu łagodzenia negatywnych skutków bezrobocia oraz aktywizacji osób bezrobotnych bez prawa do zasiłku, a korzystających z pomocy społecznej. W latach 2019-2020 z tej możliwości skorzystały po 4 osoby, a w 2021 r. 6 osób. Wykonywane prace polegały przede wszystkim na pomocy gospodarczej dla osób chorych i z niepełnosprawnością wskazanych przez GOPS, pracach remontowych i porządkowych wokół obiektów użyteczności publicznej, pielęgnacji zieleni.

Pomoc społeczna polega również na prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej. Obejmuje ona zarówno jednostki środowiskowe, jak i instytucjonalne. Na terenie gminy działa Klub Seniora w Rudzie (Ruda, ul. Szkolna 1, 19-200 Grajewo), który posiada filie w Białaszewie (Białaszewo, ul. Lipowa 2, 19-200 Grajewo) i Wierzbowie (Wierzbowo 54, 19-200 Grajewo). Placówki zajmują się zagospodarowaniem czasu wolnego i aktywizacją osób starszych.

Mieszkańcy gminy mają również możliwość korzystania z oferty instytucji wsparcia poza gminą. Znajdują się one m.in. w Grajewie i na terenie powiatu grajewskiego. Dane szczegółowe na ich temat przedstawia poniższa tabela.

Tabela 11. Instytucje udzielające wsparcia poza gminą, z oferty których mogą korzystać lub korzystają mieszkańcy gminy

nazwa i adres instytucji	zakres oferowanych usług oraz kategoria klienta
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Grajewie, ul. Wojska Polskiego 74, 19-200 Grajewo	Zakres oferowanych usług: realizacja zadań powiatu z zakresu pomocy społecznej, rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej, przeciwdziałania przemocy w rodzinie, rehabilitacji społecznej oraz organizatora rodzinnej pieczy zastępczej. Kategoria klienta: mieszkańcy powiatu.
Dom Pomocy Społecznej Dom Kombatanta w Mocieszce, Mocieszce 4a, 19-124 Jaświły	Zakres oferowanych usług: całodobowa opieka zgodnie ze standardem określonym dla danego typu domu, w oparciu o indywidualne potrzeby jego mieszkańców. Kategoria klienta: osoby w podeszłym wieku i przewlekle somatycznie chore.
Dom Pomocy Społecznej w Mścichach, Mścichy 33, 19-213 Radziłów	Zakres oferowanych usług: całodobowa opieka zgodnie ze standardem określonym dla danego typu domu, w oparciu o indywidualne potrzeby jego mieszkańców. Kategoria klienta: osoby w podeszłym wieku, z niepełnosprawnością fizyczną.
Dom Pomocy Społecznej w Mońkach, ul. PCK 15, 19-101 Mońki	Zakres oferowanych usług: całodobowa opieka zgodnie ze standardem określonym dla danego typu domu, w oparciu o indywidualne potrzeby jego mieszkańców. Kategoria klienta: osoby w podeszłym wieku.
Dom Pomocy Społecznej w Grajewie, ul. Nowickiego 1, 19-200 Grajewo	Zakres oferowanych usług: całodobowa opieka zgodnie ze standardem określonym dla danego typu domu, w oparciu o indywidualne potrzeby jego mieszkańców. Kategoria klienta: dzieci i młodzież z niepełnosprawnością intelektualną.
Dom Pomocy Społecznej dla Dzieci i Młodzieży Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi w Augustowie, ul. Studzienne 2, 16-301 Augustów	Zakres oferowanych usług: całodobowa opieka zgodnie ze standardem określonym dla danego typu domu, w oparciu o indywidualne potrzeby jego mieszkańców. Kategoria klienta: dzieci i młodzież z niepełnosprawnością intelektualną.
Dom Pomocy Społecznej dla Dzieci i Młodzieży Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi w Augustowie, ul. 3-go Maja 57, 16-300 Augustów	Zakres oferowanych usług: całodobowa opieka zgodnie ze standardem określonym dla danego typu domu, w oparciu o indywidualne potrzeby jego mieszkańców. Kategoria klienta: dzieci i młodzież z niepełnosprawnością intelektualną.
Warsztaty Terapii Zajęciowej w Grajewie, os. Południe 61, 19-200 Grajewo	Zakres oferowanych usług: różne formy rehabilitacji, edukacji, wypoczynku i integracji; terapia zajęciowa. Kategoria klienta: osoby z niepełnosprawnościami i upośledzeniem.
Dom im. Św. Ojca Pio Caritas Diecezji Ełckiej w Ełku, ul. Kościuszki 27, 19-300 Ełk	Zakres oferowanych usług: całodobowy pobyt, wyżywienie, odzież, środki higieny, praca socjalna, pomoc w rozwiązywaniu problemu bezdomności. Kategoria klienta: osoby bezdomne.

<p>Ośrodek Interwencji Kryzysowej przy Domu Pomocy Społecznej w Nowej Wsi Ełckiej, Nowa Wieś Ełcka, ul. Lipowa 1, 19-300 Ełk</p>	<p>Zakres oferowanych usług: całodobowe schronienie, poradnictwo psychologiczne, socjalne, prawne, prowadzenie psychoterapii indywidualnej, prowadzenie działalności terapeutycznej. Kategoria klienta: osoby w kryzysie, ofiary przemocy.</p>
<p>Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Grajewie, ul. Mickiewicza 3, 19-200 Grajewo</p>	<p>Zakres oferowanych usług: udzielanie dzieciom i młodzieży pomocy psychologiczno-pedagogicznej, logopedycznej, pomocy w wyborze zawodu i kierunku kształcenia oraz udzielanie rodzicom i nauczycielom porad związanych z wychowywaniem i kształceniem dzieci i młodzieży. Kategoria klienta: dzieci, młodzież, pedagodzy, nauczyciele i rodzice.</p>
<p>Zespół Szkół Specjalnych im. Jana Pawła II w Grajewie, ul. Ełcka 11, 19-200 Grajewo</p>	<p>Zakres oferowanych usług: edukacja, wychowanie, wspomaganie rozwoju, rozwijanie zainteresowań, rehabilitacja, rewalidacja. Kategoria klienta: dzieci z niepełnosprawnością intelektualną, autyzmem, zaburzeniami zachowania</p>

Źródło danych: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie, Starostwo Powiatowe i Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Grajewie, Podlaski Urząd Wojewódzki w Białymstoku.

4. SYTUACJA DEMOGRAFICZNA I PROCES STARZENIA SIĘ

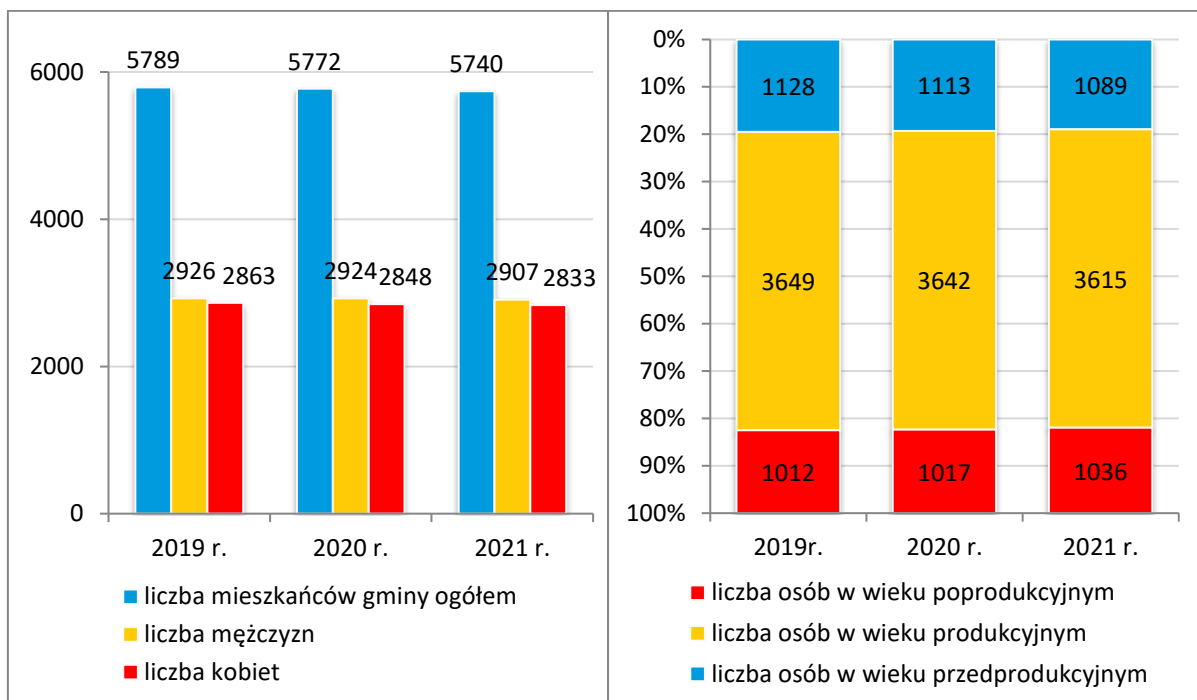
Z danych Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021 wynika, że w Polsce mieszka 38.036 tys. osób (48,3% populacji stanowią mężczyźni, a 51,7% kobiety). W ciągu dekady liczba ludności kraju zmniejszyła się o 476 tys. osób.

Liczba ludności Polski spada systematycznie od 2013 r., a demografowie prognozują, że trend spadkowy utrzyma się przez wiele następnych lat i prawdopodobne, że w 2035 r. Polska liczyć będzie już tylko ok. 36 mln mieszkańców. Jako możliwe przyczyny wskazywane są uwarunkowania ekonomiczne, demograficzne i kulturowe. Przy czym procesy nie przebiegają jednakowo dla każdego regionu.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, w latach 2019-2021 liczba ludności gminy Grajewo zmniejszała się z roku na rok (z 5.789 w 2019 r. do 5.740 w 2021 r.). Na koniec kolejnych lat większość wśród mieszkańców stanowili mężczyźni.

W analizowanym okresie stale zmniejszała się liczba dzieci i młodzieży oraz osób w wieku produkcyjnym, rosła natomiast liczba osób starszych. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawiają poniższe wykresy.

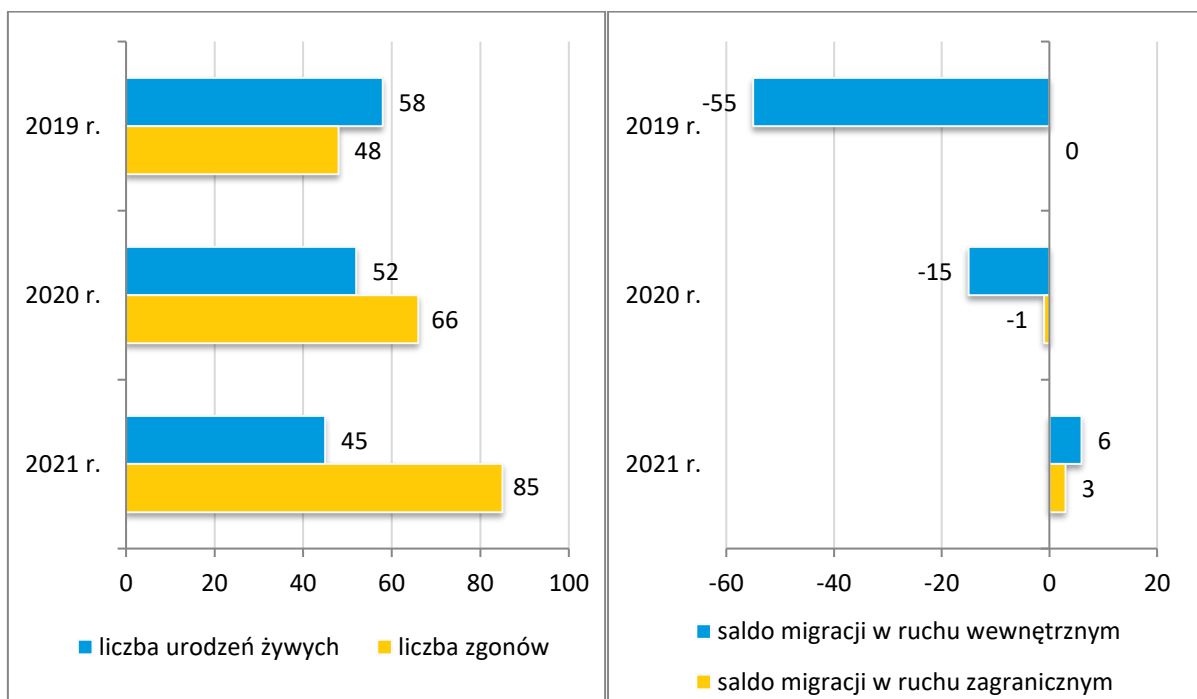
Wykresy 16-17. Ludność gminy oraz jej struktura wiekowa w latach 2019-2021

Źródło danych: Główny Urząd Statystyczny.

Poniższe wykresy przedstawiają dane szczegółowe na temat ruchu naturalnego i salda migracji mieszkańców gminy.

Wykresy 18-19. Ruch naturalny i saldo migracji ludności gminy w latach 2019-2021

Źródło danych: Główny Urząd Statystyczny.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, w 2019 r. przyrost naturalny w gminie był dodatni (+10), natomiast w latach 2020-2021 ujemny i z roku na rok coraz bardziej niekorzystny (-14 w 2020 r., -40 w 2021 r.), tak za sprawą zmniejszającej się liczby urodzeń żywych, jak i rosnącej liczby zgonów. W latach 2019-2020 ujemny poziom miało również saldo, odbywającej się przede wszystkim w ruchu wewnętrznym, migracji (-55 w 2019 r., -16 w 2020 r.), głównie z powodu wyjazdu mieszkańców gminy do innych jednostek w kraju. W 2021 r. nastąpiła zmiana – saldo migracji osiągnęło poziom dodatni (+9).

Analizując sytuację demograficzną w gminie, należy zwrócić uwagę na systematycznie rosnący udział osób starszych w populacji gminy. W latach 2019-2021 współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi stale zwiększał się (21,5 w 2019 r., 21,7 w 2020 r., 22,2 w 2021 r.), podobnie jak odsetek osób w wieku 65+ wśród ogółu mieszkańców gminy (14,9 w 2019 r., 15 w 2020 r., 15,5 w 2021 r.) Na tej podstawie przypuszczać należy, że gmina doświadcza postępującego procesu starzenia się społeczności lokalnej.

Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego 2021 wskazują na duże zmiany w strukturze ludności według ekonomicznych grup wieku w całym kraju. W okresie międzypisowym zmniejszył się odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym – z 18,7% w 2011 r. do 18,4% w 2021 r., a także w wieku produkcyjnym – z 64,4% w 2011 r. do 59,3% w 2021 r. Wyraźnie zwiększył się natomiast udział ludności w wieku poprodukcyjnym – z 16,9% do 22,3%, co oznacza, że w ciągu dekady przybyło blisko 2 miliony osób w grupie wieku 60/65 lat i więcej, a tym samym już więcej niż co 5 mieszkaniec Polski ma ponad 60 lat.

Mający obecnie miejsce dynamiczny proces starzenia się społeczeństw postępuje wskutek nakładania się spadku liczby urodzeń przy jednoczesnym wydłużaniu średniej długości życia. Według prognoz Głównego Urzędu Statystycznego do 2025 r. będzie wzrastał udział „młodszej” subpopulacji, tj. osób w wieku 65-79 lat, bowiem tę grupę będą sukcesywnie zasilały osoby urodzone w latach 1949-1965, a jednocześnie będzie ubywało osób w wieku 80 lat i więcej urodzonych w latach 1934-1945. Po 2025 r. znacząco wzrośnie odsetek osiemdziesięciolatków i osób starszych z uwagi na fakt, że ten wiek – w kolejnych latach – osiągną osoby urodzone w czasie powojennego boomu urodzeń. Szacuje się, że w 2040 r. osoby w zaawansowanej starości (ponad osiemdziesięcioletnie) będą stanowiły aż 36% zbiorowości osób starszych.

Systematyczne postępowanie zjawiska starzenia się wymaga podjęcia z wyprzedzeniem, działań zmierzających do stworzenia nowoczesnego systemu polityki społecznej ukierunkowanej na zaspokajanie specyficznych potrzeb osób starszych. Starzenie się i starość jawią się jednym z kluczowych problemów zarówno w aspekcie ekonomicznym i medycznym, jak i etycznym.

Postępujący proces starzenia się lokalnej społeczności staje się nowym wyzwaniem dla pomocy społecznej. Należy przy tym pamiętać, że w najbliższej perspektywie – do 2025 r. będziemy mieć do czynienia z 2. grupami seniorów – młodszą (do 79 lat) i starszą (80 lat i więcej). Istnieje więc potrzeba podjęcia działań adresowanych do obu grup – prewencyjnych, zapobiegających chorobom i niedołęstwu, umożliwiających podnoszenie jakości życia i wykorzystanie potencjału młodszych oraz opiekuńczych wobec starszych.

Mając na uwadze zróżnicowanie grupy seniorów nie można postrzegać ich potrzeb i potencjału w jednakowy sposób. W tej grupie znajdują się zarówno osoby aktywne fizycznie i społecznie, samodzielne, utrzymujące satysfakcjonujące relacje z bliskimi i przyjaciółmi; osoby samodzielne, które mają potencjał i chęć rozwoju, ale potrzebują zachęty, informacji i wskazówek do aktywnego udziału w życiu społecznym; osoby częściowo zależne, które potrzebują czasowego wsparcia i opieki, jak również osoby niesamodzielne, całkowicie zależne od pomocy innych. Planując i realizując działania na rzecz seniorów należy więc uwzględnić potrzeby każdej z tych grup.

Ocenia się, że obecnie najważniejszymi problemami dotyczącymi starszych mieszkańców gminy Grajewo są: ubóstwo, utrudnienia w dostępie do lekarzy specjalistów i rehabilitacji, a także występujące w całej gminie trudności komunikacyjne.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie wspiera seniorów, m.in. poprzez usługi opiekuńcze, pomoc finansową, pomoc rzeczową w postaci posiłków i kierowanie do domów pomocy społecznej. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 12. Formy świadczeń dla osób starszych (65 lat i więcej) udzielonych w gminie w latach 2019-2021

formy świadczeń	liczba osób, którym przyznano świadczenie			liczba świadczeń			kwota świadczeń		
	2019 r.	2020 r.	2021 r.	2019 r.	2020 r.	2021 r.	2019 r.	2020 r.	2021 r.
zasiłek stały	3	3	3	28	27	26	16.052	12.623	10.236
ubezpieczenie zdrowotne od zasiłku stałego	2	1	1	24	12	12	1.346	839	697
zasiłek okresowy	6	5	6	45	32	45	19.069	11.552	13.300
zasiłek celowy	8	6	6	24	21	27	7.100	6.050	7.150
specjalny zasiłek celowy	5	1	1	5	1	1	4.558	2.000	1.584
świadczenie niepieniężne – opał	2	4	5	x	x	x	1.350	2.756	4.100
odpłatność za pobyt w DPS	1	1	1	12	1	12	32.504	1.324	39.571
specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi	5	6	6	2.873	3.057	3.010	74.033	89.272	101.893
usługi opiekuńcze	1	1	1	512	156	202	8.895	4.974	6.735
zasiłek pielęgnacyjny	2	2	5	24	24	60	4.426	5.180	12.950

Źródło: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie.

Na terenie gminy funkcjonują także inne podmioty świadczące i mogące, w razie potrzeby, świadczyć wsparcie seniorom. Są to: Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Grajewo zajmujące się m.in. dystrybucją żywności w ramach Europejskiego Programu Pomocy Żywnościowej PAED, którego głównym celem jest niesienie pomocy żywnościowej najbardziej potrzebującym osobom w całej Europie, Klub Seniora w Rudzie wraz z filiami w Białaszewie i Wierzbowie, a także lokalne parafie oraz działające na terenie gminy koła gospodyń wiejskich.

5. ZDROWIE I PROBLEM NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI

W gminie Grajewo funkcjonują 1 ośrodek zdrowia, 1 gabinet prywatny oraz działa punkt apteczny. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 13. Podmioty opieki zdrowotnej i apteki w gminie

lp.	nazwa jednostki	adres jednostki
1.	Wiejski Ośrodek Zdrowia w Białaszewie	ul. Kopernika 5, 19-212 Białaszewo
2.	Gabinet stomatologiczny w Białaszewie	ul. Kopernika 5, 19-212 Białaszewo
3.	Punkt apteczny w Białaszewie	ul. Kopernika 5, 19-212 Białaszewo

Źródło danych: Urząd Gminy Grajewo.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, w latach 2019-2021 liczba porad udzielonych w gminie w ramach podstawowej opieki zdrowotnej ulegała wahaniom (2.960 w 2019 r., 2.440 w 2020 r., 2.221 w 2021 r.). Wpływ na spadek liczby udzielonych porad w 2020 r. miała pandemia Covid-19.

Specjalistyczne świadczenia zdrowotne, świadczenia zdrowotne w warunkach zamkniętych oraz nocną i świąteczną opiekę lekarską i pielęgniarską dla mieszkańców gminy realizują również placówki działające w mieście Grajewo, w tym Szpital Ogólny im. Dr Witolda Gineła w Grajewie (ul. Konstytucji 3 Maja 34, 19-200 Grajewo).

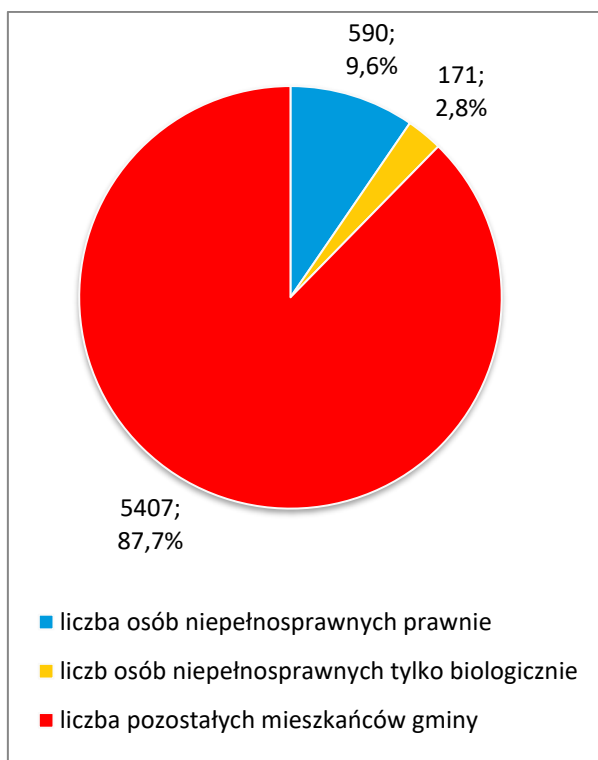
Schorzeniami najczęściej stwierdzanymi u dorosłej populacji są choroby układu krążenia. Obok schorzeń narządów ruchu i neurologicznych należą one do najczęstszych przyczyn niepełnosprawności, która oznacza trwałą lub okresową niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodującą niezdolność do pracy. Relatywnie rzadziej o obniżonej sprawności w codziennym życiu decydują uszkodzenia narządu wzroku i słuchu, choroba psychiczna oraz upośledzenie umysłowe.

Mimo upływu lat, jedynym, pełnym źródłem informacji, które na szczeblu gminnym pozwala ustalić liczbę osób z niepełnosprawnością oraz dokonać ich charakterystyki są dane Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 roku. Wyniki ostatniego, przeprowadzonego w 2011 r. Spisu nie zostały bowiem szczegółowo opracowane na szczeblu gminnym. Podobnie będzie w przypadku danych Narodowego Spisu Powszechnego 2021.

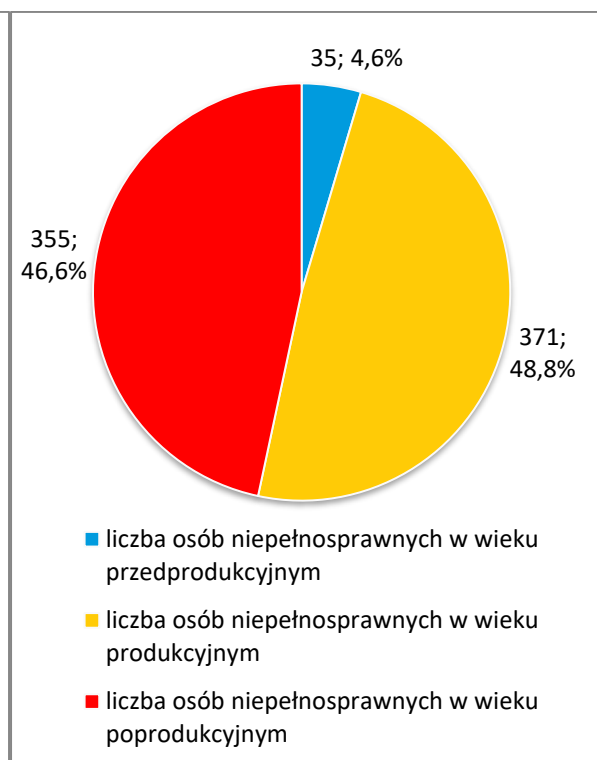
W 2002 r. w gminie Grajewo mieszkało 761 osób z niepełnosprawnością, w tym 392 mężczyzn i 369 kobiet. Wśród nich większość stanowiły osoby niepełnosprawne prawnie (590 osób), czyli takie, które w czasie badania posiadały aktualne orzeczenie ustalające niezdolność do pracy, stopień niepełnosprawności, celowość przekwalifikowania lub inwalidztwo (osoby w wieku 16 lat i więcej) lub dysponowały uprawnieniem do pobierania zasiłku pielęgnacyjnego (dzieci poniżej 16 roku życia). Osoby niepełnosprawne tylko biologicznie, czyli takie, które nie posiadały orzeczenia, ale miały (odczuwały) całkowicie lub poważnie ograniczoną zdolność do wykonywania czynności podstawowych, stanowiły grupę 171 osób.

Udział osób dotkniętych niepełnosprawnością w ogóle mieszkańców gminy wynosił 12,3%, a w ich strukturze wiekowej dominowały osoby w wieku produkcyjnym (371 osób) i poprodukcyjnym (355 osób). Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 20. Osoby z niepełnosprawnością w ogóle mieszkańców gminy w 2002 r.

Wykres 21. Struktura wiekowa osób z niepełnosprawnością w gminie w 2002 r.

Źródło danych: Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2002.

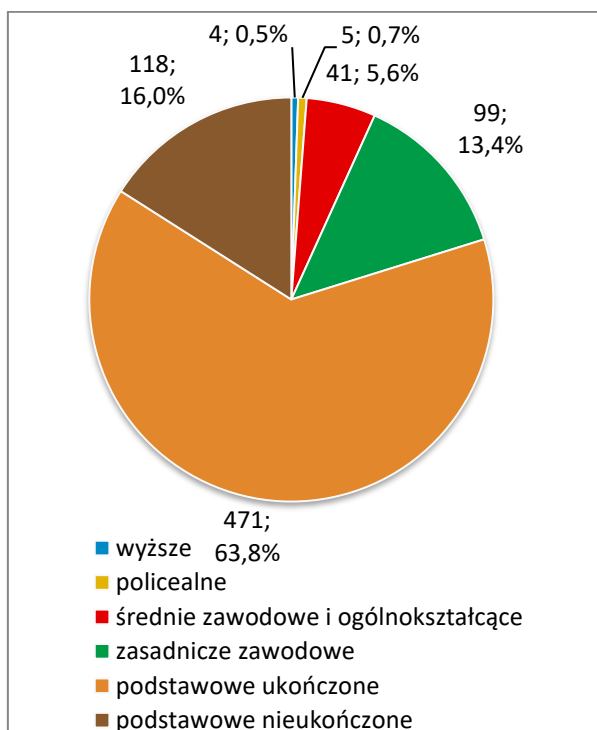
Osoby z niepełnosprawnością będące w wieku produkcyjnym stanowiły 11,1% ogółu ludności gminy będącej w tej ekonomicznej grupie wieku w 2002 r.

Dużo większy był udział osób dotkniętych niepełnosprawnością w gronie osób w wieku poprodukcyjnym, wynosił on bowiem 33,8%.

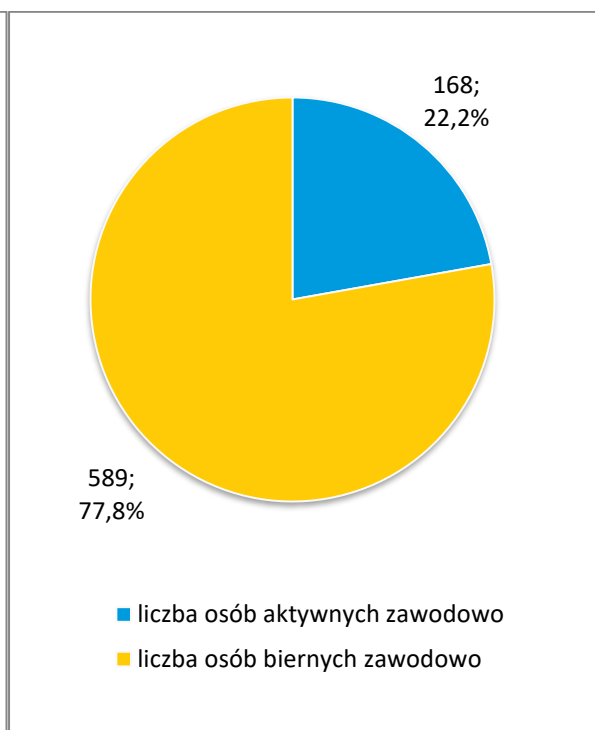
Na poziom uczestnictwa osób z niepełnosprawnością w życiu społecznym i zawodowym ma wpływ nie tylko rodzaj i stopień niepełnosprawności czy wiek, ale również posiadane wykształcenie, a co za tym idzie przygotowanie zawodowe. W 2002 roku wśród mieszkańców gminy w wieku 13 lat i więcej dotkniętych niepełnosprawnością największą grupę stanowiły osoby z wykształceniem podstawowym ukończonym (471 osób). Niski poziom wykształcenia w znaczący sposób utrudniał osobom z niepełnosprawnością znalezienie i utrzymanie zatrudnienia. Potwierdzają to dane dotyczące poziomu ich aktywności zawodowej, z których wynika, że zdecydowana większość osób dotkniętych niepełnosprawnością była bierna zawodowo (589 osób).

Dane szczegółowe na temat poziomu wykształcenia osób z niepełnosprawnością z gminy oraz ich aktywności ekonomicznej przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 22. Osoby z niepełnosprawnością w wieku 13 lat i więcej w gminie według poziomu wykształcenia w 2002 r.

Wykres 23. Osoby z niepełnosprawnością w gminie według aktywności ekonomicznej w 2002 r.

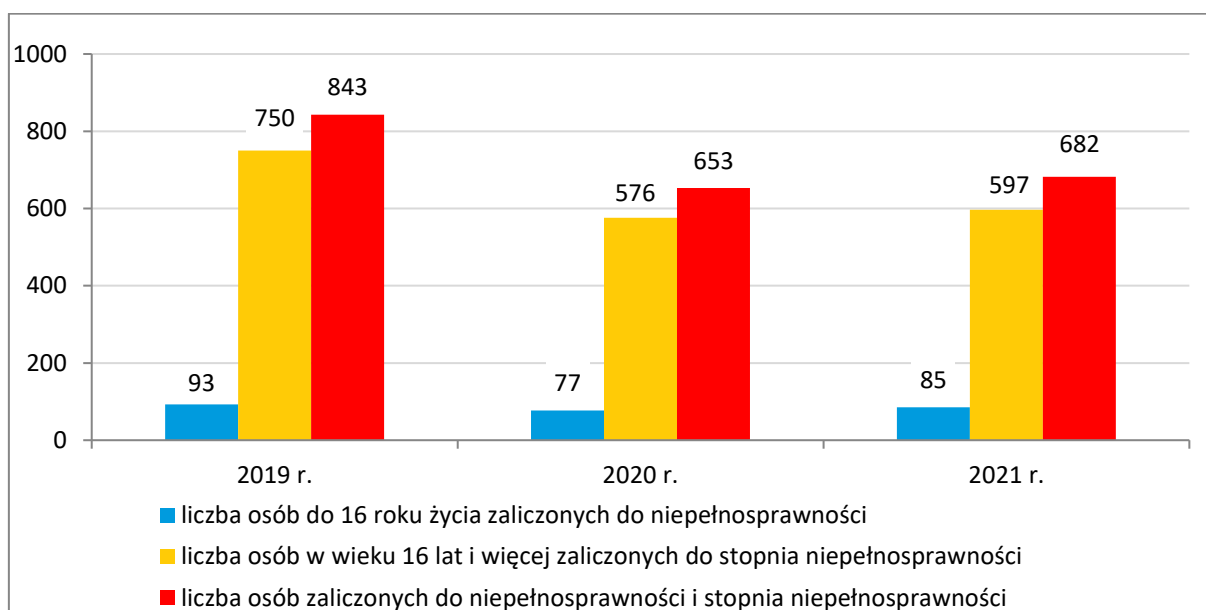

Źródło danych: Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2002.

Orzecznictwem o niepełnosprawności w odniesieniu do mieszkańców gminy Grajewo zajmuje się Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności

w Grajewie. Według jego danych, w latach 2019-2021 liczba wydanych mieszkańcom gminy orzeczeń o niepełnosprawności (dla dzieci do 16. roku życia) ulegała wahaniom (93 w 2019 r., 77 w 2020 r., 85 w 2021 r.), a liczba wydanych orzeczeń o stopniu niepełnosprawności (dla osób powyżej 16. roku życia) w latach 2020-2021 była niższa niż w 2019 r. (750 w 2019 r., 576 w 2020 r., 597 w 2021 r.). Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższy wykres.

Wykres 24. Mieszkańcy gminy zaliczeni przez PZON w Grajewie do osób niepełnosprawnych i stopnia niepełnosprawności w latach 2019-2021

Źródło danych: Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Grajewie.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie obejmuje wsparciem część osób z niepełnosprawnością, pomagając im wypełniać role społeczne i zawodowe. W 2019 r. z powodu niepełnosprawności ze świadczeń pomocy społecznej w gminie skorzystało 49 rodzin liczących 170 osób, rok później – 28 rodzin liczących 93 osoby, a w 2021 r. – 27 rodzin liczących 80 osób.

W analizowanym okresie Ośrodek przyznawał także zasiłek dla opiekunów osób z niepełnosprawnością. Przysługuje on osobom, które utraciły prawo do świadczenia pielęgnacyjnego z dniem 1 lipca 2013 roku w związku z wygaśnięciem z mocy prawa (na podstawie art. 11 ust. 3 ustawy z dnia 7 grudnia 2012 roku o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2012 r., poz. 1548) decyzji przyznającej prawo do świadczenia pielęgnacyjnego.

W latach 2019-2021 GOPS wypłacił odpowiednio 12, 12 i 10 zasiłki dla opiekuna na łączną kwotę odpowiednio 7.440, 7.440 i 6.200 zł.

Poza Gminnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Grajewie, do podmiotów działających na rzecz mieszkańców gminy z niepełnosprawnością należą do nich m.in.: w Grajewie – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Dom Pomocy Społecznej, Warsztaty Terapii Zajęciowej, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, Zespół Szkół Specjalnych im. Jana Pawła II, w Augustowie – Domy Pomocy Społecznej dla Dzieci i Młodzieży Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi, a w Mścichach – Dom Pomocy Społecznej.

6. DZIAŁANIA GMINY W ZWIĄZKU Z PANDEMIĄ COVID-19

Pandemia Covid-19 znacząco wpłynęła na większość dziedzin życia, tworząc nową rzeczywistość a z nią nowe problemy społeczne. Szczególnie uwydatniły się braki kadrowe w służbie zdrowia i domach pomocy społecznej; wyraźniej zarysowała samotność seniorów, przemoc w rodzinach, cyberprzemoc, uzależnienia behawioralne (głównie od sieci Internet), pojawiły się problemy psychiczne wynikające z izolacji.

Skutki pandemii to także groźba utraty pracy, a co za tym idzie prowadzące do ubóstwa zmniejszenie lub utrata dochodów osób i rodzin, pogorszenie stanu zdrowia z uwagi na utrudnienia w dostępie do lekarzy, w tym specjalistów (zarówno rzeczywiste, jak i wynikające z lęku pacjentów). Szczególne trudności dotknęły osoby wykluczone, w tym osoby w kryzysie bezdomności, które z powodu „zdalnego” działania większości placówek i instytucji nie mogły skorzystać z ich oferty i pomocy, ponieważ kontakt odbywał się przez telefon lub Internet – media, do których dostępu nie mają osoby wykluczone. Analizując ofertę pomocy w związku z pandemią Covid-19, należy podkreślić, iż większy problem krył się w dotarciu z informacją o dostępnej i możliwej pomocy niż z jej rzeczywistym brakiem.

W gminie Grajewo, w czasie trwania pandemii Covid-19, podejmowano działania służące jej ograniczeniu. Zaistniała sytuacja wymusiła nową organizację pracy Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Grajewie i udzielania wsparcia. Podjęte działania podyktowane były koniecznością zapewnienia bezpieczeństwa, zarówno osób i rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, jak i osób realizujących zadania w obszarze pomocy społecznej. Wdrożono rekomendacje dla

ośrodków pomocy społecznej oraz zalecenia opracowane przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, w efekcie czego, poza tradycyjnymi, wykorzystywano zdalne kanały komunikacji, głównie rozmowy telefoniczne. Pomimo obowiązujących ograniczeń, Ośrodek na bieżąco wykonywał zadania.

7. UZALEŻNIENIA I PRZEMOC W RODZINIE

Alkoholizm, narkomania i przemoc w rodzinie są problemami społecznymi, które powodują szkody we wszystkich sferach życia człowieka. Wpływają negatywnie na poczucie bezpieczeństwa społecznego, ogólny stan zdrowia, relacje rodzinne i międzyludzkie, a także zdolność do konkurencji na rynku pracy.

Wśród przyczyn popadania w alkoholizm zasadniczą rolę odgrywają uwarunkowania społeczne, nieprawidłowe wzorce rodzinne, brak celów życiowych i utrata zatrudnienia. Szerzeniu się narkomanii sprzyjają natomiast coraz większa powszechność i dostępność środków odurzających, panująca moda na ich zażywanie, chęć poszukiwania nowych wrażeń i doznań oraz traktowanie narkotyków jako środków umożliwiających ucieczkę od trudności życia codziennego, rozładowanie stresu i konfliktów. Przemoc w rodzinie jest z kolei problemem mającym często swoje źródło w uzależnieniach i ubóstwie. Jej ofiarami są niejednokrotnie osoby słabe fizycznie, psychicznie, o niskim poczuciu własnej wartości, zależne od sprawcy. Na ogół są to kobiety i dzieci, rzadziej osoby z niepełnosprawnością, starsze i chore.

Trudno jest ustalić liczbę osób zmagających się z problemami alkoholowymi, które niejednokrotnie są przyczyną wystąpienia przemocy w rodzinie. Dane szacunkowe w tym zakresie przygotowała Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Zawiera je poniższa tabela.

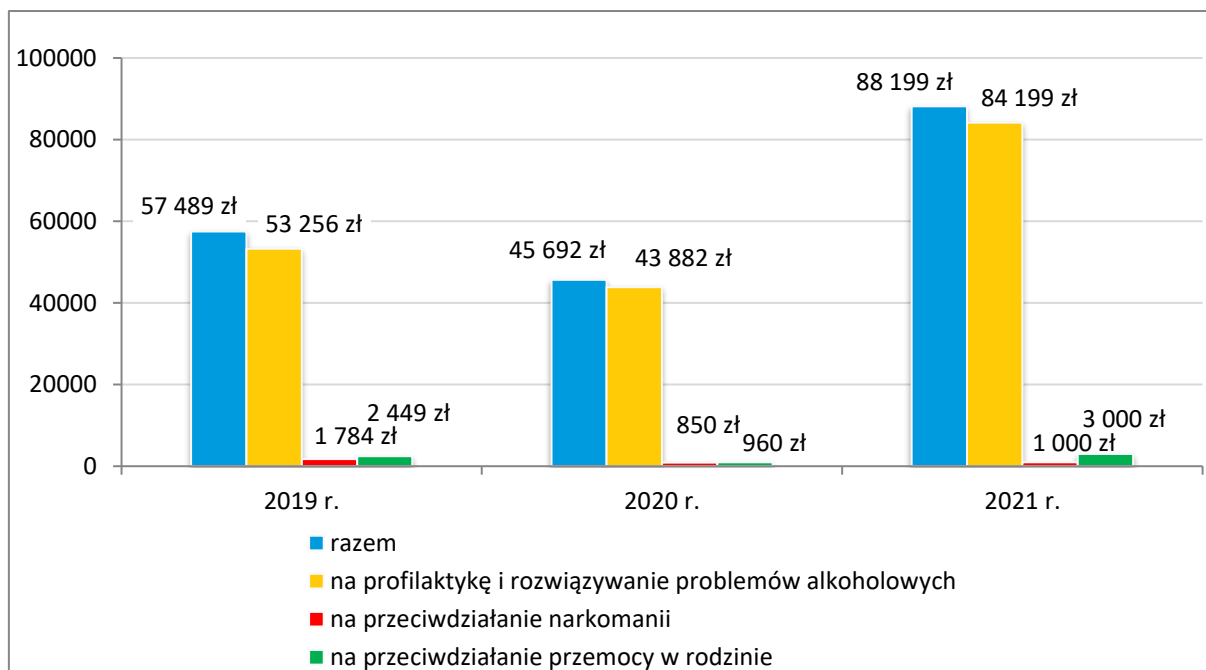
Tabela 14. Populacje osób, u których występują różne kategorie problemów alkoholowych

		w Polsce	w 100-tys. miście	w 25-tys. miście	w 10-tys. gminie
liczba osób uzależnionych od alkoholu	ok. 2% populacji	ok. 800 tys.	ok. 2.000 osób	ok. 500 osób	ok. 200 osób
dorośli żyjący w otoczeniu alkoholika (współmałżonkowie, rodzice)	ok. 4% populacji	ok. 1,5 mln	ok. 4.000 osób	ok. 1.000 osób	ok. 400 osób
dzieci wychowujące się w rodzinach alkoholików	ok. 4% populacji	ok. 1,5 mln	ok. 4.000 osób	ok. 1.000 osób	ok. 400 osób
osoby pijące szkodliwie	5-7% populacji	2-2,5 mln	5.000-7.000 osób	1.250-1.750 osób	ok. 500-700 osób
ofiary przemocy domowej w rodzinach z problemem alkoholowym	2/3 osób dorosłych oraz 2/3 dzieci z tych rodzin	razem ok. 2 mln osób: dorosłych i dzieci	ok. 5.300 osób: dorosłych i dzieci	ok. 1.330 osób: dorosłych i dzieci	ok. 530 osób: dorosłych i dzieci

Źródło danych szacunkowych: Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

Prowadzenie działań w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień i przemocy w rodzinie oraz integracji społecznej osób nimi dotkniętych należy do zadań własnych gminy. Działania te podejmowane są w oparciu o gminne programy profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, przeciwdziałania narkomanii i przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie oraz przy wykorzystaniu zaplanowanych w ich ramach środków finansowych.

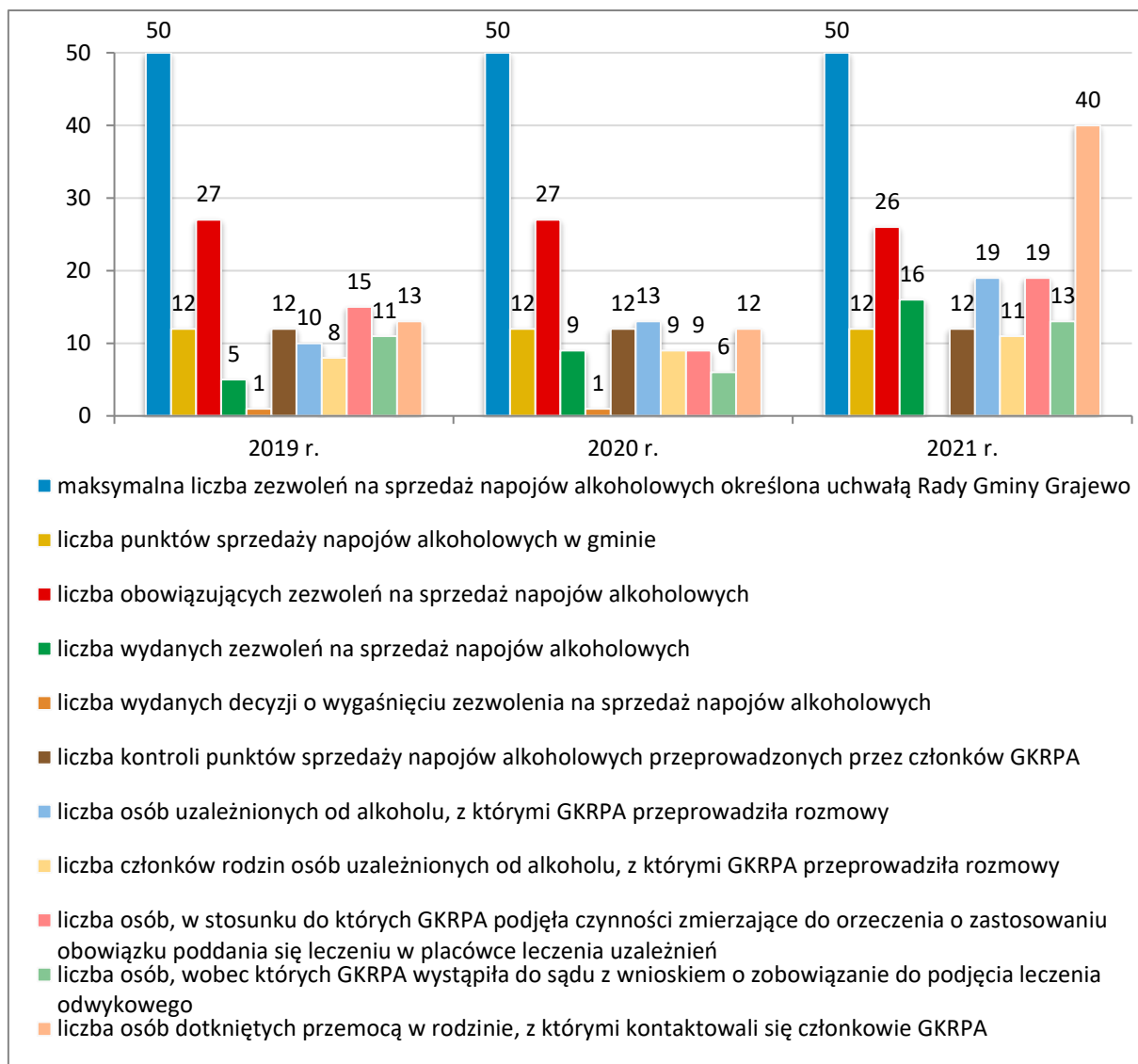
Poniższy wykres przedstawia wysokość środków finansowych wydatkowanych w gminie Grajewo na profilaktykę i rozwiązywanie problemów alkoholowych oraz przeciwdziałanie narkomanii i przemocy w rodzinie w latach 2019-2021.

Wykres 25. Środki finansowe wydatkowane na profilaktykę i rozwiązywanie problemów uzależnień i przemocy w rodzinie w gminie w latach 2019-2021

Źródło danych: Urząd Gminy Grajewo.

W 2021 r. wysokość środków finansowych wydatkowanych w gminie na profilaktykę i rozwiązywanie problemów alkoholowych oraz przeciwdziałanie narkomanii i przemocy w rodzinie była znacznie wyższa niż w latach 2019-2020 (57.489 zł w 2019 r., 45.692 zł w 2020 r., 88.199 zł w 2021 r.).

Poniższy wykres przedstawia wybrane dane na temat rynku napojów alkoholowych w gminie Grajewo, a także aktywności Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych przy Urzędzie Gminy Grajewo, która zajmuje się inicjowaniem działań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów uzależnień oraz integracją społeczną osób uzależnionych. W ramach swoich zadań Komisja m.in. opiniuje wnioski w sprawie wydania lub cofnięcia zezwolenia na alkohol, kontroluje punkty prowadzące sprzedaż napojów alkoholowych, monitoruje sytuację rodzin, w których stwierdzono problem alkoholowy, przeprowadza rozmowy motywujące, udziela poradnictwa osobom uzależnionym od alkoholu oraz członkom ich rodzin oraz podejmuje czynności zmierzające do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego.

Wykres 26. Wybrane dane dotyczące rynku napojów alkoholowych w gminie oraz działalności GKRPA w latach 2019-2021

Źródło danych: Urząd Gminy Grajewo.

W latach 2019-2021 określona uchwałą Radę Gminy Grajewo maksymalna liczba zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych w gminie był taka sama (po 50), podobnie jak liczba punktów sprzedaży napojów alkoholowych (po 12). W analizowanym okresie liczba obowiązujących zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych była na zbliżonym poziomie (po 27 w latach 2019-2020, 26 w 2021 r.), a liczba wydanych zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych stale zwiększała się (z 5 w 2019 r. do 16 w 2021 r.). W latach 2019-2021 liczba przeprowadzonych kontroli punktów sprzedaży napojów alkoholowych była w każdym roku taka sama (po 12).

W latach 2019-2021 liczba osób uzależnionych od alkoholu, z którymi GKRPA przeprowadziła rozmowy, zwiększała się z roku na rok (z 10 w 2019 r. do 19 w 2021 r.), podobnie jak liczba członków rodzin osób uzależnionych od alkoholu, z którymi Komisja przeprowadzała rozmowy (z 8 w 2019 r. do 11 w 2021 r.).

W analizowanym okresie GKRPA podejmowała także czynności zmierzających do orzeczenia o zastosowaniu obowiązku poddania się leczeniu w placówce leczenia uzależnień (w stosunku do 15 osób w 2019 r., 9 osób w 2020 r. i 19 osób w 2021 r.) i występowała do sądu z wnioskiem o zobowiązanie do podjęcia leczenia alkoholowego (w przypadku 11 osób w 2019 r., 6 w 2020 r. i 13 osób w 2021 r.).

W latach 2019-2021 członkowie GKRPA kontaktowali się z odpowiednio 6, 6 i 1 osobą doznającą przemocy w rodzinie, z 6 w 2019 r. i 6 w 2020 r. sprawcami przemocy w rodzinie oraz z 20 w 2019 r. i 20 w 2020 r. świadkami przemocy w rodzinie.

Obok Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych istotną rolę w profilaktyce i rozwiązywaniu problemów uzależnień oraz przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie na terenie gminy odgrywają: działające w Grajewie – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie, Zespół Interdyscyplinarny ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie Gminy Grajewo, Punkt Konsultacyjny, Poradnia Psychologiczna dla Dzieci i Młodzieży z siedzibą w Szpitalu Ogólnym im dr. Witolda Gineła, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Klub „Zdrowie i Trzeźwość” i Komenda Powiatowa Policji oraz Ośrodek Interwencji Kryzysowej przy Domu Pomocy Społecznej w Nowej Wsi Ełckiej.

Dane szczegółowe na temat podmiotów mogących wspierać mieszkańców gminy dotkniętych problemami uzależnień i przemocy w rodzinie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 15. Podmioty mogące wspierać mieszkańców gminy dotkniętych problemami uzależnień i przemocy w rodzinie

nazwa jednostki	adres jednostki
Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych przy Urzędzie Gminy Grajewo	ul. Komunalna 6, 19-200 Grajewo
Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie	ul. Komunalna 6, 19-200 Grajewo
Zespół Interdyscyplinarny ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie Gminy Grajewo	ul. Komunalna 6, 19-200 Grajewo
Punkt Konsultacyjny Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Grajewie	ul. Komunalna 6, 19-200 Grajewo

Poradnia Psychologiczna dla Dzieci i Młodzieży z siedzibą w Szpitalu Ogólnym im dr. Witolda Gineła w Grajewie	ul. Konstytucji 3 Maja 34, 19-200 Grajewo
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Grajewie	ul. Wojska Polskiego 74c, 19-200 Grajewo
Klub „Zdrowie i Trzeźwość” w Grajewie	ul. Konstytucji 3 Maja 2b, 19-200 Grajewo
Komenda Powiatowa Policji w Grajewie	ul. Wojska Polskiego 74a, 19-200 Grajewo
Ośrodek Interwencji Kryzysowej przy Domu Pomocy Społecznej w Nowej Wsi Ełckiej	Nowa Wieś Ełcka, ul. Lipowa 1, 19-300 Ełk

Źródło danych: Urząd Gminy Grajewo.

W działającym przy Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej w Grajewie Punkcie Konsultacyjnym usługi świadczy psycholog. W latach 2019-2021 w Punkcie objęto wsparciem odpowiednio 4, 3 i 2 osoby z problemem alkoholowym, odpowiednio 3, 3 i 3 dorosłych członków rodzin osób z problemem alkoholowym, odpowiednio 4, 2 i 3 osoby doznające przemocy w rodzinie oraz odpowiednio 3, 1 i 4 osoby stosujące przemoc w rodzinie.

W latach 2019-2021 stale zmniejszała się liczba rodzin i osób w rodzinach, które Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie objął wsparciem z powodu alkoholizmu (odpowiednio 14, 12 i 5 rodzin liczących odpowiednio 40, 34 i 15 osób). Jednocześnie, w latach 2019-2020, udzielił pomocy po 1 rodzinie liczącej odpowiednio 4 i 5 osób z powodu przemocy w rodzinie. W analizowanym okresie GOPS nie świadczył natomiast wsparcia w związku z narkomanią. Udzielana pomoc miała różne formy, w tym w postaci zasiłku okresowego, zasiłku stałego, zakupu opału i zasiłku celowego na zakup żywności.

Ośrodek był również odpowiedzialny za obsługę organizacyjno-techniczną Zespołu Interdyscyplinarnego ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie Gminy Grajewo, a także delegując do niego swoich pracowników. W latach 2019-2021 funkcjonowało odpowiednio 23, 3, 20 grup roboczych powołanych przez Zespół do pracy w ramach poszczególnych procedur „Niebieskie Karty”. Grupy robocze składały się z osób mających styczność z rodziną dotkniętą problemem przemocy w rodzinie lub działających w jej środowisku.

Prowadzona w gminie działalność profilaktyczna z zakresu przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy w rodzinie (w szczególności w funkcjonujących na jej terenie placówkach oświatowych) obejmuje m.in. organizowanie i realizowanie programów profilaktycznych, jednorazowych pogadanek i prelekcji, spektakli

i konkursów profilaktycznych, festynów i innych imprez plenerowych, imprez sportowych, pozalekcyjnych zajęć sportowych, wypoczynku dla dzieci i młodzieży oraz szkoleń i warsztatów dla rodziców, nauczycieli/wychowawców z zakresu profilaktyki problemowej.

W latach 2019-2021 programami z obszaru profilaktyki uniwersalnej dla dzieci i młodzieży objęto odpowiednio 326, 499 i 467 uczniów, odpowiednio 47, 63 i 64 nauczycieli oraz odpowiednio 200, 204 i 242 rodziców, w jednorazowych pogadankach i prelekcjach wzięło udział odpowiednio 1.043, 100 i 100 osób, w spektaklach – 91 osób w 2019 r. i 37 osób w 2021 r., w festynach i innych imprezach plenerowych – odpowiednio 1.090, 42 i 330 osób, w imprezach sportowych – odpowiednio 644, 142 i 184 osoby, w konkursach – odpowiednio 444, 60 i 50 osób, w pozalekcyjnych zajęciach sportowych – odpowiednio 128, 107 i 194 osoby, w koloniach z programem zajęć profilaktycznych – 90 osób w 2019 r. i 14 osób w 2021 r. w szkoleniach i warsztatach z zakresu profilaktyki problemowej dla rodziców – 146 w 2019 r., a dla nauczycieli/wychowawców – 41 osób w 2019 r. i 47 osób w 2020 r.

Wśród podjętych w gminie w 2021 r. przedsięwzięć z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień i przeciwdziałania przemocy w rodzinie należy wymienić m.in.:

- rozpowszechnianie publikacji „Bezpieczna Jesień Życia. Profilaktyka Upadków – Poradnik nie tylko dla seniorów” na potrzeby działalności informacyjno-edukacyjnej wśród mieszkańców gminy;
- zorganizowanie zajęć z nauki pływania w ramach projektu Powszechnej Nauki Pływania „Umiem Pływać”, w których uczestniczyli uczniowie klas 3 gminnych szkół podstawowych, w edycji wiosennej uczestniczyło 43 dzieci, a w edycji jesiennej 45 dzieci (zakupiono 30 desek i 5 makaronów do nauki pływania);
- zorganizowanie w okresie ferii zimowych Mistrzostw Gminy Grajewo Szkół Podstawowych w FIFA na Playstation;
- zorganizowanie imprezy promującej zdrowy styl życia ph. „Dzień Dziecka w Wojewodzinie”;
- współfinansowanie wyjazdu integracyjnego do Hodyszewa z elementami profilaktyki uzależnień, w którym uczestniczyło 14 dzieci z gminy;
- zorganizowanie II Mistrzostwa Szkół Podstawowych Gminy Grajewo w Piłce Nożnej w ramach gminnej profilaktyki poprzez sport;

- zakup i montaż urządzeń sportowych (piłkochwyty na boisku w miejscowości Modzele, siatki do siatkówki na boiska w miejscowościach Białaszewo-Kolonia, Koszarówka, Przechody, Łękowo, bramki piłkarskie i siatki na boisko w miejscowości Lipińskie);
- zorganizowanie zajęć w ramach ogólnopolskiego programu profilaktyki czerniaka w klasach 7 i 8 gminnych szkół podstawowych;
- współfinansowanie zagospodarowania terenu w Kapicach jako miejsca realizacji działań profilaktycznych, spotkań dzieci i młodzieży;
- zorganizowanie konkursu profilaktycznego ph. „Wolni od uzależnień w Gminie Grajewo”;
- realizowanie kampanii profilaktycznej ph. „Ogranicz dostępność alkoholu”;
- sfinansowanie badań psychologiczno-psychiatrycznych w przedmiocie uzależnienia od alkoholu;
- zakup odblasków dla uczniów w ramach akcji „Bezpieczna droga do szkoły”.

8. EDUKACJA I WYCHOWANIE

Gmina Grajewo posiada bazę oświatową, na którą składają się: 3 szkoły podstawowe – Szkoła Podstawowa Pomnik 1000-lecia Państwa Polskiego im. Marii Konopnickiej w Białaszewie, Szkoła Podstawowa w Danówku i Szkoła Podstawowa w Wierzbowie oraz 1 przedszkole (w Rudzie) i 2 punkty przedszkolne (w Białaszewie i w Popowie). Na jej terenie znajduje się także publiczna szkoła ponadpodstawowa, dla której organem prowadzącym jest powiat grajewski – Zespół Szkół im. ks. Jana Krzysztofa Kluka w Wojewodzinie prowadzący technikum i szkołę branżową I stopnia.

W roku szkolnym 2020/2021 w szkołach podstawowych naukę pobierało 411 uczniów, a liczba nauczycieli wynosiła 27, natomiast do placówek przedszkolnych uczęszczało 102 dzieci, którymi zajmowało się 5 nauczycieli.

Dane szczegółowe na temat działających w gminie placówek oświatowych i opieki nad dziećmi do lat 3. przedstawia poniższa tabela.

Tabela 16. Placówki oświatowe w gminie

lp.	nazwa placówki	adres placówki
1.	Szkoła Podstawowa Pomnik 1000-lecia Państwa Polskiego im. Marii Konopnickiej w Białaszewie	Białaszewo, ul. Kopernika 2, 19-200 Grajewo
2.	Szkoła Podstawowa w Danówku	Danówek 7, 19-200 Grajewo
3.	Szkoła Podstawowa w Wierzbowie	Wierzbowo 72, 19-200 Grajewo
4.	Przedszkole w Rudzie	Ruda, ul. Szkolna 8, 19-200 Grajewo
5.	Punkt przedszkolny w Białaszewie	Białaszewo, ul. Kopernika 2, 19-200 Grajewo
6.	Punkt przedszkolny w Popowie	Popowo 26, 19-200 Grajewo
7.	Zespół Szkół im. ks. Jana Krzysztofa Kluka w Wojewodzinie (technikum i szkoła branżowa I stopnia)	Wojewodzin 52, 19-200 Grajewo

Źródło danych: Urząd Gminy Grajewo.

9. KULTURA, SPORT, REKREACJA I TURYSTYKA

Działalność kulturalną w gminie prowadzi Gminna Biblioteka Publiczna z siedzibą w Rudzie. Do jej zadań należy w szczególności gromadzenie, opracowywanie, przechowywanie i ochrona materiałów bibliotecznych, udostępnianie zbiorów na miejscu i wypożyczanie na zewnątrz, prowadzenie wypożyczeń międzybibliotecznych z uwzględnieniem szczególnych potrzeb dzieci, młodzieży i osób z niepełnosprawnością. W 2021 r. placówka zarejestrowała 313 czytelników.

Obok podstawowej działalności Biblioteka prowadzi działania kulturalno-oświatowe i promocyjne. Należą do nich głównie wystawy, wernisaże, ekspozycje związane z promocją książki, rocznicami państwowymi i literackimi, organizowane są również spotkania autorskie, minikonkursy, gry stolikowe i lekcje biblioteczne. Placówka aktywnie promuje czytelnictwo poprzez m.in. udział w takich akcjach jak: „Tydzień Bibliotek”, „Narodowe czytanie”, „Mała książka – wielki człowiek”. Przy Gminnej Bibliotece w Rudzie działa Klub Animatorów Tradycji Bioregion Biebrza, który skupia twórczość ludową oraz osoby zainteresowane podtrzymywaniem tradycji i dawnych obyczajów.

Działalność kulturalną w gminie prowadzi także Muzeum Wsi Polskiej znajdujące się przy Zespole Szkół w Wojewodzinie. Ważną rolę pełnią również świetlice wiejskie znajdujące się w miejscowościach: Boczki-Świdrowo, Białogrądy, Grozimy, Kapice, Kurejewka, Sojczyn Borowy, Szymany, Białaszewo, Popowo, Wierzbowo i Wojewodzin. Świetlice w szczególności pomagają mieszkańcom

w dostępie do informacji oraz stanowią lokalne centra życia kulturalnego, sportowego i towarzyskiego.

Poniższa tabela zawiera wykaz placówek kulturalnych funkcjonujących w gminie.

Tabela 17. Placówki kulturalne w gminie

lp.	nazwa placówki	adres placówki
1.	Gminna Biblioteka Publiczna Gminy Grajewo z siedzibą w Rudzie	Ruda, ul. Szkolna 1, 19-200 Grajewo
2.	Muzeum Wsi Polskiej w Wojewodzinie	Wojewodzin 52, 19-200 Grajewo

Źródło: Urząd Gminy Grajewo.

Do ważniejszych imprez kulturalnych organizowanych w gminie należą: Festyn strażacki w Wierzbowie, Festyn Rodzinny w Wojewodzinie i Dożynki Gminne w Białaszewie.

Upowszechnianiu kultury fizycznej, sportu i rekreacji w gminie służy dostępna na jej terenie infrastruktura sportowo-rekreacyjna, na którą składają się m.in. sale gimnastyczne i boiska w placówkach oświatowych gminy, kort tenisowy przy Zespole Szkół w Wojewodzinie, boiska gminne (w Białoградach, Ciemnoszyjach, Przechodach, Rudzie, Wojewodzinie, Modzelach, Łosewie, Cyprkach, Łękwie, Łojkach, Konopkach, Sikorze, Sojczyńie Borowym) oraz siłownie zewnętrzne (w Rudzie, Boczkach, Toczyłowie, Kapicach, Wojewodzinie, Kurejewce, Ciemnoszyjach, Koszarówce, Popowie, Przechodach, Wierzbowie – przy blokach i przy szkole).

Do ważniejszych imprez sportowo-rekreacyjnych organizowanych w gminie należą: Bieg rolnika (w różnych miejscowościach gminy) oraz turnieje piłki nożnej szkół podstawowych.

Obszar gminy położony jest na Wysoczyźnie Kolneńskiej, na pograniczu Mazowsza, Mazur i Podlasia, w otulinie Biebrzańskiego Parku Narodowego. Przez gminę przepływa rzeka Ełk i Kanał Rudzki, na jej terenie znajdują się jeziora Toczyłowo i Mierucie. Zwarte kompleksy leśne położone w środkowej i południowej części gminy mają duże znaczenie turystyczno-wypoczynkowe. Występują bory świeże z drzewostanem sosnowym tworząc swoisty klimat sprzyjający pobytowi ludności i regenerujący zdrowie. Obszary leśne podnoszą również atrakcyjność krajobrazową.

Historia gminy jest ściśle związana z gminą miejską Grajewo, ponieważ do 1990 r. stanowiły razem gminę miejsko-wiejską Grajewo. Do ważniejszych zabytków i atrakcji gminy należą: Fortyfikacje Linii Mołotowa – Rejon Ciemnoszyje składający się z 12 żelbetowych schronów bojowych 66. Osowieckiego Rejonu Umocnionego Linii Mołotowa, wybudowanych na przełomie 1940 i 1941 r. przed wojną Związku Radzieckiego z Niemcami; Kościół pw. św. Stanisława Biskupa w Białaszewie; drewniana kaplica św. Cyriaka w Kopicach oraz kapliczki w Dyble, Sojczyńie Borowym i Chojnówku, a także Zespół dworski w Kurejwie; cmentarz wojenny z I wojny światowej w Rudzie; cmentarz wojenny z II wojny światowej w Kopicach; Eko Muzeum Wilcze Wrota w Kopicach; Zamek Pana Bałdygi w Białogrodach. Przez obszar gminy przebiegają szlaki piesze i rowerowe.

10. EKONOMIA SPOŁECZNA I SOLIDARNA

Ekonomia społeczna i solidarna to sfera będąca przejawem społeczeństwa obywatelskiego, w której działalność ekonomiczna i pożytku publicznego służy realizacji celów społecznych. Należą do nich: zatrudnianie i reintegracja osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej i zagrożonych wykluczeniem społecznym (w szczególności osób z niepełnosprawnością, bezrobotnych oraz seniorów), wspieranie podmiotowości i samodzielności tych osób oraz odbudowa ich zdolności do pełniejszego uczestniczenia w życiu społecznym i zawodowym, a także działalność na rzecz rozwoju lokalnego.

Cele ekonomii społecznej i solidarnej realizowane są przez podmioty ekonomii społecznej, do których zalicza się:

- przedsiębiorstwa społeczne (np. spółdzielnie socjalne), które zatrudniają osoby zagrożone wykluczeniem społecznym;
- jednostki reintegracyjne (m.in. zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej czy centra integracji społecznej, których głównym celem jest ponowna integracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- podmioty działające w sferze pożytku publicznego – organizacje pozarządowe oraz podmioty sfery gospodarczej utworzone w związku z realizacją celu społecznego – spółki non-profit i spółdzielnie, których celem jest zatrudnienie np. inwalidów i niewidomych.

W gminie Grajewo funkcjonuje dwadzieścia podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej. Są to organizacje pozarządowe, z którymi samorząd gminy podejmuje wspólne działania na podstawie uchwalanego corocznie programu współpracy gminy z organizacjami pozarządowymi oraz z podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Głównym celem tej współpracy jest budowanie partnerstwa między Gminą Grajewo i organizacjami, służącego zaspokajaniu potrzeb mieszkańców oraz wzmocnieniu roli aktywności obywatelskiej w rozwiązywaniu problemów lokalnych.

Gmina Grajewo aktywnie współpracuje z organizacjami pozarządowymi działającymi na jej terenie, wykorzystując potencjał i możliwości w nich tkwiące. W 2021 r. gmina miała podpisane pięć umów użyczenia działek dla stowarzyszeń, które w poprzednich latach zrealizowały zadania finansowane z Unii Europejskiej. W analizowanym roku najbardziej aktywnie na terenie gminy funkcjonowało Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Grajewo, które realizowało zadanie z zakresu dystrybucji artykułów spożywczych dla osób najbardziej potrzebujących w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa 2014-2020 oraz projekt pn. „Żółty Talerz” – polegający na wsparciu systemu żywienia dzieci. Gmina Grajewo użyczyła Stowarzyszeniu pomieszczenia w budynku świetlicy wiejskiej w Wojewodzinie.

W obszarze kultury fizycznej i rekreacji prężnie funkcjonowały: Stowarzyszenie „Maratonka” z Grajewa i Podlaskie Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe z Białegostoku. Działają one we współpracy z gminą oraz z prowadzonymi przez nią szkołami w zakresie krzewienia kultury fizycznej, planowania i organizowania pozalekcyjnego życia sportowego uczniów, propagowania i rozwijania idei sportu, uczestnictwa w imprezach sportowych oraz organizowania działalności sportowej, ze szczególnym uwzględnieniem funkcji zdrowotnych. Współpraca polegała m.in. na organizacji imprezy sportowej „Bieg Rolnika” oraz Indywidualnych Mistrzostw Ludowych Zespołów Sportowych Województwa Podlaskiego w Szachach.

Poniższa tabela przedstawia dane szczegółowe na temat funkcjonujących w gminie podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej. Uwzględniają one m.in. informacje na temat obszarów i odbiorców ich działań, które określają ich zdolności do realizacji usług społecznych, w zakresie, o którym mowa w art. 2 ust. 1 pkt

1-14 ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych.

Tabela 18. Podmioty ekonomii społecznej i solidarnej w gminie

lp.	Nazwa i adres organizacji	obszary działań	odbiorcy działań
1.	Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Grajewo, Wojewodzin 2, 19-200 Grajewo	rozwój lokalny	społeczność lokalna
2.	Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Kurejewka i Chojnówek „Wiejski Zakątek”, Kurejewka 15a, 19-200 Grajewo	rozwój lokalny	społeczność lokalna
3.	Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Modzele, Modzele 9, 19-200 Grajewo	rozwój lokalny	społeczność lokalna
4.	Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Ciemnoszyje, Ciemnoszyje 54, 19-200 Grajewo	rozwój lokalny	społeczność lokalna
5.	Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Białołądy, Białołądy 44, 19-200 Grajewo	rozwój lokalny	społeczność lokalna
6.	Lokalna Grupa Działania Biebrzański Dar Natury, Wojewodzin 2, 19-200 Grajewo	rozwój lokalny; ekologia	społeczność lokalna
7.	Fundacja Kawaleria Polska, Szymany 66, 19-200 Grajewo	kultura, sztuka, tradycja	wszyscy zainteresowani
8.	Uczniowski Klub Sportowy „Wojsprint” Wojewodzin, Wojewodzin 52, 19-200 Grajewo	sport, turystyka, rekreacja, hobby	dzieci i młodzież
9.	Ochotnicza Straż Pożarna w Białaszewie, ul. Lipowa 2, 19-200 Białaszewo	ratownictwo, bezpieczeństwo	społeczność lokalna
10.	Ochotnicza Straż Pożarna w Białołądach, Białołądy 44, 19-200 Grajewo	ratownictwo, bezpieczeństwo	społeczność lokalna
11.	Ochotnicza Straż Pożarna w Boczkach-Świdrowo, Boczki-Świdrowo 3, 19-200 Grajewo	ratownictwo, bezpieczeństwo	społeczność lokalna
12.	Ochotnicza Straż Pożarna w Ciemnoszyjach, Ciemnoszyje 54, 19-200 Grajewo	ratownictwo, bezpieczeństwo	społeczność lokalna
13.	Ochotnicza Straż Pożarna we Fleszach, Flesze 27, 19-200 Grajewo	ratownictwo, bezpieczeństwo	społeczność lokalna
14.	Ochotnicza Straż Pożarna w Łojkach, Łojki 30, 19-200 Grajewo	ratownictwo, bezpieczeństwo	społeczność lokalna
15.	Ochotnicza Straż Pożarna w Rudzie, ul. Szkolna 1, 19-200 Grajewo	ratownictwo, bezpieczeństwo	społeczność lokalna
16.	Ochotnicza Straż Pożarna w Toczyłowie, Toczyłowo 50, 19-200 Grajewo	ratownictwo, bezpieczeństwo	społeczność lokalna
17.	Ochotnicza Straż Pożarna w Szymanach, Szymany 67, 19-200 Grajewo	ratownictwo, bezpieczeństwo	społeczność lokalna
18.	Ochotnicza Straż Pożarna w Wierzbowie Wierzbowo 54, 19-200 Grajewo	ratownictwo, bezpieczeństwo	społeczność lokalna
19.	Stowarzyszenie „Maratonka”, Osiedle 1000-lecia 3, lok. 16, 19-200 Grajewo	sport, turystyka, rekreacja, hobby	dzieci i młodzież

20. Podlaskie Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe, ul. Lipowa 20, lok. 6, 15-427 Białystok	sport, turystyka, rekreacja, hobby	wszyscy zainteresowani
---	------------------------------------	------------------------

Źródło danych: Urząd Gminy Grajewo.

Na rok 2022 Gmina Grajewo zaplanowała zlecenie w trybach, o których mowa w ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, usług społecznych w zakresie, o którym mowa w art. 2 ust. 1 pkt 1-14 ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych, oraz zadań publicznych, o których mowa w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, dotyczących:

- pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób,
- działalności na rzecz osób w wieku emerytalnym,
- ochrony i promocji zdrowia,
- działalności wspomagającej rozwój wspólnot i społeczności lokalnych,
- wspierania działań sportowych propagujących zdrowy i aktywny tryb życia,
- podtrzymywania i upowszechniania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej.
- ratownictwa i ochrony ludności.

11. BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

Przestępczość jest dynamicznym, podlegającym rozwojowi zjawiskiem społecznym, które stanowi zagrożenie dla obowiązującego porządku prawnego. W zależności od swej intensywności i częstotliwości wpływa na formowanie się postaw i zachowań ludności oraz odciska piętno na jej funkcjonowaniu.

Zapobieganie przestępczości wymaga zastosowania rozwiązań kompleksowych, zakładających wspólne zaangażowanie instytucji i organizacji państwowych, samorządowych i społecznych, przedstawicieli społeczności lokalnych oraz środków masowego przekazu. Ważną rolę w zakresie inicjowania i organizowania tej działalności odgrywa policja.

Nad bezpieczeństwem mieszkańców gminy Grajewo czuwa Komenda Powiatowa Policji w Grajewie. Według jej danych, w 2021 r. na terenie gminy Grajewo stwierdzono i wykryto odpowiednio 50 i 39 przestępstw oraz ujawniono

37 podejrzanych. Wśród stwierdzonych przestępstw dominowały przestępstwa polegające na prowadzeniu pojazdu w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego (13 przestępstw), kradzieży mienia (7), kradzieży z włamaniem i oszustwie (po 5).

Dane szczegółowe na temat przestępstw popełnionych w gminie w 2021 r. przedstawia poniższa tabela.

Tabela 19. Przestępstwa popełnione w gminie w 2021 r.

kategoria przestępstwa	liczba przestępstw stwierdzonych	liczba przestępstw wykrytych	liczba podejrzanych
zabójstwo	1	1	1
spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu	1	1	1
średni i lekki uszczerbek na zdrowiu	1	1	1
nieumyślne spowodowanie katastrofy w komunikacji	1	1	1
spowodowanie wypadku komunikacyjnego	1	1	1
prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego	13	13	13
prowadzenie pojazdu po cofnięciu uprawnień	1	1	1
znęcanie się	2	2	2
narażenie życia albo zdrowia pracownika	1	1	1
niestosowanie się do orzeczonych środków karnych	1	1	1
kradzież	7	4	3
kradzież z włamaniem	5	2	0
przywłaszczenie rzeczy	2	2	2
oszustwo	5	3	4
oszustwo komputerowe	2	0	0
przestępstwo przeciwko ustawie o ochronie zwierząt	1	1	1
przestępstwo przeciwko ustawie o statystyce publicznej	2	2	2
przestępstwo przeciwko ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii	3	2	2

Źródło: Komenda Powiatowa Policji w Grajewie.

Działania Komendy Powiatowej Policji w Grajewie wspiera Straż Gminna w Grajewie, skupiająca się głównie na zapewnieniu spokoju i porządku publicznego

poprzez kontrole potencjalnych miejsc zakłócania porządku, stanu dróg gminnych, niezgodnego z prawem pozbywania się nieczystości. W 2021 r. Straż Gminna przeprowadziła wspólne służby z dzielnicowym gminy Grajewo, prowadzono je pod kątem przestrzegania przepisów sanitarnych w celu zapobiegania rozprzestrzeniania się wirusa SARS-CoV-2.

Na terenie gminy Grajewo ochronę przeciwpożarową zapewnia 11 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej w: Białaszewie, Ciemnoszyjach, Wierzbowie, Toczyłowie, Łojkach, Fleszach, Boczkach-Świdrowie, Rudzie, Szymanach, Białoградach i Kapicach.

12. KWESTIA UCHODźCÓW

Nie wiadomo dokładnie ile osób uchodźczych przebywa obecnie w Polsce w związku z kryzysem wojennym za jej wschodnią granicą, niemniej szacuje się, że w różnych okresach 2022 r. granicę kraju przekroczyło od 4 do 5 mln osób – kobiet, mężczyzn, dzieci, seniorów czy osób z niepełnosprawnościami. Sytuacja pozostawała dynamiczna – część uchodźców podążała do innych krajów, niektórzy wracali do Ukrainy, część pozostała w Polsce. W połowie 2022 r. obywatelom Ukrainy nadano ponad 1 milion numerów PESEL. Z uwagi na niemożność określenia, jak potoczy się i rozwinie kryzys wojenny za wschodnią granicą Polski niezbędne jest tworzenie polityki migracyjnej zarówno na szczeblu krajowym, jak i lokalnym.

W pierwszych tygodniach wojny w Ukrainie jednostki samorządowe stanęły przed obowiązkiem i potrzebą zapewnienia schronienia uchodźcom. Wśród krótkookresowych wyzwań znalazły się podstawowe, jak zapewnienie lokum i żywności, dostępu do opieki zdrowotnej, edukacji i rynku pracy. Z upływem czasu pojawiały się kolejne, m.in. konieczność świadczenia pomocy psychologicznej osobom w traumie. Przewidywane są również następne wyzwania, a wśród najważniejszych wymienia się potrzebę integracji oraz zapobieganie konfliktom migranckim, w tym agresji na tle narodowościowym.

W gminie Grajewo zarejestrowano 33 obywateli Ukrainy szukających schronienia przed konfliktem wojennym. Wszystkim zapewniono zakwaterowanie i całodzienne wyżywienie zbiorowe, 26 osobom wypłacono jednorazowe świadczenie w kwocie 300 zł, 8 osób objęto świadczeniami rodzinnymi, a 7 dzieci pomocą w formie posiłków w szkole i przedszkolu. Wypłacono także świadczenia

pieniężne mieszkańcom gminy, którzy zapewnili uchodźcom zakwaterowanie i wyżywienie (16 wniosków dla 5 osób), wydawano numery PESEL oraz udzielano pomocy w wykonaniu zdjęć niezbędnych do otrzymania wymaganych dokumentów. W 2022 r. na terenie gminy pozostawało 11 osób uchodźczych. Gmina deklaruje iż będzie kontynuować pomoc dla nich, a w razie potrzeby rozszerzy ją.

Z danych Narodowego Spisu Powszechnego 2021 wynika, że w porównaniu do spisu z 2011 r. dwukrotnie wzrosła liczba osób z obywatelstwem innego kraju mieszkających na terenie Polski, w tym czterokrotnie liczba obywateli Ukrainy. Wobec powyższego, obecnie, po wybuchu wojny za wschodnią granicą kraju, tym bardziej należy brać pod uwagę możliwość dalszego wzrostu liczby osób narodowości ukraińskiej zamierzających na dłużej lub na stałe pozostać w Polsce. Z ankiet przeprowadzanych wśród uchodźców w połowie 2022 r. wynika, że 1/3 badanych deklarowała chęć pozostania w Polsce także po zakończeniu wojny. W późniejszych badaniach udział ten nieco się zmniejszył, niemniej nie można przewidzieć, jak będzie on kształtował się w przyszłości.

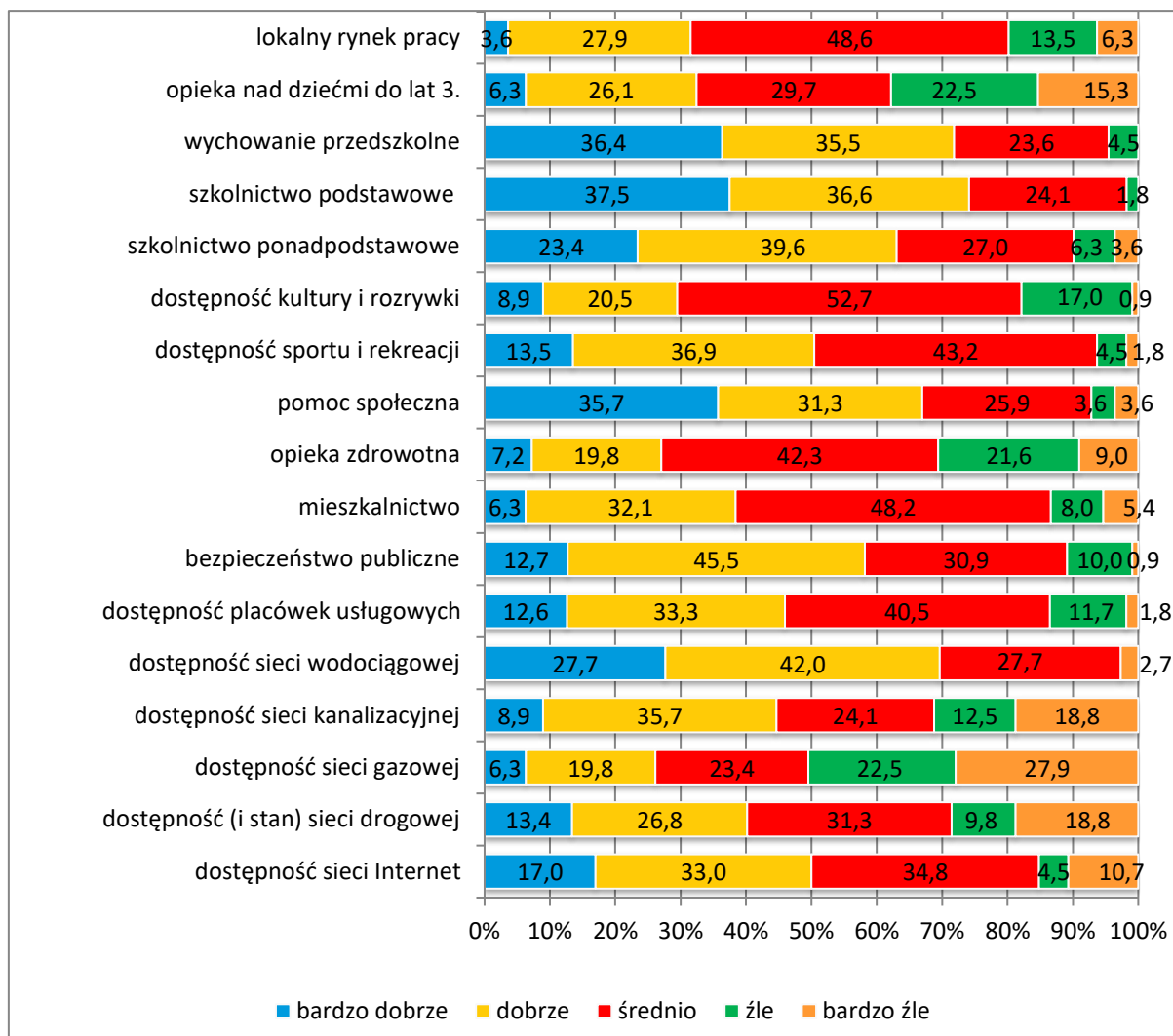
13. WYNIKI BADAŃ ANKIETOWYCH „PROBLEMY SPOŁECZNE W ŚRODOWISKU LOKALNYM”

Badania ankietowe przeprowadzone w ramach diagnozy sytuacji społecznej w gminie Grajewo posłużyły identyfikacji, określeniu przyczyn i skali występujących na jej terenie problemów społecznych oraz wskazaniu działań, jakie należałoby podjąć w celu zmniejszenia ich natężenia oraz zminimalizowania ich skutków.

Badania zostały przeprowadzone przy pomocy ankiet, które zostały rozpowszechnione w formie papierowej lub udostępnione w formie elektronicznej mieszkańcom gminy, w tym reprezentantów samorządu lokalnego – Wójta, Sekretarza, Skarbnika, radnych, sołtysów, pracowników Urzędu Gminy, członków komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, przedstawicieli jednostek organizacyjnych gminy, w tym placówek oświatowych, kulturalnych, sportowych i pomocy społecznej, przedstawicieli jednostek służby zdrowia, policji, organizacji pozarządowych i kościoła. W sumie do analizy przedłożono 142 wypełnione anonimowo ankiety.

W pierwszym pytaniu poproszono przedstawicieli środowiska lokalnego o ocenę warunków życia w gminie. Uzyskane odpowiedzi przedstawia poniższy wykres.

Wykres 27. Warunki życia w gminie

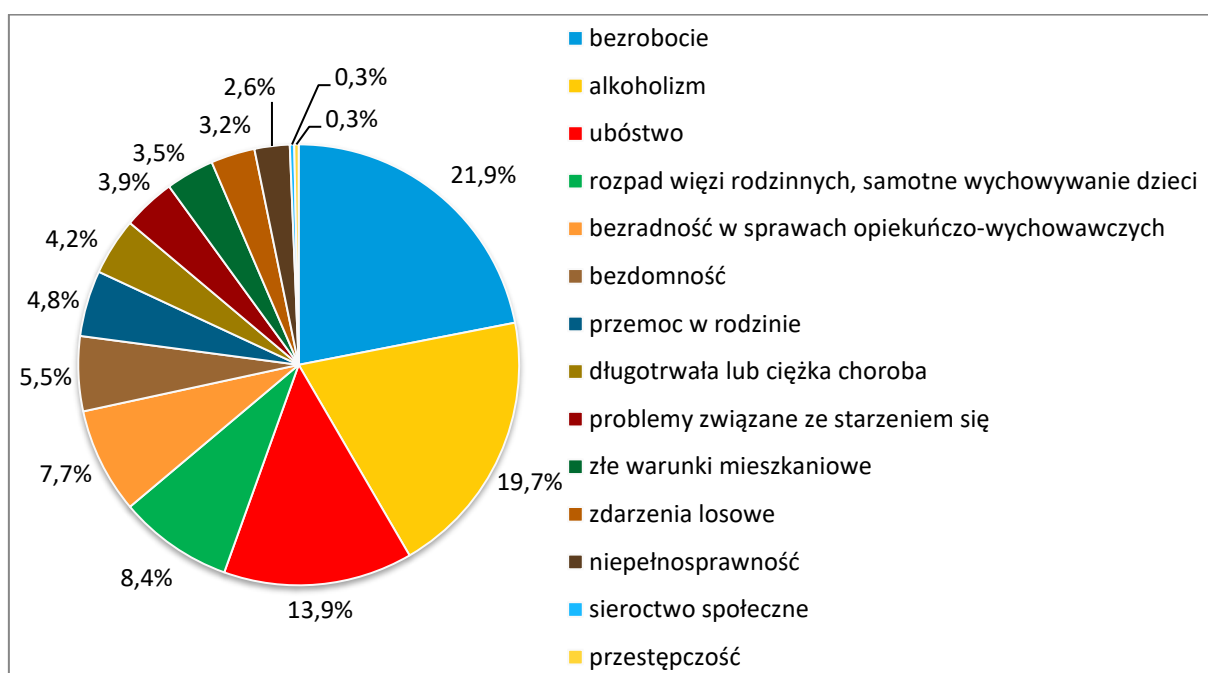
Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Analizując warunki życia w gminie, przedstawiciele środowiska lokalnego najlepiej ocenili dostępność szkolnictwa podstawowego (łącznie 74,1% ocen bardzo dobrych i dobrych), wychowania przedszkolnego (w sumie 71,9% ocen bardzo dobrych i dobrych), sieci wodociągowej (łącznie 69,7% ocen dobrych i bardzo dobrych) oraz pomoc społeczną (w sumie 67% ocen bardzo dobrych i dobrych).

Najgorzej badani ocenili z kolei dostępność sieci gazowej (łącznie 50,4% ocen bardzo złych i złych), opieki nad dziećmi do lat 3. (w sumie 37,8% ocen złych i bardzo złych), dostęp do sieci kanalizacyjnej (łącznie 31,3% ocen bardzo złych i złych) i opieki zdrowotnej (łącznie 30,6% ocen złych i bardzo złych) oraz dostępność (i stan) sieci drogowej (w sumie 28,6% ocen bardzo złych i złych).

W kolejnym pytaniu zapytano badanych o problemy, które najczęściej dotyczą mieszkańców gminy. Szczegóły w tym zakresie przedstawia poniższy wykres.

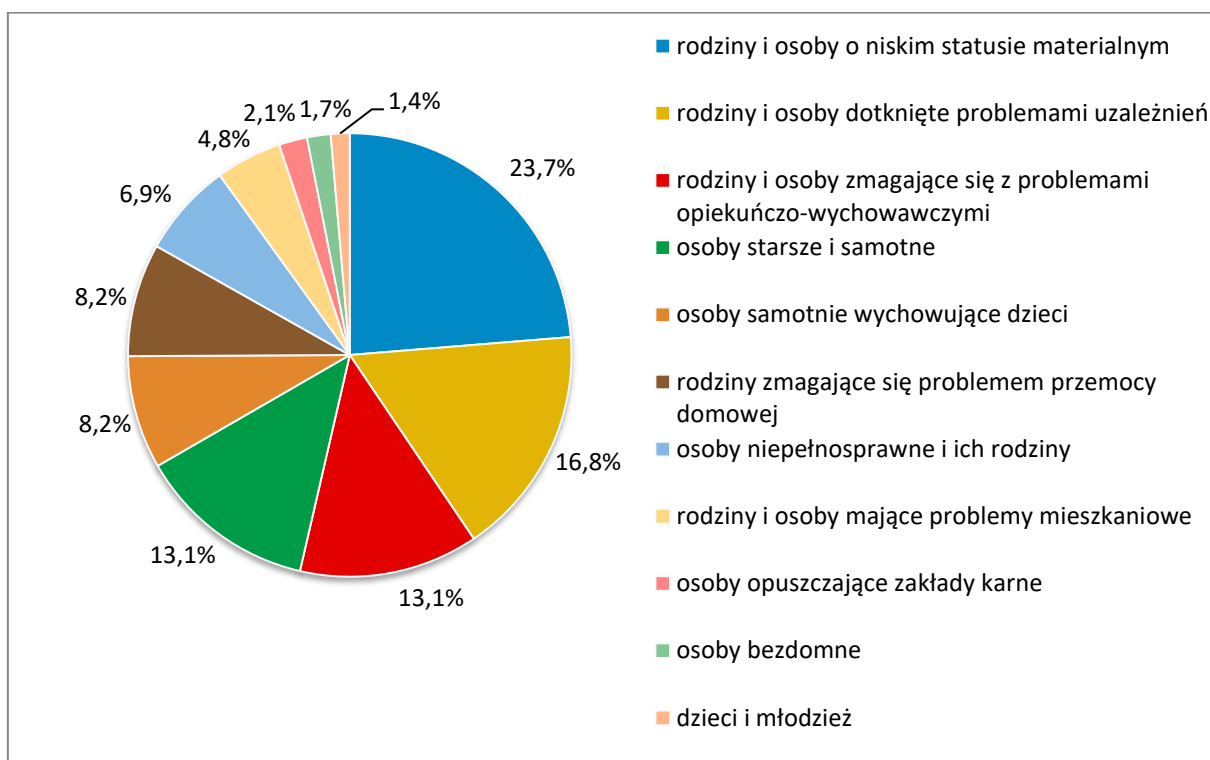
Wykres 28. Problemy najczęściej dotykające mieszkańców gminy

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Za problemy, który najczęściej dotykają mieszkańców gminy, respondenci uznali bezrobocie (21,9%), alkoholizm (19,7%) i ubóstwo (13,9%).

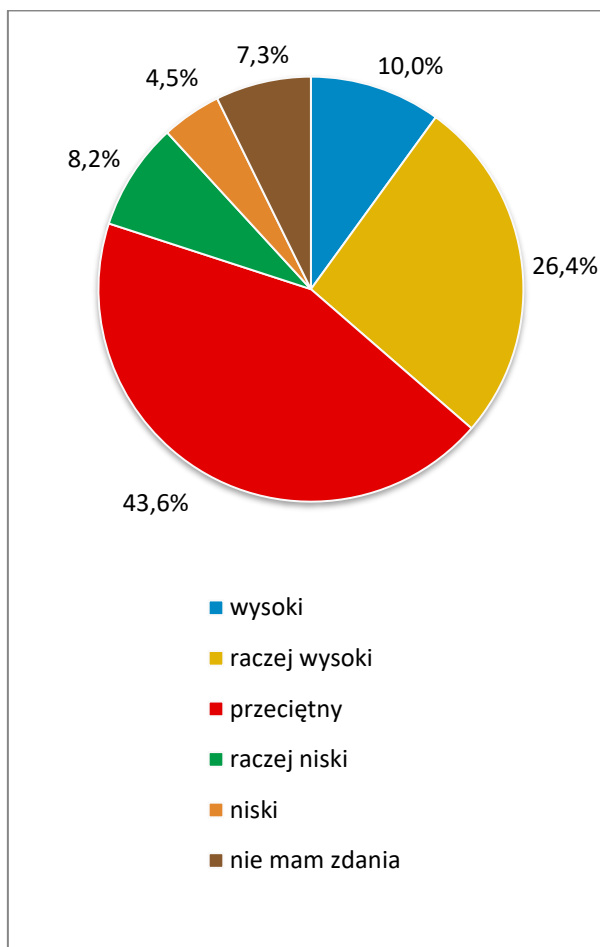
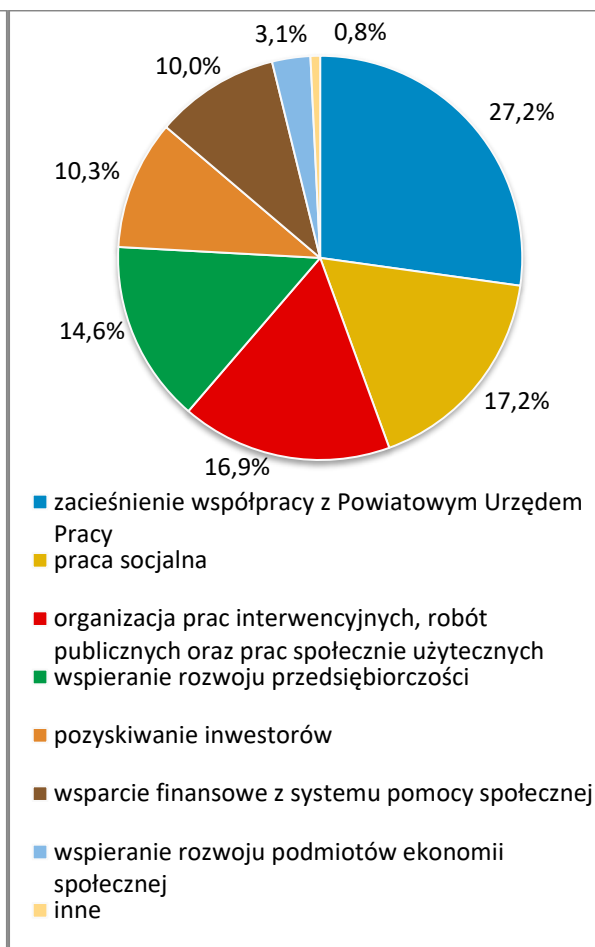
Odpowiadając na następane pytanie, ankietowali identyfikowali grupy zagrożone wykluczeniem społecznym w gminie. Uzyskane odpowiedzi przedstawia poniższy wykres.

Wykres 29. Grupy zagrożone wykluczeniem społecznym w gminie

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Najwięcej badanych stwierdziło, że najbardziej zagrożone wykluczeniem społecznym są rodziny i osoby o niskim statusie materialnym (23,7%), rodziny i osoby dotknięte problemami uzależnień (16,8%), rodziny i osoby zmagające się z problemami opiekuńczo-wychowawczymi oraz osoby starsze i samotne (po 13,1%).

W kolejnych pytaniach poproszono badanych o opinię na temat poziomu bezrobocia w gminie oraz wskazanie działań, jakie należałoby podjąć w celu poprawy sytuacji osób nim dotkniętych. Uzyskane odpowiedzi przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 30. Jaki jest poziom bezrobocia w gminie?**Wykres 31. Jakie działania należałoby podjąć w celu poprawy sytuacji osób bezrobotnych?**

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

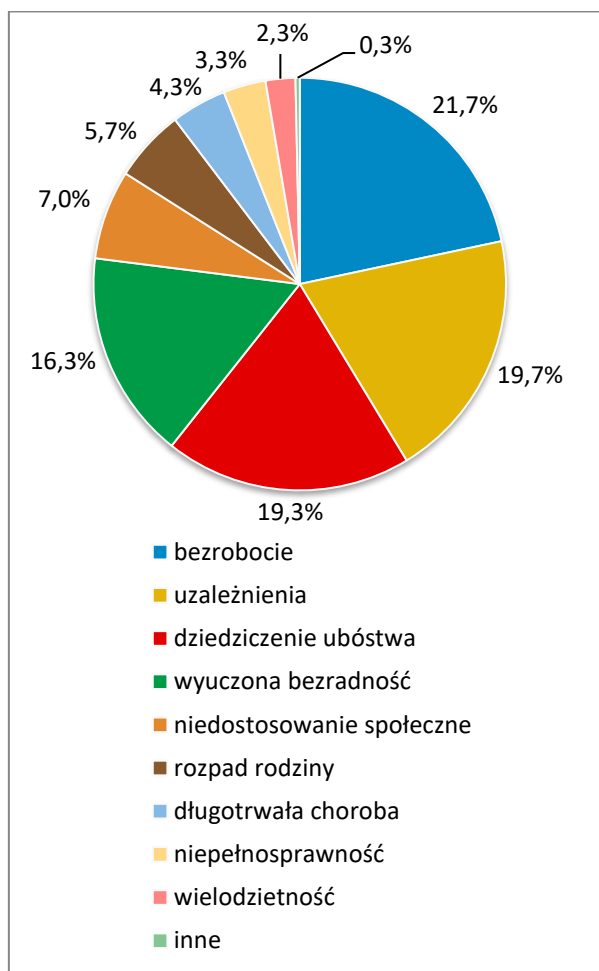
Najwięcej ankietowanych (43,6%) stwierdziło, że poziom bezrobocia w gminie jest przeciętny. Jednocześnie zdaniem łącznie 36,4% badanych jest on raczej wysoki lub wysoki.

Wśród działań, jakie należałoby podjąć w celu poprawy sytuacji osób pozostających bez pracy, respondenci najczęściej wymieniali: zacieśnianie współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy w celu umożliwienia osobom bezrobotnym (poprzez świadczenie poradnictwa oraz organizowanie stażu, kursów i szkoleń; 27,2%), prowadzenie pracy socjalnej (17,2%), organizowanie prac interwencyjnych, robót publicznych i prac społecznie użytecznych (16,9%) oraz wspieranie rozwoju przedsiębiorczości (14,6%).

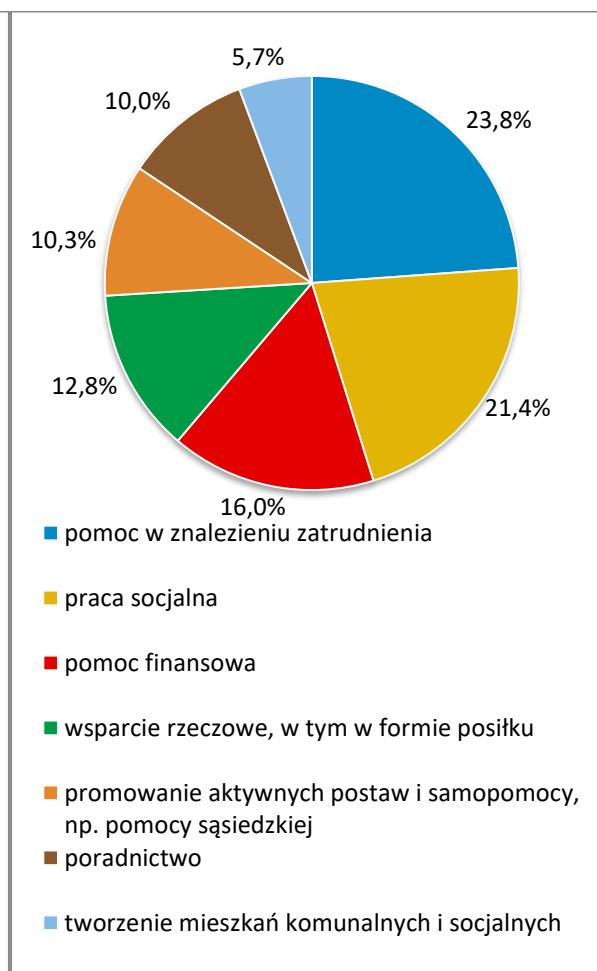
W odpowiedzi na następne pytania ankietowani wskazali przyczyny ubóstwa wśród mieszkańców gminy oraz przedstawili propozycje działań, jakie powinny być

podejmowane na rzecz osób nim dotkniętych. Szczegóły w tym zakresie przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 32. Przyczyny ubóstwa wśród mieszkańców gminy?

Wykres 33. Jakie działania powinny być podejmowane na rzecz dotkniętych problemem ubóstwa?

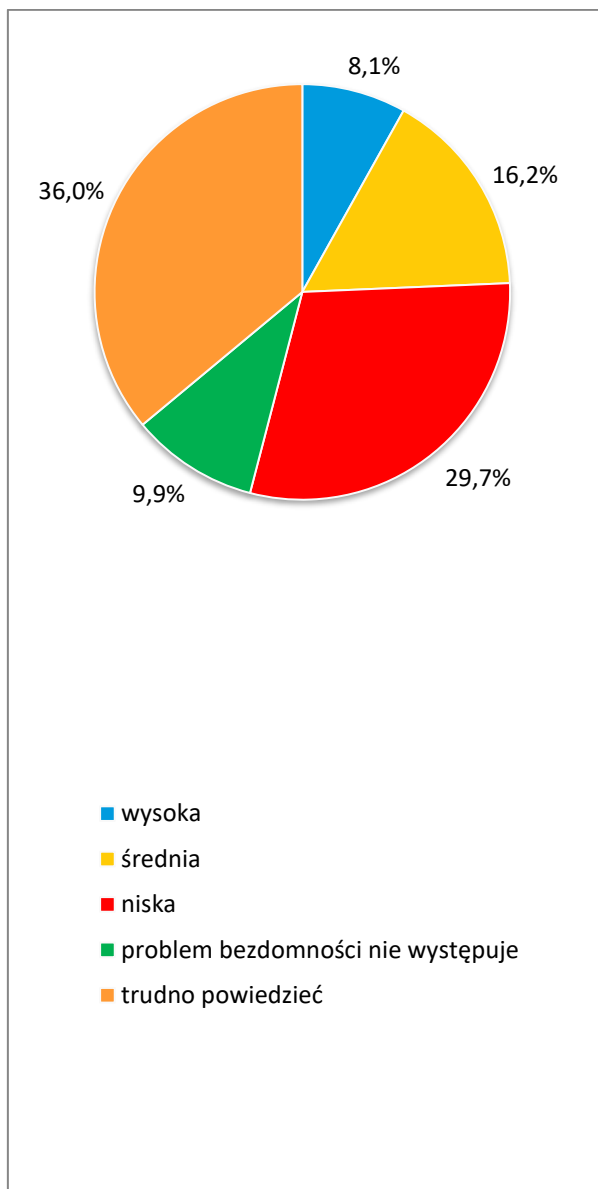
Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Wśród przyczyn popadania mieszkańców gminy w ubóstwo, ankietowani najczęściej wskazywali bezrobocie (21,7%), uzależnienia (19,7%), dziedziczenie ubóstwa (19,3%) i wyuczoną bezradność (16,3%).

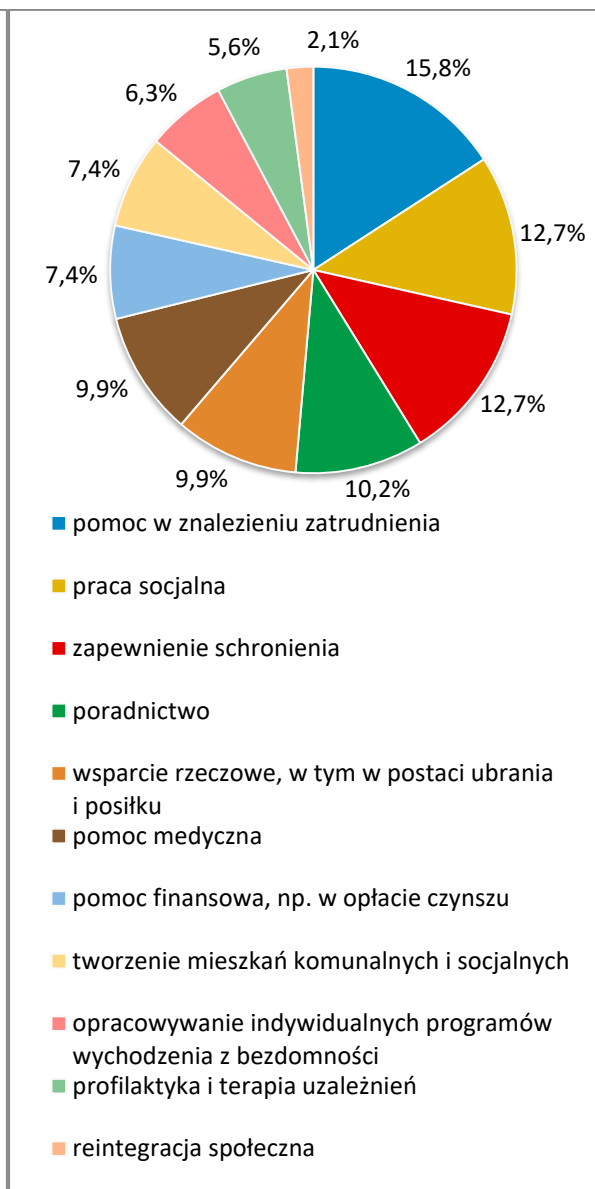
Zdaniem respondentów, by skutecznie przeciwdziałać problemowi ubóstwa, należałoby przede wszystkim udzielać pomocy w znalezieniu zatrudnienia (23,8%) i prowadzić pracę socjalną (21,4%). Za ważne ankietowani uznali również udzielanie wsparcia finansowego (16%) i rzeczowego, w tym w formie posiłku (12,8%).

W kolejnych pytaniach została podjęta kwestia bezdomności – poproszono badanych o opinię na temat skali tego problemu w gminie oraz wskazanie działań, które przyniosłyby największą skuteczność w jego zapobieganiu i rozwiązywaniu. Uzyskane odpowiedzi prezentują poniższe wykresy.

Wykres 34. Jaka jest skala problemu bezdomności w gminie?

Wykres 35. Jakie działania byłyby najskuteczniejsze w zapobieganiu i rozwiązywaniu problemu bezdomności?

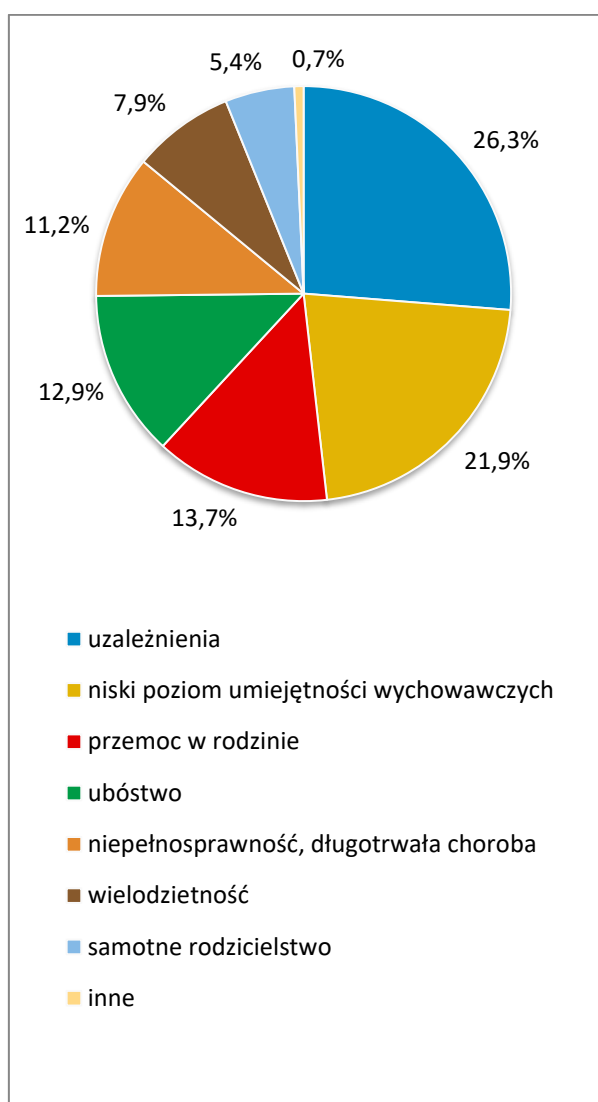
Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Najwięcej respondentów (36%) nie miało zdania na temat skali bezdomności w gminie. Jednocześnie 29,7% badanych stwierdziło, że jest ona niska (29,7%), a 16,2% że średnia.

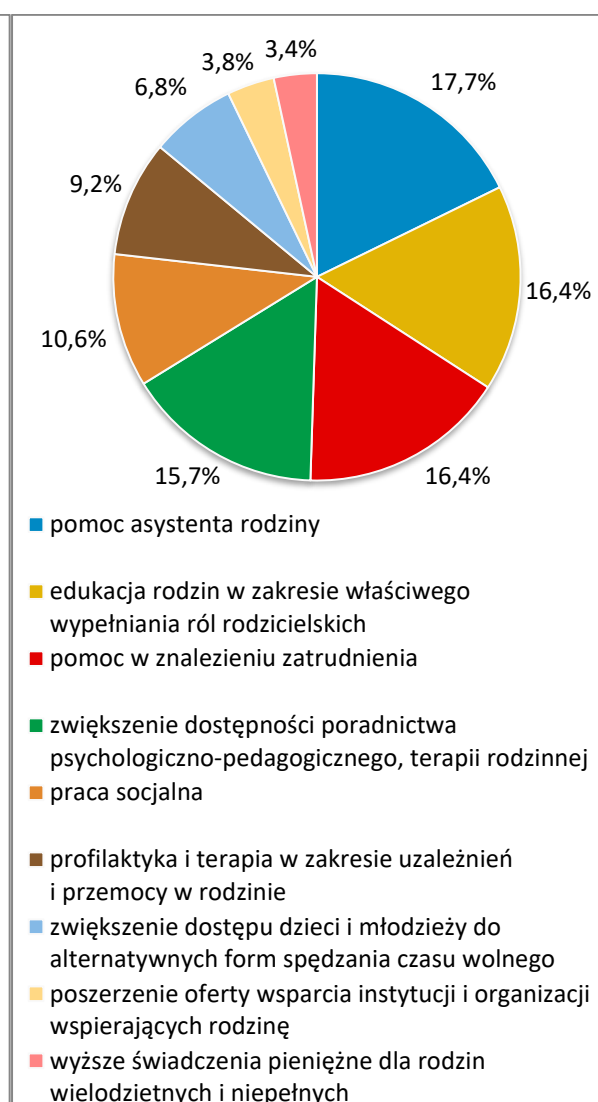
W opinii ankietowanych największe efekty w zapobieganiu i rozwiązywaniu problemu bezdomności może przynieść udzielenie pomocy w znalezieniu zatrudnienia (15,8%), prowadzenie pracy socjalnej i zapewnienie schronienia (po 12,7%) oraz świadczenie poradnictwo (10,2%).

W ankiecie znalazło się również pytanie pozwalające poznać opinie respondentów na temat przyczyn bezradności opiekuńczo-wychowawczej oraz w prowadzeniu gospodarstwa domowego. Uzyskane odpowiedzi prezentują poniższe wykresy.

Wykres 36. Przyczyny bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych oraz w prowadzeniu gospodarstwa domowego w gminie

Wykres 37. Jakie działania poprawiłyby sytuację rodzin niewydolnych wychowawczo w gminie?

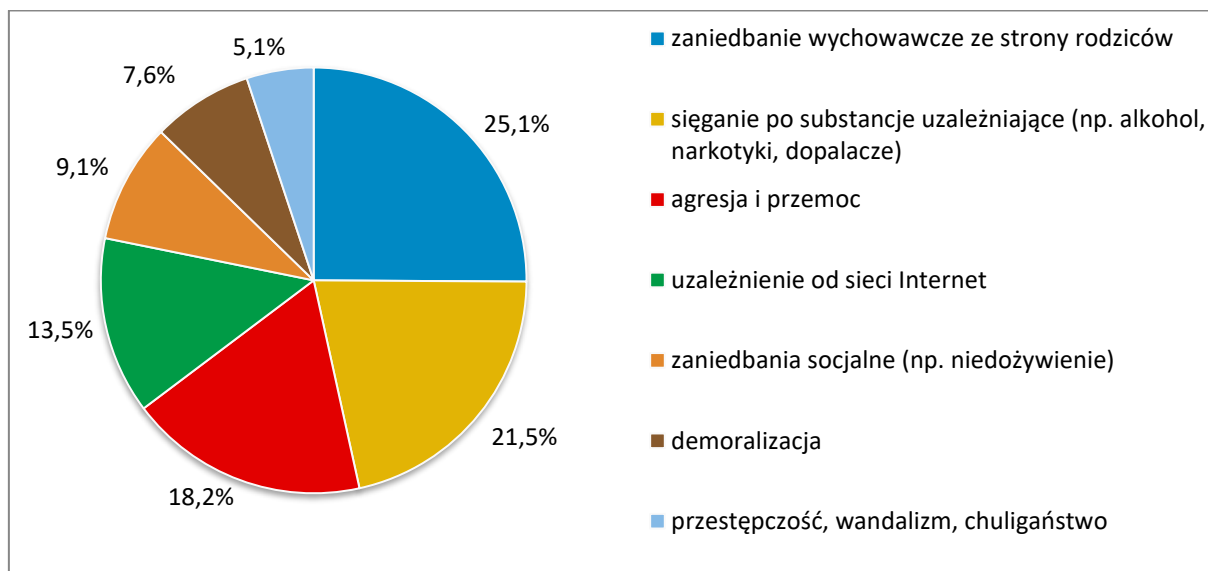
Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

W opinii badanych głównymi przyczynami bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych oraz w prowadzeniu gospodarstwa domowego w gminie są uzależnienia (26,3% i niski poziom umiejętności wychowawczych (21,9%).

Wśród działań, których podjęcie mogłoby poprawić sytuację rodzin niewydolnych wychowawczo, ankietowani najczęściej wskazywali świadczenie pomocy przez asystenta rodziny (17,7%), edukowanie rodzin w zakresie właściwego wypełniania ról rodzicielskich i udzielenie pomocy w znalezieniu zatrudnienia (po 16,4%) oraz zwiększenie dostępności poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego i terapii rodzinnej (15,7%).

W uzupełnieniu odpowiedzi na poprzednie pytania, ankietowani wskazali negatywne zjawiska, na jakie najbardziej narażone są dzieci i młodzież z gminy. Szczegóły w tym zakresie przedstawia poniższy wykres.

Wykres 38. Na jakie negatywne zjawiska społeczne najbardziej narażone są dzieci i młodzież z gminy?

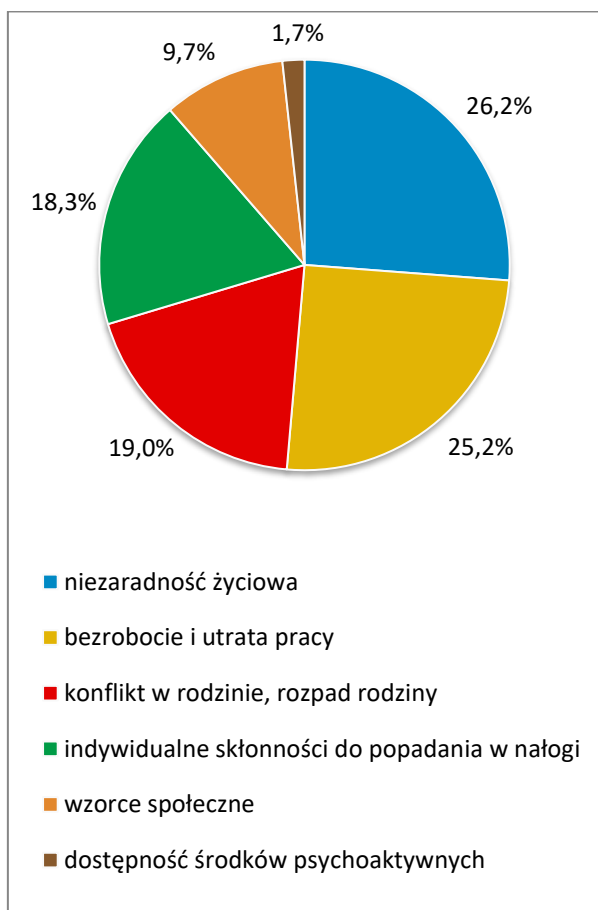
Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Według ankietowanych, do negatywnych zjawisk społecznych, na które najbardziej narażone są dzieci i młodzież z gminy, należą: zaniedbanie wychowawcze ze strony rodziców (25,1%), sięganie po substancje uzależniające, np. alkohol, narkotyki i dopalacze (21,5%), agresja i przemoc (18,2%) oraz uzależnienie od sieci Internet (13,5%).

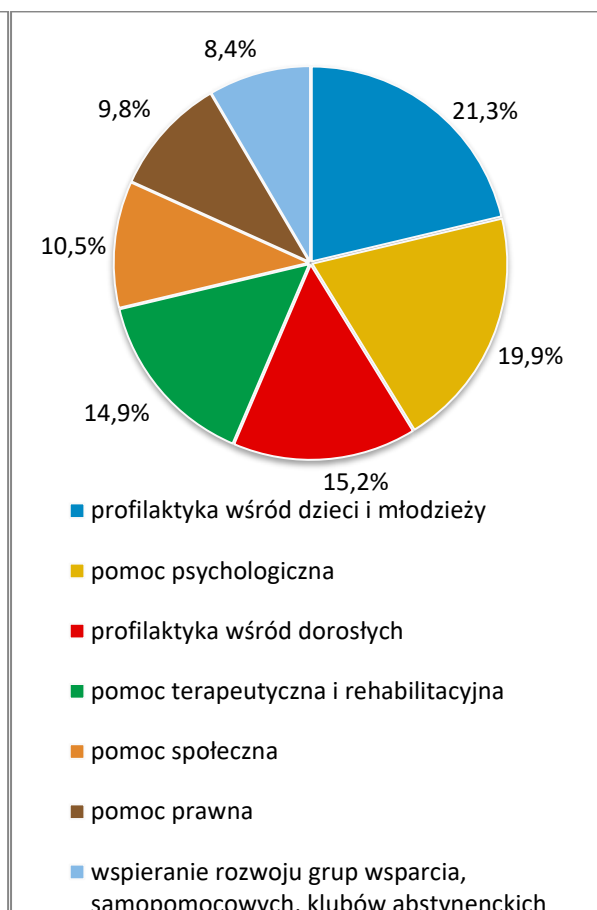
W następnych pytaniach poproszono respondentów o podanie przyczyn występowania problemu uzależnień wśród mieszkańców gminy oraz wskazanie

działań, jakie powinny być podejmowane na rzecz osób i rodzin nim dotkniętych. Odpowiedzi w tym zakresie prezentują poniższe wykresy.

Wykres 39. Przyczyny występowania problemu uzależnień wśród mieszkańców gminy

Wykres 40. Jakie działania powinny być podejmowane na rzecz osób uzależnionych i ich rodzin?

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

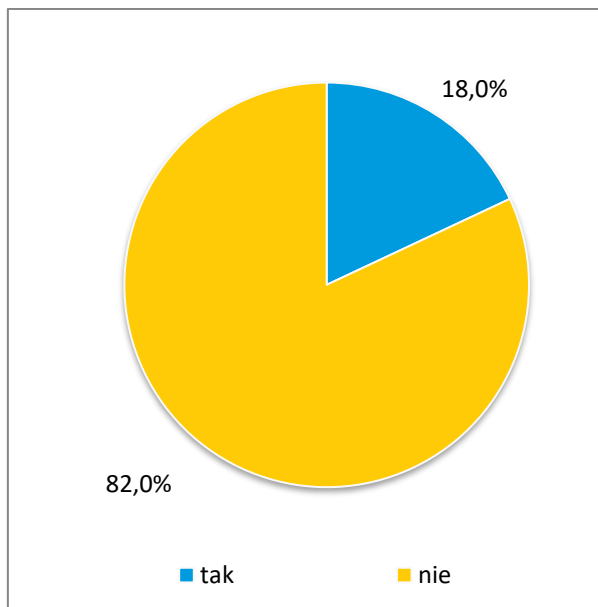
Do zasadniczych powodów występowania problemu uzależnień wśród mieszkańców gminy badani zaliczyli niezaradność życiową (26,2%), bezrobocie i utratę pracy (25,2%), konflikt w rodzinie i jej rozpad (19%) oraz indywidualne skłonności do popadania w nałogi (18,3%).

Zdaniem respondentów, podejmując działania na rzecz osób uzależnionych i ich rodzin, należy przede wszystkim skupić się na prowadzeniu profilaktyki wśród dzieci i młodzieży (21,3%), zapewnieniu dostępu do pomocy psychologicznej (19,9%), prowadzeniu profilaktyki wśród dorosłych (15,2%) oraz zapewnieniu dostępu do pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej (14,9%).

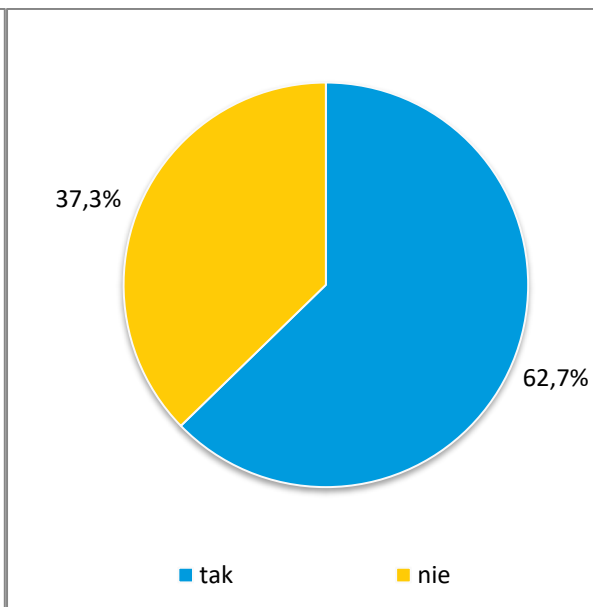
Następnie zapytano badanych o doświadczenie i znajomość przypadków występowania problemu, który niejednokrotnie ma swoje źródło w uzależnieniach,

tj. przemocy w rodzinie, oraz poproszono o przedstawienie działań, które byłyby najskuteczniejsze w walce z tym zjawiskiem. Uzyskane odpowiedzi przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 41. Czy doświadczyła Pani/doświadczył Pan przemoc?

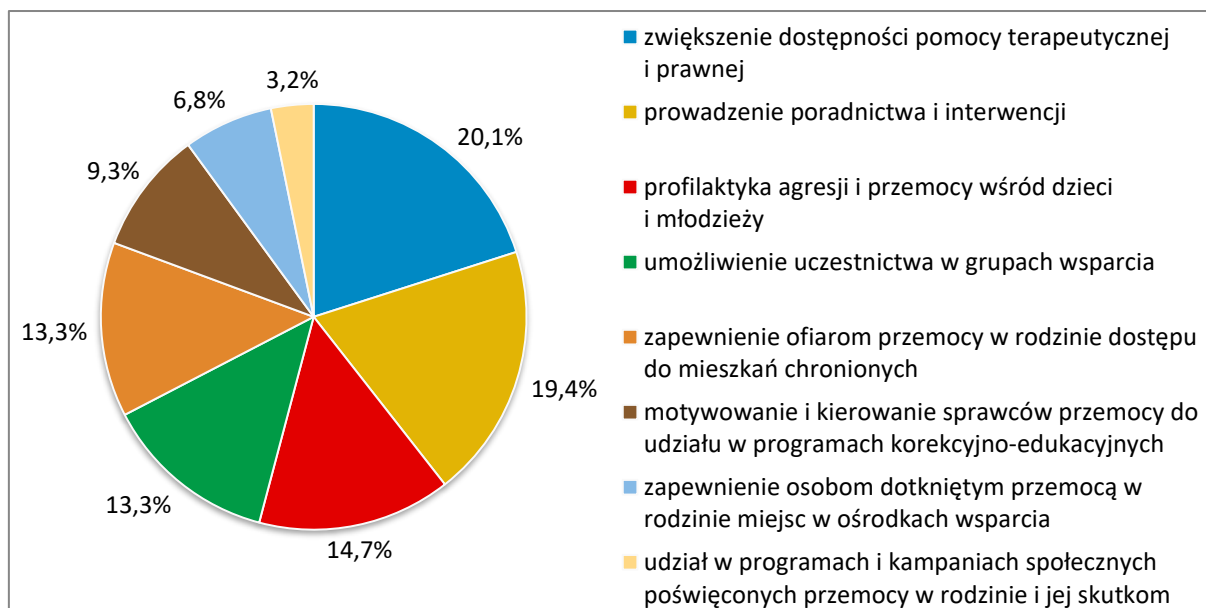

Wykres 42. Czy słyszała Pani/słyszał Pan o osobach w gminie, które doświadczyły przemoc?

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

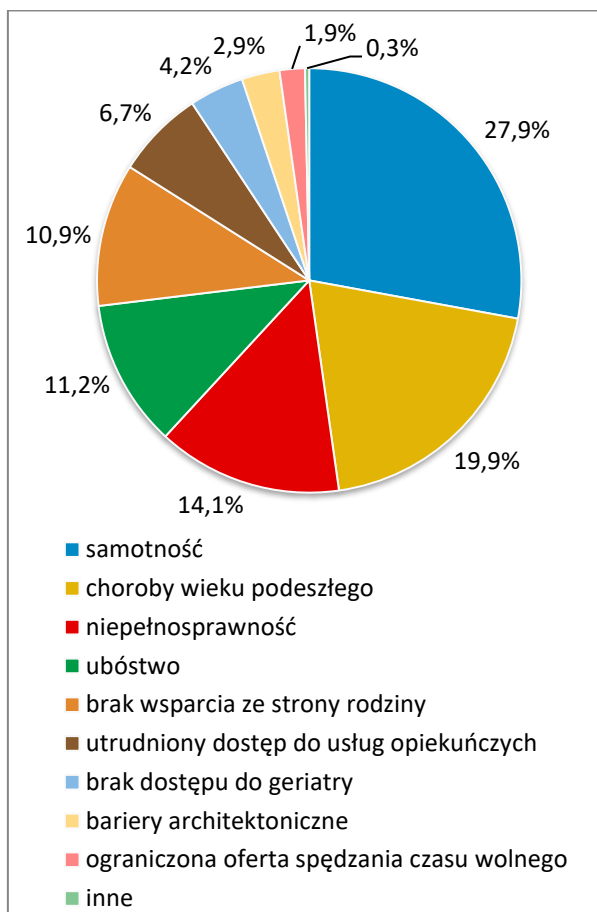
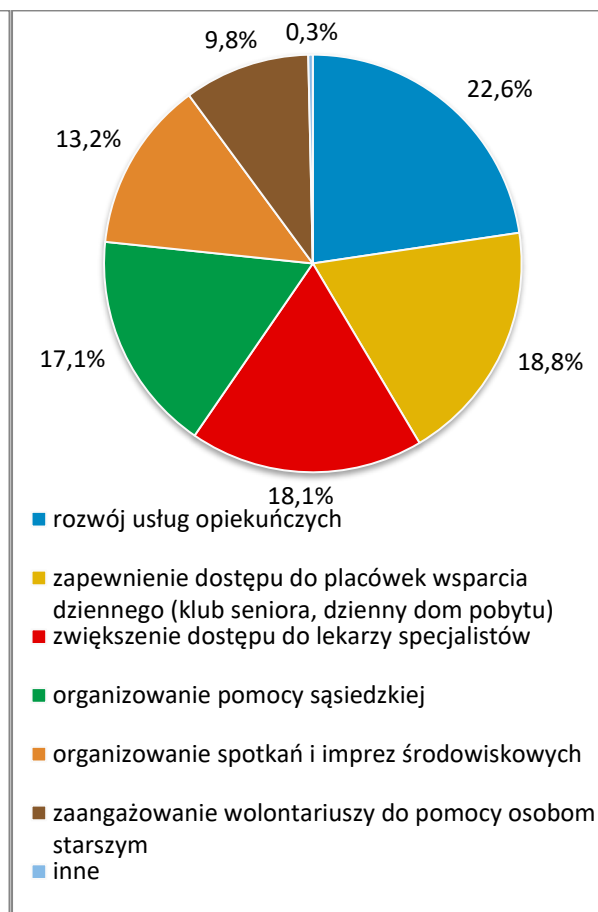
Zdecydowana większość respondentów (82%) odpowiedziała, że nie doświadczyła przemocy. Jednocześnie większość ankietowanych (62,7%) przyznała, że słyszała o osobach w gminie, które doświadczyły tego problemu.

Wykres 43. Jakie kroki byłyby najskuteczniejsze w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie?

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Zdaniem respondentów, by skutecznie przeciwdziałać przemocy w rodzinie, należy przede wszystkim zwiększyć dostępność pomocy terapeutycznej i prawnej (20,1%), prowadzić poradnictwo i interwencje (19,4%) oraz profilaktykę agresji i przemocy wśród dzieci i młodzieży (14,7%), umożliwić uczestnictwo w grupach wsparcia oraz zapewnić jej ofiarom dostęp do mieszkań chronionych (po 13,3%).

Kolejna kwestia poruszona w ankiecie dotyczyła problemów, z jakimi najczęściej zmagają się osoby starsze w gminie, oraz działań, których wdrożenie przyczyniłoby się do poprawy ich sytuacji. Udzielone przez badanych odpowiedzi prezentują poniższe wykresy.

Wykres 44. Problemy najczęściej dotykające osoby starsze z gminy**Wykres 45. Jakie działania poprawiłyby sytuację osób starszych w gminie?**

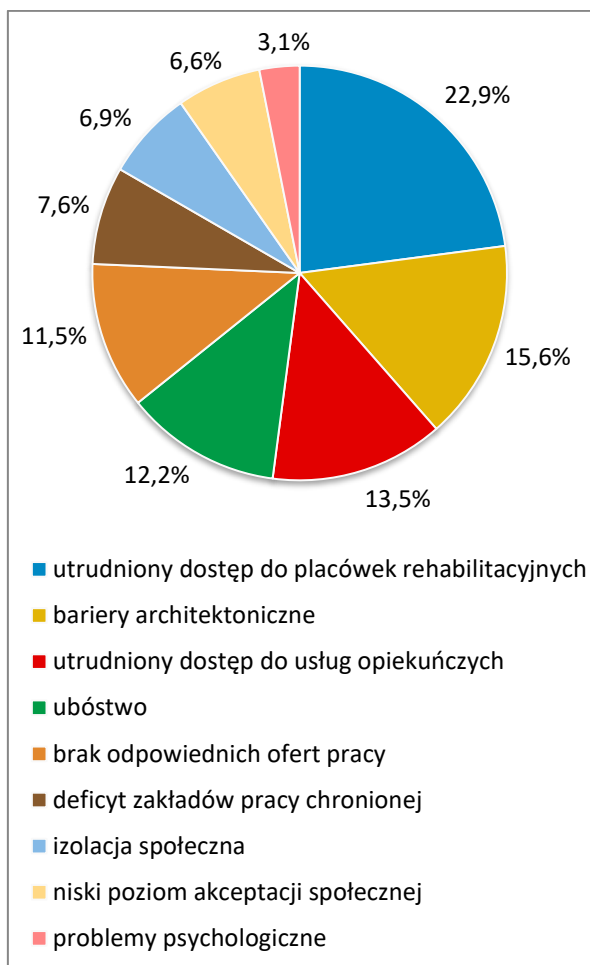
Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

W opinii osób ankietowanych, problemami, które najczęściej dotykają seniorów w gminie, są samotność (27,9%), choroby wieku podeszłego (19,9%) oraz niepełnosprawność (14,1%).

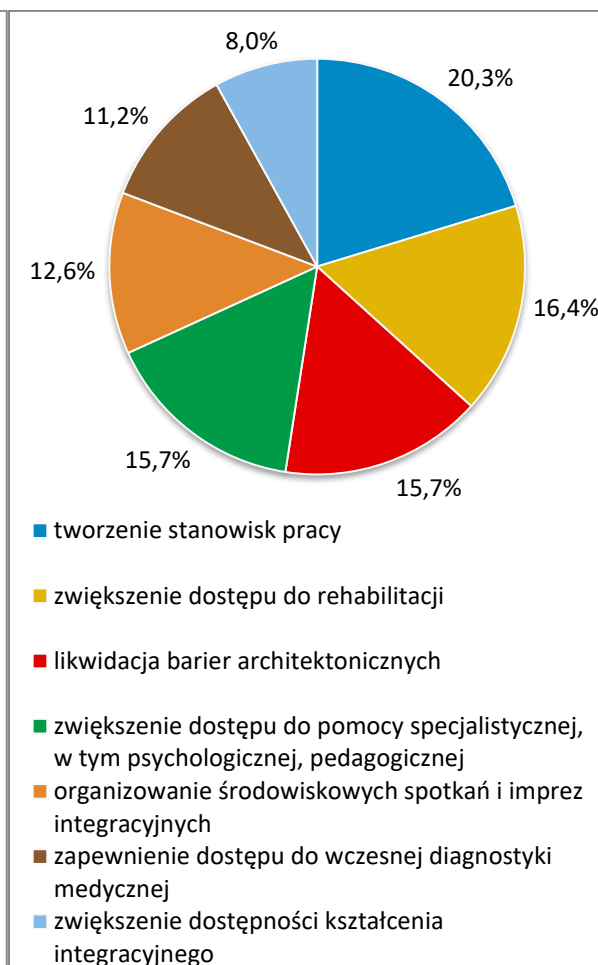
Do działań, których realizacja mogłaby się przyczynić do poprawy sytuacji seniorów w gminie, respondenci najczęściej zaliczali: rozwój usług opiekuńczych (22,6%), zapewnienie dostępu do placówek wsparcia dziennego (klub seniora, dzienny dom pobytu; 18,8%), zwiększenie dostępu do lekarzy specjalistów (18,1%) oraz organizowanie pomocy sąsiedzkiej (17,1%).

W odpowiedzi na kolejne pytania ankietowani identyfikowali problemy, których najczęściej doświadczają osoby z niepełnosprawnością w gminie, oraz wskazywali działania, których podjęcie pozwoliłoby na pełniejszy ich udział w życiu społecznym. Szczegóły w tym zakresie przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 46. Problemy, których najczęściej doświadczają osoby z niepełnosprawnością z gminy

Wykres 47. Jakie działania umożliwiłyby osobom z niepełnosprawnością pełniejszy udział w życiu społecznym?

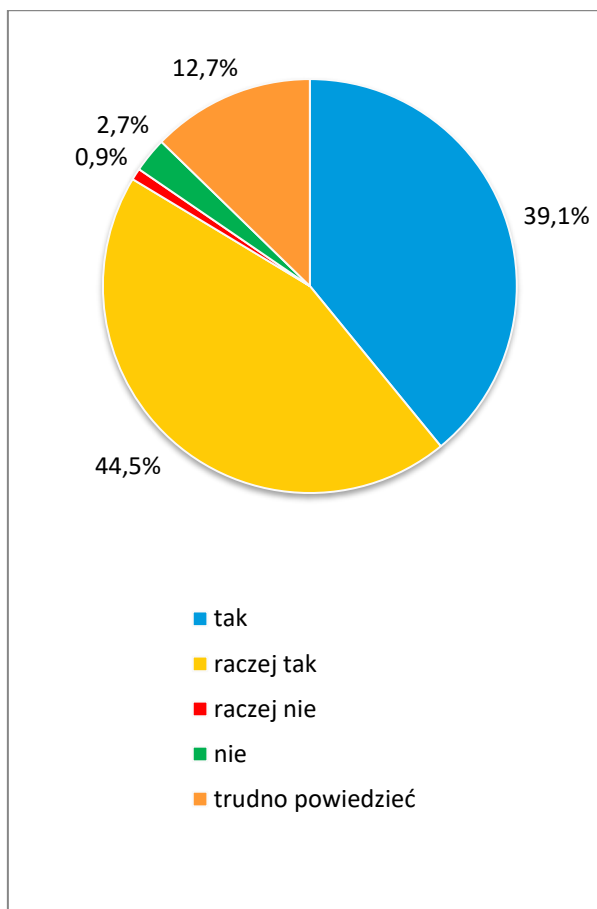
Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Według badanych problemami, z którymi najczęściej zmagają się osoby dotknięte niepełnosprawnością z gminy, są: utrudniony dostęp do placówek rehabilitacyjnych (22,9%), bariery architektoniczne (15,6%), utrudniony dostęp do usług opiekuńczych (13,5%) oraz ubóstwo (12,2%).

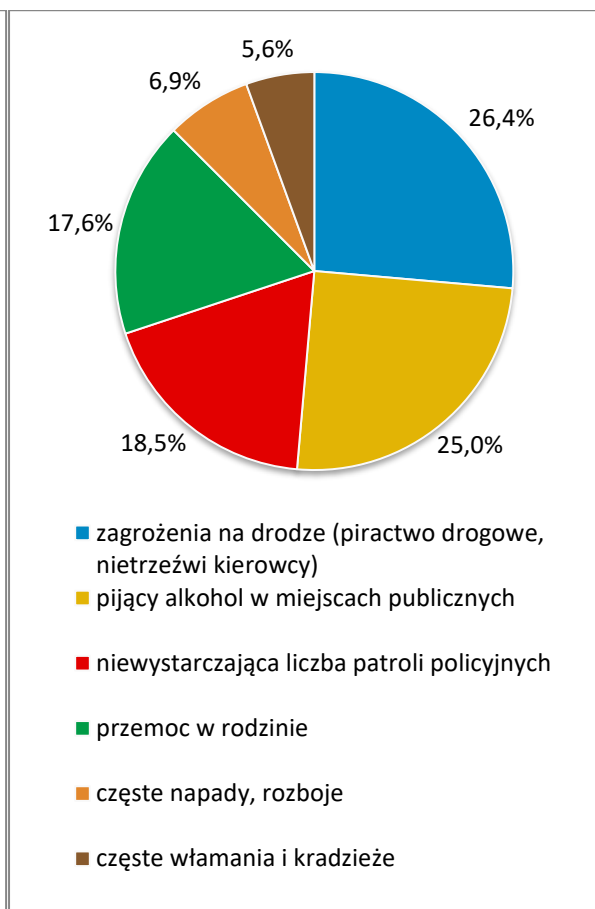
W opinii ankietowanych, działania, które umożliwiłyby osobom z niepełnosprawnością pełniejszy udział w życiu społecznym, powinny skupiać się na tworzeniu stanowisk pracy (20,3%), zwiększeniu dostępu do rehabilitacji (16,4%) i pomocy specjalistycznej, w tym psychologicznej i pedagogicznej oraz likwidowaniu barier architektonicznych (po 15,7%).

W ostatnich pytaniach podjęto temat stanu bezpieczeństwa w gminie – poczucia bezpieczeństwa, przyczyn jego braku oraz działań, które wpłynęłyby na jego zwiększenie. Szczegóły w tym zakresie prezentują poniższe wykresy.

Wykres 48. Czy czuje się Pani/Pan bezpiecznie w gminie?

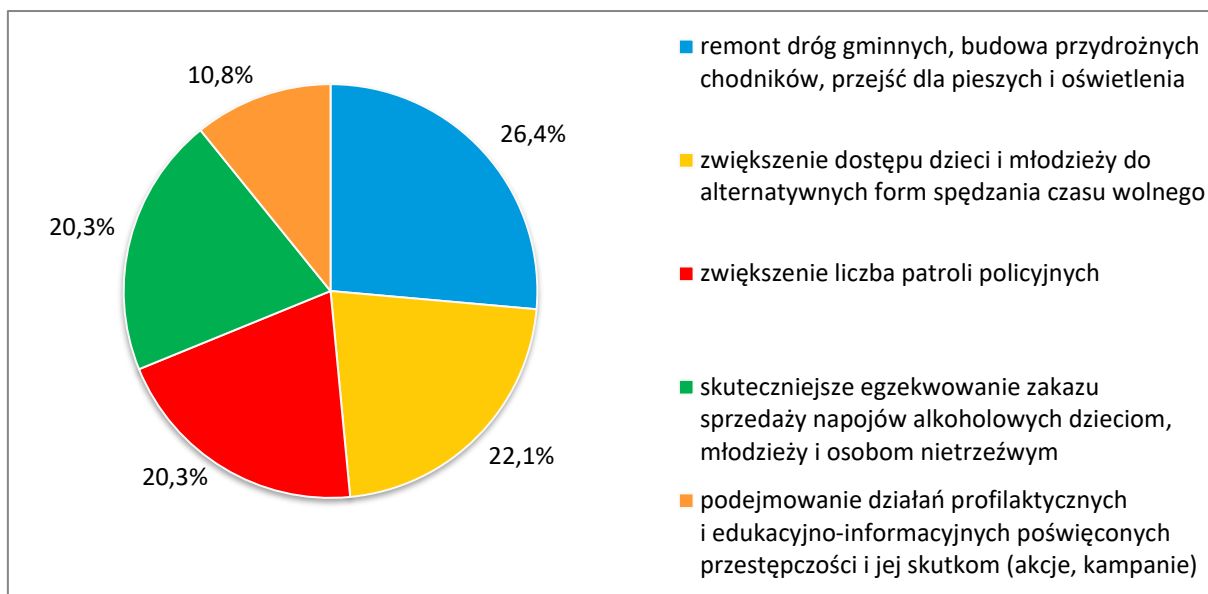
Wykres 49. Przyczyny braku bezpieczeństwa w gminie

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Zdecydowana większość ankietowanych (łącznie 83,6%) stwierdziła, że czuje się bezpiecznie bądź raczej bezpiecznie w miejscu zamieszkania. Jedynie 3,6% badanych było odmiennego zdania.

Wśród przyczyn braku bezpieczeństwa respondenci najczęściej wskazywali zagrożenia na drodze (piractwo drogowe, nietrzeźwi kierowcy; 26,4%), osoby pijące alkohol w miejscach publicznych (25%), niewystarczającą liczbę patroli policyjnych (18,5%) oraz przemoc w rodzinie (17,6%).

Wykres 50. Co wpłynęłoby na zwiększenie bezpieczeństwa publicznego w gminie?

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Zdaniem ankietowanych na poprawę bezpieczeństwa publicznego w gminie w największym stopniu wpłynęłyby takie działania, jak remont dróg gminnych, budowa przydrożnych chodników, przejść dla pieszych i oświetlenia (26,4%), zwiększenie dostępu dzieci i młodzieży do alternatywnych form spędzania czasu wolnego (22,1%), zwiększenie liczby patroli policyjnych oraz skuteczniejsze egzekwowanie zakazu sprzedaży napojów alkoholowych dzieciom, młodzieży i osobom nietrzeźwym (po 20,3%).

14. ANALIZA SWOT

Analiza SWOT jest heurystyczną techniką analityczną służącą uporządkowaniu posiadanych informacji. W przypadku strategii rozwiązywania problemów społecznych stanowi efektywną metodę identyfikacji mocnych i słabych stron lokalnego systemu pomocy społecznej oraz szans i zagrożeń, jakie przed nim stoją. Pozwala oszacować potencjał, jakim się dysponuje, oraz określić stopień, w jakim posiadane zasoby odpowiadają potrzebom i oczekiwaniom społeczności lokalnej. Analizę SWOT przeprowadzoną na potrzeby niniejszego dokumentu przedstawiono poniżej.

Tabela 20. Analiza SWOT

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> ▪ położenie gminy w sąsiedztwie miasta Grajewo ▪ skutecznie działania na rzecz ograniczenia bezrobocia ▪ upowszechnianie informacji o usługach poradnictwa zawodowego i szkoleniach ▪ zapewnianie rodzinom dostępu do poradnictwa specjalistycznego i wsparcia ze strony asystenta rodziny ▪ dobry dostęp do opieki przedszkolnej i szkolnictwa podstawowego ▪ działalność Gminnej Biblioteki Publicznej ▪ dobrze rozwinięta infrastruktura sportowo-rekreacyjna ▪ możliwość kontynuowania w gminie nauki na poziomie ponadpodstawowym ▪ działalność świetlic wiejskich ▪ organizowanie przedsięwzięć na rzecz rodzin i dzieci, np. festynów i pikników rodzinnych ▪ zapewnianie dostępu do kształcenia integracyjnego ▪ zapewnianie rodzinom dotkniętym problemami uzależnień i przemocy w rodzinie dostępu do pomocy psychospołecznej i prawnej ▪ działalność Punktu Konsultacyjnego i Klubu „Zdrowie i Trzeźwość” ▪ działalność profilaktyczna, informacyjna i edukacyjna w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy w rodzinie ▪ świadczenie w gminie usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi ▪ działalność klubów seniora i kół gospodyń wiejskich 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ niewystarczająca liczba miejsc pracy w gminie ▪ niska skuteczność działań na rzecz pozyskania inwestorów do tworzenia nowych miejsc pracy ▪ nieodpowiednie zasoby mieszkań komunalnych, w tym socjalnych ▪ brak noclegowni ▪ utrudniona komunikacja wewnątrzgminna i z miastem Grajewo ▪ nieodpowiednie warunki do prowadzenia efektywnej pracy socjalnej ▪ brak placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży ▪ brak ośrodka kultury ▪ niedostateczny dostęp do opieki zdrowotnej, głównie specjalistycznej ▪ niedostateczny dostęp rodzin dotkniętych problemami uzależnień i przemocy w rodzinie do pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej ▪ brak w gminie grup wsparcia dla osób dotkniętych problemem przemocy w rodzinie ▪ niewystarczająca liczba pracowników świadczących usługi opiekuńcze ▪ brak w gminie klubu seniora i ośrodka wsparcia dziennego dla osób starszych i z niepełnosprawnością ▪ utrudniony dostęp do rehabilitacji i opieki geriatrycznej w gminie ▪ istnienie w gminie barier utrudniających osobom niepełnosprawnym codzienne życie ▪ niedostatecznie rozwinięta sieć placówek pomocy społecznej w gminie

▪ prowadzenie działań prozdrowotnych wśród osób starszych ▪ dobrze wykwalifikowana i stale podnosząca kwalifikacje kadra GOPS-u ▪ odpowiednia jakość obsługi klienta pomocy społecznej ▪ pozyskiwanie dodatkowych środków z zewnątrz na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej ▪ istnienie w gminie organizacji pozarządowych działających w obszarze polityki społecznej; podejmowanie z nimi współpracy, a także z przedstawicielami kościoła	▪ popadanie w rutynę i doznawanie syndromu wypalenia zawodowego przez pracowników socjalnych ▪ ograniczony potencjał podmiotów ekonomii społecznej w gminie ▪ niski poziom aktywności społecznej w gminie ▪ brak wolontariatu w gminie

Szanse

Zagrożenia

▪ duży potencjał inwestorów w regionie ▪ możliwość znalezienia zatrudnienia na lokalnym rynku pracy przez ludzi młodych ▪ skuteczniejsze pozyskiwanie środków finansowych z funduszy zewnętrznych, m.in. z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej ▪ dostęp do europejskich rynków pracy ▪ rozwój budownictwa socjalnego ▪ tworzenie placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży ▪ rosnąca świadomość społeczna, w tym dzieci i młodzieży, rodziców i nauczycieli, na temat problemów uzależnień i przemocy w rodzinie ▪ możliwość uzyskania przez osoby starsze pomocy ze strony rodziny ▪ dostępność programów pozwalających na rozwój usług i infrastruktury socjalnej oraz zwiększenie aktywności osób starszych i z niepełnosprawnością ▪ wzrost społecznej akceptacji osób niepełnosprawnych	▪ zjawisko dziedziczenia bezrobocia ▪ spadek dynamiki w gospodarce spowodowany epidemią Covid-19 ▪ niski poziom wykształcenia i aktywności osób bezrobotnych w poszukiwaniu pracy ▪ wyuczona bezradność ▪ migracja zarobkowa osób w wieku produkcyjnym, w tym ludzi młodych i wykształconych, do większych ośrodków ▪ osłabienie więzi rodzinnych i rozpad rodzin ▪ coraz większa dostępność alkoholu i innych środków psychoaktywnych ▪ obniżanie się wieku inicjacji alkoholowej i narkotykowej ▪ niska liczba osób wyleczonych z uzależnień ▪ rosnąca liczba rodzin wymagających interwencji z powodu przemocy w rodzinie ▪ spadek liczby mieszkańców gminy i rosnąca liczba osób starszych

- dostęp do szkoleń dla kadry pomocy społecznej
- rozwój sektora ekonomii społecznej, w tym sektora pozarządowego oraz zacieśnianie z nim współpracy
- zmieniający się na korzyść wizerunek sektora pomocy społecznej
- przepisy prawne zachęcające do działalności w ramach ochotniczych straży pożarnych
- uruchomienie wolontariatu
- niewłaściwie finansowany system pomocy społecznej
- ograniczone możliwości finansowe gminy
- obciążenie pracowników socjalnych zbyt dużą liczbą zadań
- roszczeniowa postawa odbiorców pomocy społecznej

15. WNIOSKI Z DIAGNOZY

Przeprowadzona w kilkunastu obszarach diagnoza sytuacji społecznej w gminie Grajewo, pozwoliła na zidentyfikowanie najważniejszych problemów oraz wyzwań, przed którymi w najbliższych latach stanie samorząd lokalny. Zaliczono do nich:

- zwiększenie liczby miejsc pracy w gminie, co m.in. wymaga kontynuowania działań na rzecz pozyskania podmiotów tworzących nowe miejsca pracy, poprawy warunków do inwestowania, wspierania rozwoju firm już istniejących oraz rolnictwa, lepszego wykorzystania posiadanych przez gminę walorów, zachęcania osób ubogich i pozostających bez pracy do aktywnych postaw (poprzez pracę socjalną i poradnictwo), udzielania pomocy w znalezieniu zatrudnienia przy współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy, propagowania przedsiębiorczości oraz zwiększenia w gminie zasobów mieszkań komunalnych, w tym tworzenie lokali socjalnych i wspomaganych;
- niekorzystne zmiany demograficzne – spadek liczby mieszkańców gminy, w tym liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, któremu towarzyszy wzrost udziału osób starszych w populacji gminy; zmiany te, prowadzące do starzenia się społeczności lokalnej, a tym samym zwiększające ryzyko chorób i niepełnosprawności, wymagają m.in. zwiększenia dostępu do usług opiekuńczych (w tym specjalistycznych), rehabilitacyjnych i medycznych, a także rozwijania oferty spędzania czasu wolnego dla osób starszych i niepełnosprawnych, w tym rozszerzenia wachlarza środowiskowych przedsięwzięć integracyjnych, dalszego likwidowania barier architektonicznych

oraz udzielania wsparcia osobom z niepełnosprawnością w uzyskaniu i utrzymaniu zatrudnienia;

- potrzeba ochrony macierzyństwa i wielodzietności oraz trudności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, co wymaga m.in. dalszego edukowania rodzin w zakresie właściwego wypełniania ról rodzicielskich, poszerzenia dostępu do poradnictwa specjalistycznego, zapewnienia wsparcia ze strony asystenta rodziny oraz opieki nad dziećmi do lat 3., a także zwiększenia dostępności alternatywnych form spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży, w tym placówek wsparcia dziennego;
- zagrożenie problemami uzależnień i przemocy domowej, które powodują m.in. konieczność zintensyfikowania prowadzonej w gminie działalności profilaktycznej, zwiększenia dostępności leczenia i wsparcia, w tym pomocy terapeutycznej, rehabilitacyjnej, psychologicznej i prawnej (m.in. poprzez rozszerzenie oferty funkcjonującego na terenie gminy punktu konsultacyjnego) oraz wspierania ruchu samopomocowego, w tym działań mających na celu powołania w gminie grupy wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie;
- zaspokajanie potrzeb w zakresie ochrony zdrowia, m.in. poprzez zwiększenie dostępu do specjalistycznej opieki zdrowotnej, oraz kontynuowanie działań prozdrowotnych;
- poprawa bezpieczeństwa i porządku publicznego, m.in. poprzez dalsze monitorowanie i patrolowanie miejsc publicznych oraz kontynuowanie działań profilaktycznych i edukacyjnych poświęconych przestępczości;
- zwiększenie aktywności obywatelskiej oraz profesjonalizację lokalnego systemu pomocy społecznej poprzez m.in. wspieranie i rozwijanie sektora ekonomii społecznej i solidarnej, w tym organizacji pozarządowych działających w gminie w obszarze polityki społecznej oraz zacieśnianie z nimi współpracy, a także stałe doskonalenie i poszerzenie służb społecznych i rozwijanie infrastruktury socjalnej.

Wyniki diagnozy, po ich nałożeniu na kompetencje samorządu gminnego, posłużyły do sformułowania misji oraz wyznaczenia celów strategicznych, operacyjnych i kierunków działań niezbędnych do podjęcia w latach 2023-2028. Wdrożenie zaplanowanych przedsięwzięć powinno przyczynić się do poprawy jakości życia mieszkańców gminy, zmniejszenia skali występujących problemów

społecznych oraz zminimalizowania ich skutków społecznych. Inicjatywy te zostały ujęte w poniżej przedstawionych obszarach.

1. **Tworzenie warunków do zwiększenia zatrudnienia oraz wspieranie i integrowanie osób zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym:** tworzenie w gminie nowych miejsc pracy, wspieranie osób wymagających aktywizacji, w tym pozostających bez pracy i znajdujących się w trudnej sytuacji bytowej, a także zwiększanie udziału osób starszych i osób z niepełnosprawnością w życiu społeczności lokalnej;
2. **Poprawa skuteczności wsparcia w obszarze przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy w rodzinie oraz zaspokajanie potrzeb mieszkańców w zakresie ochrony zdrowia:** udzielanie pomocy dotkniętym problemami uzależnień i przemocy w rodzinie oraz prowadzenie działalności profilaktycznej w tym zakresie oraz działań prozdrowotnych, a także zwiększenie dostępności specjalistycznej opieki zdrowotnej;
3. **Wspieranie rodzin oraz zapewnienie dzieciom i młodzieży warunków do rozwoju:** pomoc rodzinom w wypełnianiu ich funkcji oraz zapewnienie dzieciom i młodzieży odpowiedniego dostępu do kształcenia i umożliwienie im wszechstronnego rozwoju;
4. **Podnoszenie poziomu bezpieczeństwa publicznego w gminie:** przeciwdziałanie przestępczości, w tym wśród nieletnich, oraz podejmowanie przedsięwzięć profilaktycznych, edukacyjnych i informacyjnych poświęconych przestępczości;
5. **Rozwijanie społeczeństwa obywatelskiego oraz wzmocnienie lokalnych służb społecznych:** rozwijanie i wspieranie sektora ekonomii społecznej i solidarnej oraz rozszerzanie współpracy z należącymi do niego podmiotami oraz doskonalenie sektora pomocy społecznej w gminie.

IV. MISJA, CELE I KIERUNKI DZIAŁAŃ

Misją samorządu gminy Grajewo w realizacji Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2023-2028 jest:

***podniesienie jakości życia mieszkańców, wzmocnienie rodzin
oraz skuteczne aktywizowanie i integrowanie
osób zagrożonych lub dotkniętych
marginalizacją i wykluczeniem społecznym***

Wypełnienie tak sformułowanej misji wymaga wdrożenia wyznaczonych celów strategicznych i operacyjnych oraz kierunków działań. Zostały one przedstawione poniżej w formie kart strategicznych, w których uwzględniono również realizatorów i partnerów w realizacji poszczególnych zapisów, źródła ich finansowania, czas realizacji oraz prognozę zmian.

Cel strategiczny 1.:

Tworzenie warunków do zwiększenia zatrudnienia oraz wspieranie i integrowanie osób zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym.

Cele operacyjne

1. Tworzenie w gminie nowych miejsc pracy oraz wspieranie osób wymagających aktywizacji, w tym pozostających bez pracy i znajdujących się w trudnej sytuacji bytowej.
2. Zwiększanie udziału osób starszych i osób z niepełnosprawnością w życiu społeczności lokalnej.

Kierunki działań do celu operacyjnego 1.:

1. Pozyskiwanie nowych inwestorów, promowanie gminy przy wykorzystaniu jej walorów, rozwijanie i oferowanie terenów pod działalność gospodarczą, oferowanie inwestorom ulg podatkowych.
2. Wspieranie i promowanie przedsiębiorczości, w tym małej i średniej, oraz tworzenie warunków do rozwoju handlu i rynku usług.
3. Wspieranie w gminie rolnictwa i zmian w rolnictwie w celu zwiększenia jego konkurencyjności.

4. Wspieranie rozwoju turystyki i rekreacji w gminie, m.in. poprzez promowanie jej walorów, rozwijanie oferty i infrastruktury turystycznej, w tym agroturystyki.
5. Stała współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w zakresie aktywizacji zawodowej bezrobotnych mieszkańców gminy – upowszechnianie ofert pracy, informacji o wolnych miejscach pracy, usługach poradnictwa zawodowego, szkoleniach, przygotowaniu zawodowym dorosłych i stażach, organizowanie robót publicznych, prac społecznie użytecznych, interwencyjnych i zatrudnienia socjalnego oraz udział w realizacji programów aktywizacji i integracji osób bezrobotnych.
6. Promowanie wśród bezrobotnych mieszkańców gminy samozatrudnienia oraz udzielanie informacji na temat możliwości pozyskania środków finansowych na podjęcie i rozwój działalności gospodarczej.
7. Kontynuowanie pracy socjalnej z osobami ubogimi i bezrobotnymi obejmującej m.in. motywowanie do podnoszenia kwalifikacji, poszukiwania zatrudnienia i rozwiązywania własnych problemów oraz zawieranie z nimi kontraktów socjalnych.
8. Podejmowanie wśród osób i rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej działań edukacyjnych służących poprawie ich położenia oraz zapobieganiu zjawisku dziedziczenia biedy, m.in. edukowanie w zakresie umiejętnego gospodarowania budżetem domowym.
9. Udzielanie pomocy osobom i rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej z systemu pomocy społecznej oraz świadczeń rodzinnych i z funduszu alimentacyjnego, w formie dodatków mieszkaniowych i dodatku energetycznego.
10. Zachęcanie osób zagrożonych utratą bezpieczeństwa socjalnego do aktywnych postaw, promowanie wśród nich samopomocy, np. pomocy sąsiedzkiej, oraz organizowanie na rzecz ubogich akcji charytatywnych.
11. Udzielanie pomocy dzieciom pochodzącym z rodzin ubogich, m.in. poprzez prowadzenie dożywiania w szkołach, wyposażenie ich w podręczniki i pomoce szkolne oraz odzież, a także organizowanie wypoczynku oraz czasu wolnego.
12. Podejmowanie działań na rzecz osób zagrożonych i dotkniętych bezdomnością, m.in. prowadzenie pracy socjalnej, udzielenie wsparcia finansowego i rzeczowego oraz w dostępie do opieki zdrowotnej i terapii uzależnień, zapewnienie schronienia.

13. Podejmowanie działań na rzecz uchodźców, m.in. zapewnienie schronienia, udzielanie wsparcia finansowego, rzeczowego i psychologicznego, udzielenie pomocy w uzyskaniu zatrudnienia, organizowanie bezpłatnych kursów językowych.
14. Poszerzenie w gminie zasobów mieszkań komunalnych, w tym tworzenie lokali socjalnych i wspomaganych.
15. Opracowanie, realizacja lub współdziałanie w realizacji programów i projektów na rzecz zagrożonych i dotkniętych wykluczeniem społecznym, w tym współfinansowanych z funduszy zewnętrznych, np. z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej oraz z budżetu państwa (w ramach konkursów).
16. Podejmowanie współpracy z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się wspieraniem przedsiębiorczości i inicjatyw gospodarczych oraz rozwoju gminy, udzielaniem wsparcia osobom bezrobotnym, ubogim i bezdomnym, a także z Kościołem.

Kierunki działań do celu operacyjnego 2.:

1. Udzielanie osobom starszym i z niepełnosprawnością wsparcia w postaci pracy socjalnej oraz pomocy finansowej i rzeczowej.
2. Rozwój usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych, w tym dla osób z zaburzeniami psychicznymi.
3. Inicjowanie i promowanie wśród mieszkańców gminy działań samopomocowych, np. pomocy sąsiedzkiej.
4. Rozwijanie oferty spędzania czasu wolnego kierowanej do osób starszych i z niepełnosprawnością – zapewnienie im odpowiedniego dostępu do edukacji, kultury i rekreacji poprzez organizowanie imprez środowiskowych, wycieczek, zajęć, spotkań integracyjnych, m.in. przez kluby seniora, gminne placówki kulturalne, oraz przy współpracy z organizacjami pozarządowymi.
5. Kontynuacja działań prozdrowotnych wśród osób starszych i z niepełnosprawnością.
6. Udział w realizacji programów pozwalających na rozwój systemu wsparcia osób starszych i z niepełnosprawnością, np. „Asystent osobisty osoby z niepełnosprawnością” i „Opieka wytchnieniowa dla członków rodzin lub opiekunów osób z niepełnosprawnością”.

7. Wspieranie inicjatyw służących zwiększeniu aktywności osób starszych i z niepełnosprawnością oraz wykorzystujących ich potencjał.
8. Współpraca z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie, Powiatowym Urzędem Pracy oraz Państwowym Funduszem Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej osób z niepełnosprawnością, m.in. przy: likwidacji barier, zapewnieniu dostępu do rehabilitacji i sprzętu rehabilitacyjnego, zapewnieniu i utrzymaniu odpowiedniego zatrudnienia.
9. Podejmowanie i rozszerzanie współpracy z instytucjami i organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz osób starszych i z niepełnosprawnością, m.in. z zakładami opieki zdrowotnej, ośrodkami wsparcia, domami pomocy społecznej, podmiotami świadczącymi usługi rehabilitacyjne, zakładami aktywności zawodowej, zakładami pracy chronionej, organizacjami pozarządowymi, a także z Kościołem.
10. Pozyskiwanie wolontariuszy mogących wspierać osoby starsze i z niepełnosprawnością w codziennym życiu.

Czas realizacji:

Lata 2023-2028.

Realizatorzy:

Wójt Gminy Grajewo, Rada Gminy Grajewo, Urząd Gminy Grajewo, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie, kluby seniora, gminne publiczne placówki oświatowe i kulturalne, gminne publiczne placówki ochrony zdrowia, jednostki sportowo-rekreacyjne, świetlice wiejskie.

Partnerzy w realizacji:

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie i Powiatowy Urząd Pracy w Grajewie, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, placówki ponadpodstawowe, inwestorzy, pracodawcy, w tym lokalni przedsiębiorcy, niepubliczne placówki ochrony zdrowia, ponadgminne ośrodki wsparcia, w tym noclegownie i schroniska, placówki świadczące usługi rehabilitacyjne, domy pomocy społecznej, instytucje rządowe, podmioty ekonomii społecznej i solidarnej, w tym organizacje pozarządowe zajmujące się wspieraniem przedsiębiorczości i inicjatyw gospodarczych oraz rozwoju gminy, udzielaniem wsparcia osobom bezrobotnym, ubogim, bezdomnym, starszym i niepełnosprawnym, a także Kościół, społeczność lokalna.

Źródła finansowania:

Budżet samorządowy i centralny, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Fundusz Pracy, fundusze zewnętrzne, m.in. fundusze strukturalne Unii Europejskiej, inne programy, organizacje pozarządowe, sponsorzy indywidualni (krajowi i zagraniczni).

Prognoza zmian:

Wzrost aktywności gospodarczej w gminie, większa aktywność zawodowa mieszkańców gminy, usamodzielnienie części dotychczasowych beneficjentów systemu pomocy społecznej, poprawa warunków ekonomicznych osób zagrożonych utratą bezpieczeństwa socjalnego, łatwiejszy dostęp do mieszkań dla osób o niskim statusie materialnym, lepsze wsparcie dla osób zagrożonych i dotkniętych bezdomnością, efektywniejszy udział seniorów i osób z niepełnosprawnością w życiu społecznym, wyższy standard świadczonych usług, lepsza jakość funkcjonowania osób starszych i niepełnosprawnych w środowisku zamieszkania, wzrost liczby osób usprawnionych i zatrudnionych.

Cel strategiczny 2.:

Poprawa skuteczności wsparcia w obszarze przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy w rodzinie oraz zaspokajanie potrzeb mieszkańców w zakresie ochrony zdrowia.

Cele operacyjne:

1. Udzielanie pomocy dotkniętym problemami uzależnień i przemocy w rodzinie oraz prowadzenie działalności profilaktycznej w tym zakresie.
2. Prowadzenie działań prozdrowotnych oraz zwiększenie dostępności opieki zdrowotnej, głównie specjalistycznej.

Kierunki działań do celu operacyjnego 1.:

1. Zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej, rehabilitacyjnej, psychologicznej, prawnej i społecznej dla osób i rodzin dotkniętych problemami uzależnień i przemocy w rodzinie, m.in. poprzez rozszerzenie oferty funkcjonujących w gminie punktu konsultacyjnego oraz podejmowanie współpracy z placówkami leczenia uzależnień i ośrodkami wsparcia świadczącymi pomoc w ww. zakresie.
2. Zintensyfikowanie w gminie profilaktycznej działalności informacyjnej, edukacyjnej i szkoleniowej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych, narkomanii i przemocy w rodzinie, w szczególności kierowanej do dzieci i młodzieży, ich rodziców oraz nauczycieli.
3. Wspieranie ruchu samopomocowego w gminie, w tym działań mających na celu utworzenie grupy wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie.
4. Prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
5. Kontynuowanie działań przez Zespół Interdyscyplinarny ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie Gminy Grajewo.
6. W razie potrzeby tworzenie mieszkań chronionych dla ofiar przemocy w rodzinie miejsc lub zapewnienie im miejsc w ośrodkach wsparcia i ośrodkach interwencji kryzysowej, a także kierowanie sprawców przemocy do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych; nawiązywanie współpracy w tym zakresie z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Grajewie.
7. Rozwijanie oferty świetlic wiejskich i tworzenie placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży w gminie.

8. Podejmowanie współpracy z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz osób dotkniętych problemami alkoholowymi, narkomanii i przemocy w rodzinie.

Kierunki działań do celu operacyjnego 2.:

1. Promowanie zdrowia i prowadzenie profilaktyki zdrowotnej.
2. Zwiększenie dostępu mieszkańców do świadczeń zdrowotnych, głównie specjalistycznych.
3. Podejmowanie działań wynikających z rozeznaczonych potrzeb zdrowotnych i stanu zdrowia mieszkańców, w tym opracowywanie i realizowanie programów zdrowotnych.
4. Inicjowanie przedsięwzięć lokalnych mających na celu zaznajomienie mieszkańców z czynnikami szkodliwymi dla zdrowia oraz ich skutkami.
5. Upowszechnianie wśród mieszkańców gminy informacji na temat dostępności i możliwości skorzystania ze specjalistycznych usług medycznych, w tym wykonania badań specjalistycznych.
6. Opracowanie i realizacja gminnego programu ochrony zdrowia psychicznego.

Czas realizacji:

Lata 2023-2028.

Realizatorzy:

Wójt Gminy Grajewo, Rada Gminy Grajewo, Urząd Gminy Grajewo, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych przy Urzędzie Gminy Grajewo, Punkt Konsultacyjny Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Grajewie, Zespół Interdyscyplinarny ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie Gminy Grajewo, gminne publiczne placówki oświatowe i kulturalne, gminne publiczne placówki opieki zdrowotnej, jednostki sportowo-rekreacyjne, świetlice wiejskie.

Partnerzy w realizacji:

Niepubliczne placówki ochrony zdrowia, placówki ponadpodstawowe, placówki leczenia uzależnień, ośrodki wsparcia, ośrodki interwencji kryzysowej, specjaliści, grupy samopomocowe, instytucje rządowe, policja, prokuratura rejonowa, sąd rejonowy, kuratorzy sądowi, podmioty ekonomii społecznej i solidarnej, w tym organizacje pozarządowe udzielające pomocy osobom i rodzinom dotkniętym problemami alkoholowymi, narkomanii i przemocy w rodzinie, Kościół, społeczność lokalna.

Źródła finansowania:

Budżet samorządowy i centralny, fundusze zewnętrzne, m.in. fundusze strukturalne Unii Europejskiej, inne programy, organizacje pozarządowe, sponsorzy indywidualni.

Prognoza zmian:

Większy poziom świadomości mieszkańców w zakresie profilaktyki uzależnień i przemocy w rodzinie, lepszy dostęp do wsparcia dla osób uzależnionych i współuzależnionych oraz dotkniętych przemocą w rodzinie, obniżenie liczby przypadków przemocy w rodzinie, większy poziom świadomości mieszkańców w zakresie profilaktyki zdrowotnej oraz zdrowego trybu życia, lepszy dostęp do opieki zdrowotnej, w tym specjalistycznej.

Cel strategiczny 3.:

Wspieranie rodzin oraz zapewnienie dzieciom i młodzieży warunków do rozwoju

Cele operacyjne:

1. Pomoc rodzinom w wypełnianiu ich funkcji.
2. Zapewnienie dzieciom i młodzieży odpowiedniego dostępu do kształcenia i umożliwienie im wszechstronnego rozwoju.

Kierunki działań do celów operacyjnych 1-2.

1. Kontynuowanie pracy socjalnej z rodzinami, w szczególności z rodzinami wymagającymi ochrony macierzyństwa lub wielodzietności i mającymi trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych.
2. Zwiększenie, w razie konieczności, liczby asystentów rodziny oraz, w razie potrzeby, ustanawianie rodzin wspierających dla rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych oraz organizowanie dla nich szkoleń.
3. Prowadzenie wśród rodzin edukacji w zakresie właściwego wypełniania ról rodzicielskich oraz promowanie prawidłowego modelu rodziny, m.in. przez pracowników GOPS-u, placówek oświatowych, asystentów rodziny.
4. Zapewnienie rodzinom oraz osobom samotnie wychowującym dzieci szerszego dostępu do poradnictwa specjalistycznego.
5. Promowanie wśród pracodawców elastycznych form zatrudnienia, ułatwiających pogodzenie pracy z wychowaniem dzieci.
6. Zapewnienie w gminie dostępu do opieki nad dziećmi do lat 3. oraz zwiększenie dostępu do opieki przedszkolnej.
7. Kontynuowanie i wspieranie działań integracyjnych na rzecz rodzin, m.in. organizowanie imprez integracyjnych dla rodzin.
8. Poszerzenie oferty spędzania czasu wolnego dla rodzin, dzieci i młodzieży, m.in. poprzez rozwijanie służącej temu infrastruktury oraz zwiększenie liczby zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych przy wykorzystaniu zasobów oświatowych, kulturalnych i sportowo-rekreacyjnych gminy, organizowanie wypoczynku.
9. Rozwijanie oferty świetlic wiejskich oraz tworzenie placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży.

10. Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży, m.in. poprzez zwiększenie dostępności zajęć wyrównawczych, udzielanie pomocy w nauce (np. przez wolontariuszy), przyznawanie stypendiów i zasiłków szkolnych.
11. Opracowywanie i wdrażanie programów i projektów na rzecz rodziny i dziecka, w tym współfinansowanych z funduszy zewnętrznych, np. z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej i z budżetu państwa (w ramach konkursów); podejmowanie współpracy w tym zakresie z organizacjami pozarządowymi.
12. Integrowanie i koordynowanie działań na rzecz rodziny i dziecka w gminie poprzez stałą współpracę placówek oświatowych i kulturalnych, jednostek pomocy społecznej i ochrony zdrowia, policji, sądu rejonowego i kuratorów sądowych, organizacji pozarządowych i kościoła.

Czas realizacji:

Lata 2023-2028.

Realizatorzy:

Wójt Gminy Grajewo, Rada Gminy Grajewo, Urząd Gminy Grajewo, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych przy Urzędzie Gminy Grajewo, Punkt Konsultacyjny Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Grajewie, gminne publiczne placówki oświatowe i kulturalne, gminne publiczne placówki opieki zdrowotnej, jednostki sportowo-rekreacyjne, świetlice wiejskie.

Partnerzy w realizacji:

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna i Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Grajewie, placówki ponadpodstawowe, niepubliczne placówki ochrony zdrowia, specjaliści, instytucje rządowe, podmioty ekonomii społecznej i solidarnej, w tym organizacje pozarządowe udzielające pomocy rodzinom i dzieciom i zajmujące się wspieraniem i upowszechnianiem kultury, turystyki, sportu i rekreacji, jednostki ochotniczej straży pożarnej, oraz Kościoł, społeczność lokalna.

Źródła finansowania:

Budżet samorządowy i centralny, fundusze zewnętrzne, m.in. fundusze strukturalne Unii Europejskiej, inne programy, organizacje pozarządowe, sponsorzy indywidualni.

Prognoza zmian:

Podniesienie poziomu wiedzy w zakresie właściwego wypełniania ról rodzicielskich, skuteczniejsze wsparcie dla rodziców mających trudności opiekuńczo-wychowawcze, rodziców samotnych i wychowujących dzieci niepełnosprawne, zwiększenie dostępności poradnictwa specjalistycznego, w tym dla osób samotnie wychowujących dzieci, dostęp do opieki nad dziećmi do lat 3. oraz lepszy dostęp do opieki przedszkolnej, podwyższenie szans edukacyjnych dla uczniów uzdolnionych i dzieci mających problemy w nauce, zwiększenie dostępności kultury, wzbogacenie oferty spędzania czasu wolnego oraz wzrost liczby dzieci i młodzieży z niej korzystających.

Cel strategiczny 4.:

Podniesienie poziomu bezpieczeństwa publicznego w gminie.

Cele operacyjne:

1. Przeciwdziałanie przestępczości, w tym wśród nieletnich.
2. Podejmowanie przedsięwzięć profilaktycznych, edukacyjnych i informacyjnych poświęconych przestępczości.

Kierunki działań do celów operacyjnych 1-2:

1. Podejmowanie w gminie przedsięwzięć edukacyjno-informacyjnych poświęconych przestępczości i jej skutkom (akcje, kampanie).
2. Podejmowanie działań profilaktyczno-edukacyjnych wśród dzieci i młodzieży, m.in. opracowywanie i realizowanie programów w placówkach oświatowych i włączanie w ich realizację policjantów.
3. Patrowanie i wizytowanie miejsc publicznych w gminie; zwiększenie częstotliwości patroli policyjnych i w miejscach najbardziej zagrożonych przestępczością, szczególnie w godzinach wieczornych i nocnych.
4. Kontynuowanie przez jednostki gminne i mieszkańców współpracy z policją, prokuraturą rejonową, sądem rejonowym, kuratorami sądowymi i organizacjami pozarządowymi na rzecz przeciwdziałania przestępczości.
5. Zapewnienie dzieciom i młodzieży alternatywnych form spędzania czasu wolnego.
6. Zapewnienie mieszkańcom bezpieczeństwa na drodze, m.in. poprzez remont dróg gminnych, budowę przejść dla pieszych, oświetlenia i miejsc parkingowych, instalowanie progów zwalniających.

Czas realizacji:

Lata 2023-2028.

Realizatorzy:

Wójt Gminy Grajewo, Rada Gminy Grajewo, Urząd Gminy Grajewo, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych przy Urzędzie Gminy Grajewo, gminne publiczne placówki oświatowe i kulturalne, gminne publiczne placówki opieki zdrowotnej, jednostki sportowo-rekreacyjne, świetlice wiejskie.

Partnerzy w realizacji:

Niepubliczne placówki ochrony zdrowia, placówki ponadpodstawowe, prokuratura rejonowa, sąd rejonowy, kuratorzy sądowi, policja, podmioty ekonomii społecznej i solidarnej, organizacje pozarządowe, Kościół, społeczność lokalna.

Źródła finansowania:

Budżet samorządowy i centralny, fundusze zewnętrzne, m.in. fundusze strukturalne Unii Europejskiej, inne programy, organizacje pozarządowe, sponsorzy indywidualni.

Prognoza zmian:

Wzrost zasobu wiedzy mieszkańców na temat przestępczości i jej skutków, ograniczenie przestępczości, w tym wśród młodocianych, bezpieczniejsze drogi.

Cel strategiczny 5.:

Rozwijanie społeczeństwa obywatelskiego oraz wzmacnianie lokalnych służb społecznych.

Cele operacyjne:

1. Rozwijanie i wspieranie sektora ekonomii społecznej i solidarnej w gminie oraz zacieśnianie współpracy z należącymi do niego podmiotami.
2. Doskonalenie sektora pomocy społecznej w gminie.

Kierunki działań do celu operacyjnego 1.:

1. Realizowanie zadań z zakresu rozwiązywania problemów społecznych przy szerszej współpracy z sektorem ekonomii społecznej i solidarnej oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego.
2. Wspieranie tworzenia podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej w formie przedsiębiorstw społecznych i jednostki reintegracyjnych, np. spółdzielni socjalnej, klubu lub centrum integracji społecznej.
3. Wspieranie organizacyjne, prawne i lokalowe powstających i istniejących organizacji pozarządowych, promowanie ich działalności oraz udzielanie im pomocy w nawiązaniu współpracy międzynarodowej oraz w pozyskiwaniu środków z innych niż budżet samorządu źródeł finansowania.
4. Zachęcanie mieszkańców gminy do udziału w rozwiązywaniu lokalnych problemów społecznych – samoorganizowania się, samopomocy oraz tworzenia podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej.
5. Wspieranie lokalnych inicjatyw społecznych.
6. Propagowanie idei wolontariatu oraz pozyskiwanie wolontariuszy do udziału w realizacji zadań dotyczących rozwiązywania problemów społecznych.

Kierunki działań do celu operacyjnego 2.:

1. Systematycznie podnoszenie kompetencji przez kadrę GOPS-u, m.in. poprzez uczestnictwo w szkoleniach i kursach.
2. W razie potrzeby rozwijanie wsparcia ze strony asystenta rodziny oraz opiekunek środowiskowych.
3. W razie potrzeby rozszerzenie sieci i oferty infrastruktury socjalnej w gminie.
4. Projektowanie i wdrażanie nowych instrumentów i usług służących podniesieniu jakości świadczonej pomocy.

5. Zapewnienie mieszkańcom szerszego dostępu do informacji o możliwościach uzyskania i dostępnych formach świadczeń pomocowych, m.in. poprzez rozwijanie strony internetowej GOPS-u.
6. Opracowywanie i realizowanie projektów współfinansowanych z funduszy zewnętrznych, np. z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej oraz z budżetu państwa (w ramach konkursów).

Czas realizacji:

Lata 2023-2028.

Realizatorzy:

Wójt Gminy Grajewo, Rada Gminy Grajewo, Urząd Gminy Grajewo, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie i inne jednostki organizacyjne gminy.

Partnerzy w realizacji:

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Grajewie, instytucje rządowe, podmioty ekonomii społecznej i solidarnej, w tym organizacje pozarządowe, inne podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego, Kościół, społeczność lokalna.

Źródła finansowania:

Budżet samorządowy i centralny, fundusze zewnętrzne, m.in. fundusze strukturalne Unii Europejskiej, inne programy, organizacje pozarządowe, sponsorzy indywidualni.

Prognoza zmian:

Zwiększenie aktywności mieszkańców, zwielokrotnienie inicjatyw społecznych, różnorodność form i lepsza efektywność współpracy z sektorem ekonomii społecznej i solidarnej, większe kompetencje kadr pomocy społecznej, wyższa jakość świadczonych usług.

V. PROGRAMY I PROJEKTY

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Grajewo na lata 2023-2028 będzie realizowana w szczególności poprzez następujące programy:

- Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii,
- Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie,
- Gminny Program Wspierania Rodziny,
- Program Współpracy Gminy Grajewo z organizacjami pozarządowymi oraz z podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Skuteczność wdrożenia dokumentu będzie również zależała od środków finansowych – posiadanych i pozyskanych przez samorząd gminy lub inne podmioty uczestniczące w realizacji strategii – na opracowanie i realizację innych programów oraz projektów, które będą zgodne z przyjętymi w dokumencie kierunkami działań.

Programy i projekty powinny cechować efektywność, skuteczność i celowość. Mogą być one przyjmowane stosownymi uchwałami przez Radę Gminy Grajewo i, w zależności od charakteru, realizowane w okresach rocznych, dłuższych lub krótszych.

Zaprojektowane zgodnie z zapisami strategicznymi przedsięwzięcia mogą być dofinansowywane m.in. ze środków programów resortowych (np. w ramach otwartych konkursów ofert).

VI. WDROŻENIE, MONITOROWANIE I EWALUACJA STRATEGII

Zgodnie z art. 110, pkt 4 ustawy o pomocy społecznej, koordynatorem realizacji Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Grajewo na lata 2023-2028 będzie Kierownik Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Grajewie. Sformułowane w dokumencie kierunki działań będą wdrażane przez wyznaczonych realizatorów oraz partnerów w realizacji, w zależności od posiadanych i pozyskanych środków finansowych. Poniższa tabela przedstawia ramy finansowe strategii.

Tabela 21. Ramy finansowe strategii w latach 2023-2028 (w zł)

2023 r.	2024 r.	2025 r.	2026 r.	2027 r.	2028 r.
5.182.335	4.731.502	4.802.475	4.874.512	4.977.629	5.021.844

Źródło danych: Urząd Gminy Grajewo.

Do przygotowania ram finansowych strategii wykorzystano prognozowaną w budżecie gminy wielkość wydatków w pomocy społecznej oraz w innych obszarach polityki społecznej (dział 851 Ochrona zdrowia, rozdział 85153 Przeciwdziałanie narkomanii, rozdział 85154 Przeciwdziałanie alkoholizmowi, dział 852 Pomoc społeczna, dział 853 Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej, 854 Edukacyjna opieka wychowawcza, dział 855 Rodzina). Prognozę tę oparto o wysokość środków finansowych poniesionych na realizację zadań w ww. działach w latach 2019-2021.

Monitoring zapisów strategicznych, polegający na zbieraniu i analizowaniu informacji dotyczących realizowanych bądź zrealizowanych już działań, będzie prowadzony przez podmioty realizujące strategię i współdziałające w jej realizacji.

Gromadzone dane pozwolą zidentyfikować i rozwiązać problemy, które pojawią się w trakcie wdrażania dokumentu, oraz stwierdzić, z myślą o podjęciu działań korygujących, czy realizacja wyznaczonych działań zmierza w słusznym kierunku. Monitoring strategii dostarczy również informacji pozwalających na przeprowadzenie jej ewaluacji, która umożliwi ustalenie rzeczywistych rezultatów wdrożenia dokumentu – czy uzyskane efekty są zgodne z przyjętymi wcześniej zamierzeniami i na co miały wpływ.

Informacja na temat realizacji strategii oraz osiągniętych rezultatów będzie przygotowywana co dwa lata w formie raportu monitoringowego. Poza oceną

wdrożenia zapisów strategicznych, będzie on zawierał propozycje rozwiązań (np. programów celowych) oraz, w przypadku stwierdzenia istotnych zmian społecznych lub nowych potrzeb, podjęcie działań korygujących i wszelkich prac mających na celu aktualizację obowiązującej strategii.

W celu skutecznego i sprawnego opracowywania raportu monitoringowego, Wójt Gminy Grajewo może powołać zespół zadaniowy, w skład którego wejdą przedstawiciele podmiotów realizujących strategię i współdziałających w jej realizacji, w tym pracownicy Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Grajewie.

Do oceny stopnia wdrożenia strategii zostaną wykorzystane przedstawione poniżej wskaźniki monitoringowe (dla każdego wskaźnika określono jego wartość początkową za 2021 r. oraz wartość docelową w ostatnim roku realizacji dokumentu). W większości są one dostępne w zbiorach statystyki publicznej oraz w zasobach informacyjnych podmiotów realizujących strategię i współdziałających w jej realizacji.

Przygotowany zestaw wskaźników monitoringowych ma charakter otwarty, co oznacza, że w trakcie wdrażania strategii, może być on zmodyfikowany, w tym poszerzony o nowe wskaźniki, które w odpowiedni sposób będą charakteryzowały przebieg realizacji zapisów strategicznych.

Tabela 22. Wskaźniki monitoringowe do oceny stopnia wdrożenia strategii

wskaźnik monitoringowy	wartość w 2021 r.	wartość docelowa w 2028 r.
cel strategiczny 1		
liczba podmiotów gospodarczych w gminie	311	370
liczba osób bezrobotnych w gminie	203	160
liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa, bezrobocia i bezdomności	292, 195, 2	260, 150, 2
liczba rodzin pobierających świadczenia pomocy społecznej, świadczenia rodzinne i z funduszu alimentacyjnego	160, 324, 6	110, 260, 10
liczba gospodarstw pobierających dodatki mieszkaniowe i energetyczne	2	2
liczba dzieci z rodzin ubogich objętych wsparciem w formie stypendiów i zasiłków szkolnych	188	150
liczba osób bezdomnych, którym zapewniono schronienie	0	1
liczba uchodźców objętych wsparciem	0	20
liczba mieszkań komunalnych i lokali socjalnych (oraz wspomaganych)	0 i 0 (0)	5 i 3 (1)
liczba osób w wieku poprodukcyjnym	1.036	1.250
liczba seniorów objętych pomocą społeczną	15	17
liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności	80	100
liczba osób objętych usługami opiekuńczymi	1	5

liczba osób objętych specjalistycznymi usługami opiekuńczymi (oraz specjalistycznymi usługami opiekuńczymi dla osób z zaburzeniami psychicznymi)	0 (7)	2 (15)
liczba osób objętych wsparciem w ramach klubów seniora (wraz z filiami)	35	45
liczba nowo utworzonych przez gminę i jej jednostki organizacyjne miejsc pracy dla osób z niepełnosprawnością	0	2
liczba osób objętych całodobową opieką w domach pomocy społecznej	6	10
liczba wolontariuszy wspierających osoby starsze i niepełnosprawne	0	3
cel strategiczny 2		
liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu alkoholizmu, narkomanii i przemocy w rodzinie	15, 0, 0	13, 1, 2
liczba osób objętych pomocą w ramach punktu konsultacyjnego	17	25
liczba grup samopomocowych	1	2
liczba osób objętych oddziaływaniem zespołu interdyscyplinarnego	24	30
liczba osób objętych wsparciem w ramach mieszkania chronionego	0	2
liczba osób umieszczonych w ośrodkach wsparcia	0	1
liczba osób umieszczonych w ośrodkach interwencji kryzysowej	0	1
liczba osób skierowanych do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych	0	1
liczba przedsięwzięć gminy w zakresie promocji zdrowia i profilaktyki zdrowotnej	4	8
liczba porad udzielonych w gminie w ramach podstawowej i ambulatoryjnej opieki zdrowotnej	2.221	3.100
liczba realizowanych programów zdrowotnych	1	3
cel strategiczny 3		
liczba rodzin objętych pracą socjalną	74	60
liczba asystentów rodziny (oraz liczba rodzin objętych przez nich wsparciem)	1 (12)	1 (10)
liczba rodzin objętych poradnictwem specjalistycznym	17	15
liczba dzieci do lat 3. objętych opieką	0	10
liczba osób objętych opieką przedszkolną	102	110
liczba świetlic wiejskich	11	10
liczba placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży	0	1
liczba realizowanych programów i projektów na rzecz rodziny i dziecka	2	4
cel strategiczny 4		
liczba stwierdzonych przestępstw	50	45
liczba przedsięwzięć edukacyjno-informacyjnych (w zakresie profilaktyki)	2	4
cel strategiczny 5		
liczba podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej w formie przedsiębiorstw społecznych i jednostki reintegracyjnych	0	1
liczba organizacji pozarządowych	20	25
liczba wspieranych przez samorząd gminy organizacji pozarządowych	13	16

liczba pracowników GOPS-u (w tym liczba pracowników socjalnych)	9 (4)	10 (4)
liczba pracowników GOPS-u, którzy uczestniczyli w kursach i szkoleniach	7	8

Źródło danych: Urząd Gminy Grajewo.

SPIS TABEL I WYKRESÓW**Tabele:**

Tabela 1. Dodatki mieszkaniowe i energetyczne przyznane w gminie w latach 2019-2021	20
Tabela 2. Kadra GOPS-u w 2021 r.....	29
Tabela 3. Wydatki na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej i innych obszarów polityki społecznej w gminie w latach 2019-2021	30
Tabela 4. Formy świadczeń pomocy społecznej udzielonych w gminie przez GOPS w latach 2019-2021	31
Tabela 5. Dzieci z gminy w pieczy zastępczej w latach 2019-2021	34
Tabela 6. Świadczenia wychowawcze przyznane w gminie w latach 2019-2021	34
Tabela 7. Świadczenia rodzinne przyznane w gminie w latach 2019-2021.....	34
Tabela 8. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przyznane w gminie w latach 2019-2021	36
Tabela 9. Świadczenia „Dobry Start” przyznane w gminie w latach 2019-2020 .	36
Tabela 10. Karty Dużej Rodziny przyznane w gminie w latach 2019-2021.....	36
Tabela 11. Instytucje udzielające wsparcia poza gminą, z oferty których mogą korzystać lub korzystają mieszkańcy gminy	38
Tabela 12. Formy świadczeń dla osób starszych (65 lat i więcej) udzielonych w gminie w latach 2019-2021	43
Tabela 13. Podmioty opieki zdrowotnej i apteki w gminie.....	44
Tabela 14. Populacje osób, u których występują różne kategorie problemów alkoholowych	50
Tabela 15. Podmioty mogące wspierać mieszkańców gminy dotkniętych problemami uzależnień i przemocy w rodzinie	53
Tabela 16. Placówki oświatowe w gminie.....	57
Tabela 17. Placówki kulturalne w gminie	58
Tabela 18. Podmioty ekonomii społecznej i solidarnej w gminie	61
Tabela 19. Przesłępstwa popełnione w gminie w 2021 r.....	63
Tabela 20. Analiza SWOT.....	81
Tabela 21. Ramy finansowe strategii w latach 2023-2028 (w zł)	102
Tabela 22. Wskaźniki monitoringowe do oceny stopnia wdrożenia strategii	103

Wykresy:

Wykres 1. Osoby w gminie, którym w latach 2019-2021 udzielono pomocy i wsparcia	18
Wykres 2. Osoby i rodziny w gminie, którym w latach 2019-2021 przyznano świadczenie.....	18
Wykres 3. Osoby i rodziny w gminie, którym w latach 2019-2021 przyznano świadczenie pieniężne.....	18
Wykres 4. Osoby i rodziny w gminie, którym w latach 2019-2021 przyznano świadczenie niepieniężne.....	18
Wykres 5. Powody przyznawania pomocy społecznej w gminie w latach 2019-2021 (liczba osób w rodzinach)	19
Wykres 6. Użytki rolne, lasy i grunty leśne, pozostałe grunty i nieużytki (w ha) w gminie.....	23
Wykres 7. Podmioty gospodarcze w gminie w latach 2019-2021	24
Wykres 8. Podmioty gospodarcze w gminie w poszczególnych sekcjach Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) w 2021 r.....	24
Wykres 9. Mieszkańcy gminy posiadający zatrudnienie w latach 2019-2020* ...	26
Wykres 10. Bezrobotni w gminie według płci w latach 2019-2021	26
Wykres 11. Stopa bezrobocia w powiecie grajewskim, w województwie podlaskim i w kraju w latach 2019-2021 (w %)	26
Wykresy 12-15. Bezrobotni w gminie na koniec 2021 r. według wieku, czasu pozostawania bez pracy, stażu pracy oraz poziomu wykształcenia	27
Wykresy 16-17. Ludność gminy oraz jej struktura wiekowa w latach 2019-2021	40
Wykresy 18-19. Ruch naturalny i saldo migracji ludności gminy w latach 2019-2021	40
Wykres 20. Osoby z niepełnosprawnością w ogóle mieszkańców gminy w 2002 r.	45
Wykres 21. Struktura wiekowa osób z niepełnosprawnością w gminie w 2002 r.	45
Wykres 22. Osoby z niepełnosprawnością w wieku 13 lat i więcej w gminie według poziomu wykształcenia w 2002 r.	46
Wykres 23. Osoby z niepełnosprawnością w gminie według aktywności ekonomicznej w 2002 r.	46

Wykres 24. Mieszkańcy gminy zaliczeni przez PZON w Grajewie do osób niepełnosprawnych i stopnia niepełnosprawności w latach 2019-2021 .	47
Wykres 25. Środki finansowe wydatkowane na profilaktykę i rozwiązywanie problemów uzależnień i przemocy w rodzinie w gminie w latach 2019-2021.....	51
Wykres 26. Wybrane dane dotyczące rynku napojów alkoholowych w gminie oraz działalności GKRPA w latach 2019-2021	52
Wykres 27. Warunki życia w gminie	66
Wykres 28. Problemy najczęściej dotykające mieszkańców gminy	67
Wykres 29. Grupy zagrożone wykluczeniem społecznym w gminie	68
Wykres 30. Jaki jest poziom bezrobocia w gminie?	69
Wykres 31. Jakie działania należałoby podjąć w celu poprawy sytuacji osób bezrobotnych?	69
Wykres 32. Przyczyny ubóstwa wśród mieszkańców gminy?	70
Wykres 33. Jakie działania powinny być podejmowane na rzecz dotkniętych problemem ubóstwa?	70
Wykres 34. Jaka jest skala problemu bezdomności w gminie?	71
Wykres 35. Jakie działania byłyby najskuteczniejsze w zapobieganiu i rozwiązywaniu problemu bezdomności?	71
Wykres 36. Przyczyny bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych oraz w prowadzeniu gospodarstwa domowego w gminie	72
Wykres 37. Jakie działania poprawiłyby sytuację rodzin niewydolnych wychowawczo w gminie?	72
Wykres 38. Na jakie negatywne zjawiska społeczne najbardziej narażone są dzieci i młodzież z gminy?	73
Wykres 39. Przyczyny występowania problemu uzależnień wśród mieszkańców gminy	74
Wykres 40. Jakie działania powinny być podejmowane na rzecz osób uzależnionych i ich rodzin?	74
Wykres 41. Czy doświadczyła Pani/doświadczył Pan przemocy?	75
Wykres 42. Czy słyszała Pani/słyszał Pan o osobach w gminie, które doświadczyły przemocy?	75
Wykres 43. Jakie kroki byłyby najskuteczniejsze w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie?	76
Wykres 44. Problemy najczęściej dotykające osoby starsze z gminy	77

Wykres 45. Jakie działania poprawiłyby sytuację osób starszych w gminie?	77
Wykres 46. Problemy, których najczęściej doświadczają osoby z niepełnosprawnością z gminy.....	78
Wykres 47. Jakie działania umożliwiłyby osobom z niepełnosprawnością pełniejszy udział w życiu społecznym?	78
Wykres 48. Czy czuje się Pani/Pan bezpiecznie w gminie?.....	79
Wykres 49. Przyczyny braku bezpieczeństwa w gminie.....	79
Wykres 50. Co wpłynęłoby na zwiększenie bezpieczeństwa publicznego w gminie?	80